

**Załącznik do Uchwały Nr XIV.12.2016
Rady Powiatu Żaganskiego
z dnia 21 marca 2016r**

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Żagańskiego na lata 2016-2019

SPIS TREŚCI:

1. WSTĘP	6
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ...	6
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	7
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	11
4.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	11
4.2 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I GMINY	14
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	17
5.1 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH POWIATU).....	17
5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU ŻAGAŃSKIEGO.....	19
5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU POWIATU ŻAGAŃSKIEGO.....	20
5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY	28
4.2.3 ZABYTKI NIERUCHOME	32
4.2.4 ZABYTKI RUCHOME	58
4.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	63
4.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH.....	64
5.2.7 DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE.....	65
5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	66
5.4 ZABYTKI W GMINNYCH EWIDENCJACH ZABYTKÓW.....	67
5.5 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA POWIATU ŻAGAŃSKIEGO.....	68
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU ŻAGAŃSKIEGO. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.....	73
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	74
7.1 PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI	74
7.2 KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI	75
7.3 ZADANIA PROGRAMU OPIEKI.....	76
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	80
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	80
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	82
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.....	84
12. CZĘŚĆ GRAFICZNA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	85
13. ANEKSY	85

SPIS TABEL:

Tabela 1. Lokalizacja i liczba wpisów zabytków do rejestru w poszczególnych gminach powiatu żagańskiego	20
Tabela 2. Analiza SWOT	73
Tabela 3. Rejestr zabytków nieruchomości - teren powiatu żagańskiego	86

SPIS FOTOGRAFII:

Fot. 1 Widok z lotu ptaka na Żagań – lata międzywojenne	30
Fot. 2 Widok z lotu ptaka na Szprotawę – lata 1936-1944.....	31
Fot. 3 Kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Iławie (dzielnica Szprotawy) z wieżą cmentarną	32
Fot. 4 Kościół pw. św. Wincentego w Starym Żaganiu	33
Fot. 5 Kościół pw. św. Anny w Lutynce	33
Fot. 6 Kościół pw. św. Mikołaja w Mycielinie	34
Fot. 7 Kościół pw. św. Katarzyny w Gościeszowicach.....	34
Fot. 8 Kościół pw. WNMP w Żaganiu	34
Fot. 9 Kościół pw. WNMP w Szprotawie	34
Fot. 10 Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Bukowinie Bobrzańskiej	35
Fot. 11 Kaplica Bożego Grobu w Żaganiu	35
Fot. 12 Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Karczówce.....	36
Fot. 13 Kościół pw. Św. Krzyża w Żaganiu.....	36
Fot. 14 Wieża widokowa w Żaganiu	36
Fot. 15 Kościół pw. Św. Ducha w Żaganiu	36
Fot. 16 Kościół z wieżą w Witoszynie Dolnym	37
Fot. 17 Ruiny kościoła ewangelickiego w Przeclawiu	37
Fot. 18 Pałac Książęcy w Żaganiu.....	37
Fot. 19 Pałac w Iłowej	38
Fot. 20 „Rezydencja Janków” w Iłowej	38
Fot. 21 Pałac w Henrykowie.....	38
Fot. 22 Dwór w Wiechlicach z zabudową folwarczną oraz parkiem	39
Fot. 23 Pałac w Chichach	39
Fot. 24 Brama wjazdowa na teren pałacu w Chichach.....	39
Fot. 25 Dom Wdowi w Żaganiu przy Pl. Słowiańskim.....	40
Fot. 26 Pałac administracji książęcej w Żaganiu przy ul. Szprotawskiej.....	40
Fot. 27 Willa w Żaganiu przy ul. Jana Pawła II	40
Fot. 28 Dwór w Jabłonowie; Herb opacki nad wejściem do dworu.....	41
Fot. 29 Zespół dworski w Chotkowie; Płaskorzeźbiony kartusz herbowy nad wejściem do dworu	41
Fot. 30 Kamieniczki w Rynku w Żaganiu	42
Fot. 31 Kamienica na Pl. Ewangelickim w Szprotawie	42
Fot. 32 Pałac w Siecieborzycach	42
Fot. 33 Ruiny pałacu w Międzyzlesiu	42
Fot. 34 Ruiny pałacu w Jeleninie Dolnym	43
Fot. 35 Ruiny pałacu w Suchoj Dolnej	43
Fot. 36 Dwór obronny w Miodnicy; Wejście główne do dworu	43
Fot. 37 Wieża rycerska w Witkowie	44
Fot. 38 Wieża w Dietrzychowicach.....	44

Fot. 39 Ruiny zamku piastowskiego w Szprotawie.....	44
Fot. 40 Ruiny zamku w Janowcu.....	44
Fot. 41 Kościół pw. św. Mikołaja w Mycielinie	45
Fot. 42 Kościół pw. Matki Boskiej Rokitniańskiej i św. Michała w Witkowie.....	45
Fot. 43 Mury miejskie w Żaganiu	45
Fot. 44 Mury obronne z Basztą Zachodnią w Szprotawie.....	45
Fot. 45 Ratusz w Szprotawie	46
Fot. 46 Ratusz w Żaganiu	46
Fot. 47 Szpital św. Doroty w Żaganiu; Inskrypcja nad wejściem do budynku szpitala.....	47
Fot. 48 Zespół dworca głównego w Żaganiu przy ul. Kolejowej.....	48
Fot. 49 Zespół dworca w Jankowej Żagańskiej.....	48
Fot. 50 Zespół pałacowo-parkowy w Żaganiu	49
Fot. 51 Park dworski w Hłowej.....	50
Fot. 52 Aleja grabowo-dębowa w parku dworskim w Hłowej	52
Fot. 53 Dąb Chrobry	52
Fot. 54 Cmentarz przy kościele pw. Nawiedzenia NMP w Żaganiu.....	53
Fot. 55 Brama z figurą św. Andrzeja Apostoła przy kościele pw. św. Andrzeja w Jabłonowie.....	53
Fot. 56 Nagrobki na cmentarzu przy pw. NMP Królowej Polski w Starym Żaganiu	53
Fot. 57 Ruina mauzoleum w parku w Wiechlicach.....	54
Fot. 58 Cmentarz w parku w Wiechlicach	54
Fot. 59 Cmentarz Żydowski w Szprotawie przy ul. Kraszewskiego.....	54
Fot. 60 Wejście do krypty rodu Bironów w kaplicy wieży kościoła Łaski w Żaganiu.....	55
Fot. 61 Krypta kościoła pw. WNMP w Szprotawie	55
Fot. 62 Cmentarz żołnierzy armii rosyjskiej w Żaganiu przy ul. Lotników Alianckich.....	55
Fot. 63 Młyn w Szprotawie przy ul. Młynarskiej.....	56
Fot. 64 Wiatrak w Witoszynie Dolnym.....	56
Fot. 65 Wieża ciśnień w Szprotawie przy ul. Sądowej	57
Fot. 66 Wieża ciśnień w Jankowej Żagańskiej.....	57
Fot. 67 Huta szkła w Wymiarkach przy ul. Ks. Witolda.....	58
Fot. 68 Epitafia w kościele pw. Chrystusa Króla w Hłowej	59
Fot. 69 Płyty nagrobne na zewnętrznej ścianie kościoła pw. św. Jerzego w Gorzupii Dolnej.....	59
Fot. 70 Ołtarz typu szafowego w kościele pw. św. Katarzyny w Gościeszowicach.....	60
Fot. 71 Polichromie we wnętrzu.....	60
Fot. 72 Wnętrze kościoła pw. WNMP w Żaganiu.....	60
Fot. 73 Witraż w kościele pw. WNMP w Szprotawie.....	60
Fot. 74 Maszkarony na elewacji Pałacu Lobkowitzów w Żaganiu	61
Fot. 75 Kamienny drogowskaz we wsi Henryków	62
Fot. 76 Kamienny słup graniczny spod Szprotawy	62
Fot. 77 Krzyż pokutny	63
Fot. 78 Krzyż pokutny	63
Fot. 79 Krzyż pokutny w Dietrzychowicach	63
Fot. 80 Odcinek Wałów Śląskich	64
Fot. 81 Gród Chrobry w Szprotawie	64
Fot. 82 Brama Żagańska – siedziba Muzeum Ziemi Szprotawskiej w Szprotawie	65
Fot. 83 Ekspozyty w Izbie Historii w Szprotawie	65

Fot. 84 Powiatowy Folk Festiwal w Żaganiu	66
Fot. 85 Zespół Fajna Ferajna z Wiechlic	66
Fot. 86 Zespół poaugustiański w Żaganiu; Biblioteka w Zespole poaugustiańskim.....	70
Fot. 87 Kolegium jezuickie w Żaganiu z lat 30-tych XX w.....	71
Fot. 88 Kolegium jezuickiem w Żaganiu – lata obecne	71
Fot. 89 Pałac w Iłowej – ilustracja wg A.Dunckera – lata 1857-1883	72
Fot. 90 Pałac w Iłowej – 1999 rok.....	72
Fot. 91 Chińska pagoda w ogrodzie chińskim,.....	72
Fot. 92 Chińska pagoda w ogrodzie chińskim, w parku dworskim, w Iłowej – 2011 rok .	72
Fot. 93 Zabudowa folwarczna zespołu pałacowo-parkowego w Iłowej – 1905-1915 rok..	73
Fot. 94 Zabudowa folwarczna zespołu pałacowo-parkowego w Iłowej – 2013 rok	73

SPIS RYSUNKÓW:

Rysunek 1. Szlak północny w powiecie żagańskim	29
---	-----------

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW:

- Załącznik nr 1: Powiat żagański na tle województwa lubuskiego; Powiat żagański - podział na jednostki terytorialne
- Załącznik nr 2: Lokalizacja najważniejszych zabytków powiatu żagańskiego - mapa
- Załącznik nr 3: Obszary chronione na terenie powiatu żagańskiego - mapa
- Załącznik nr 4: Szlaki turystyczne na terenie powiatu żagańskiego - mapa

1. Wstęp

Zabytki są materialnym śladem przeszłości, jak również cennym elementem kultury wpływającym na kształtowanie przyjaznego otoczenia człowieka. Stanowią one wartościowe źródło informacji o stylu życia naszych przodków dla obecnego, jak i przyszłych pokoleń.

Krajobraz kulturowy obejmuje elementy przyrodnicze oraz wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty, zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W działalności samorządów lokalnych oraz polityce państwa ważne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Przedmiotem programu jest powiat żagański, jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji objętych programem zabytków, dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego.

Celem programu opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań oraz zadań jakie należy podjąć w celu zachowania dziedzictwa kulturowego, stanowiącego dorobek minionych pokoleń, możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat.

Utrzymane w dobrym stanie oraz odpowiednio zagospodarowane i udostępnione zabytki podnoszą atrakcyjność regionu, ukazując jego walory oraz w znaczący sposób wpływają na rozwój funkcji turystycznej i rekreacyjnej powiatu.

2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Żagańskiego na lata 2016 – 2019 został opracowany celem realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 87 ust. 1 obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami na okres 4 lat spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego, w tym na zarządzie powiatu.

Powiatowy program opieki nad zabytkami, po uzyskaniu opinii Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyjmuje w formie uchwały Rada Powiatu Żagańskiego.

Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87. ust. 4), a z jego realizacji Zarząd Powiatu sporządza, co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Powiatu (art. 87 ust. 5).

Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków (art. 21 ww. ustawy).

Art. 87 ust. 2 ww. ustawy definiuje cele programów opieki nad zabytkami w następujący sposób:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Żagańskiego na lata 2016-2019 jest pierwszym dokumentem tego typu opracowanym dla powiatu. Stanowi dokument uzupełniający do innych aktów planowania.

3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

Zasady ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami w Polsce regulowane są wieloma aktami prawnymi. Program opieki nad zabytkami stanowi dokument określający cele zgodne z dokumentami powstającymi na szczeblu centralnym, wojewódzkim oraz innymi powstającymi na szczeblu powiatowym.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.)

Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wskazuje, że Rzeczpospolita Polska strzeże (...) dziedzictwa narodowego (...).

Istotną część tego dziedzictwa stanowią zabytki, których niematerialna wartość jest dobrem wspólnym całego narodu.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Wg art. 82 obowiązkiem obywatela polskiego jest (...) troska o dobro wspólne, natomiast art. 86 wskazuje, że każdy zobowiązany jest do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r. (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578 z późn. zm.)

Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 7 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578 z późn. zm.) Powiat wykonuje określone zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (...).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.)

Podstawowym dokumentem regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.).

Ustawa ta w szczególności definiuje pojęcia z zakresu ochrony zabytków i opieki na zabytkami, zakres „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”, jej przedmiot, formy i sposób ich ochrony.

Zgodnie z art. 4 ww. ustawy ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,

- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ww. ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ust. 1 ustawy, ochronie i opiece podlegają wszystkie rodzaje zabytków, bez względu na stan ich zachowania.

Przez zabytek zgodnie z art. 3 pkt 1 ustawy rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wśród zabytków wyróżnia się (art. 3 pkt 1,2,3 ustawy):

- zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,
- zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,
- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ustawa w art. 7 wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków

Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W trybie określonym w ust. 1, do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Decyzja o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, stanowi podstawę wpisu w katastrze nieruchomości. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informację o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w

przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

- uznanie za pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice (art. 15 ust. 1).

- utworzenie parku kulturowego

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za zabytek nieruchomy wpisany do rejestru park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16 ust. 1).

- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 18 i 19 ustawy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) parków kulturowych.

W art. 89 wymienione zostały organy zajmujące się w Polsce ochroną zabytków tj.:

- Minister Kultury, w imieniu którego, zadania i kompetencje, dotyczące ochrony zabytków, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu którego, zadania i kompetencje, w ww. zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa o planowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717 z późn. zm.)

Najistotniejsze zapisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w odniesieniu do ochrony zabytków, dotyczą głównie:

- wymagań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej - art. 1 ust. 1. pkt 4,
- sposobów traktowania zabytków przy tworzeniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.
Zgodnie z art. 10 ust. 2 pkt 4, w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające m.in. ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Określone zostały także obszary i zasady ich ochrony - art. 10 ust.1 pkt 4.
- sposobu ochrony zabytków przy tworzeniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
W myśl art. 15, wójt, burmistrz albo prezydent miasta sporządza projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zawierający część tekstową i graficzną, zgodnie z zapisami studium oraz z przepisami odrębnymi, odnoszącymi się do obszaru objętego planem. Obowiązkowo w planie miejscowym określa się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- konieczności porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie wszystkich działań na szczeblach gminnym i powiatowym w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 115 poz. 741 z późn. zm.)

Ustawa o gospodarce nieruchomościami mówi o specjalnych sposobach gospodarowania nieruchomościami wpisanymi do rejestru zabytków stanowiącymi własność Skarbu Państwa oraz własność jednostki samorządu terytorialnego. Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste tego typu nieruchomości, oraz wnoszenie ich, jako wkładów niepieniężnych do spółek, wg art. 13 ust. 4 wymaga:

- 1) zgody właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków działającego w imieniu wojewody - w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa,
- 2) opinii właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków działającego w imieniu wojewody - w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego.

W przypadku oddania nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste, jeżeli nieruchomość wpisana jest do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych w terminie określonym, w umowie (art. 29 ust. 2).

Ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 414 z późn. zm.)

Ustawa prawo budowlane wskazuje, iż „Zadania administracji architektoniczno-budowlanej wykonują organy: 1) starosta (...)” - art 80 ust 1, pkt 1.

Ustawa określa obowiązki i prawa poszczególnych organów administracji oraz zasady postępowania z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków.

Ponadto uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w następujących ustawach:

- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001 nr 62 poz. 627 z późn. zm.),
- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880 (Dz. U. nr 92, poz. 880 z późn. zm.),
- Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 1991 nr 114 poz. 493 z późn. zm.),

- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 z późn. zm.),
- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 1997 nr 5 poz. 24 z późn. zm.),
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997 nr 85 poz. 539 z późn. zm.),
- Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173),

oraz rozporządzeniach, w tym:

- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. 2011 nr 165 poz. 987),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2005 r. nr 112, poz. 940),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2010 nr 89, poz. 510),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650),

oraz konwencjach:

- Europejskiej Konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta z dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 1996 nr 120, poz. 564),
- Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. 1976 nr 32, poz. 190 i 191).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Powiatowy program opieki nad zabytkami powinien funkcjonować w powiązaniu z ogólnopolskimi i wojewódzkimi dokumentami programowymi, w tym:

1. Krajowym programem opieki nad zabytkami na lata 2014–2017,
2. Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020,
3. Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego - Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku,
4. Programem opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2013-2016.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad

zabytkami

Krajowy program opieki nad zabytkami na lata 2014–2017

Zgodnie z art. 84 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami inicjuje i opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków w celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Uchwałą Rady Ministrów nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014r. został przyjęty Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017.

Głównym celem krajowego programu opieki nad zabytkami jest - wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Jako wyzwanie określono – Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny Krajowego programu zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,

które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Cel szczegółowy 1 – wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Wyzwanie 1 – uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stan zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych. Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

Kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C),
7. Realizacja badań w ramach Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2 – wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Wyzwanie 1 – podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

Kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Cel szczegółowy 3 – Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Wyzwanie 3 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

Kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji Ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005,
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

W ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno-gospodarczego państwa w dniu 21 września 2004 roku przyjęta została przez Radę Ministrów Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz przygotowane przez Ministerstwo Kultury w 2005 roku Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 sformułowano cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. W ramach tego celu określono cele cząstkowe, w tym „*Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków*”.

W ramach Narodowej Strategii Rozwoju Kultury przewidziano trzy instrumenty jej wdrożenia, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” zawierający chronologiczny tok działań koniecznych do wykonania w ramach realizacji strategii tak, aby osiągnąć założone cele w obliczu przyjętej wcześniej misji.

Celem Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

W ramach programu przyjęte zostały następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe
Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
2. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego
W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 opracowanej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 roku zamieszczono Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

- 1) Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych.

Podstawowym celem priorytetu pierwszego jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczenie zabytków muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- 2) Rozwój kolekcji muzealnych.

Priorytet drugi programu koncentruje się natomiast na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

4.2 Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i gminy

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego - Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku

Uchwałą Nr XXXII/319/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 roku w sprawie przyjęcia strategii rozwoju województwa lubuskiego 2020 przyjęto do realizacji Strategię Rozwoju Województwa Lubuskiego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego określa cztery najważniejsze wyzwania rozwojowe regionu – cele główne strategii:

- 1) zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu,
- 2) podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa i zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki i gospodarki,
- 3) rozwój przedsiębiorczości,
- 4) efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Dla celu czwartego wyodrębniono dwa cele operacyjne:

- 1) wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki,
- 2) rozwój usług kulturalnych, zdrowotnych i sportowych dla mieszkańców regionu i gości zagranicznych.

Realizację tych celów przewidziano w ramach przedsięwzięć:

- 1) inwentaryzacja dziedzictwa kulturowego regionu, opracowanie programu jego odnawiania i propagowania,

- 2) powiązanie w sieć informacji i promocji ośrodków rekreacyjnych, sportowych, kulturalnych i rehabilitacyjnych,
- 3) opracowanie mapy „Rekreacja, sport, rehabilitacja, kultura na Ziemi Lubuskiej”,
- 4) dokończenie budowy Międzynarodowego Centrum Muzycznego Wschód – Zachód, jako regionalnego centrum muzyczno - konferencyjnego,
- 5) wspieranie środowisk artystycznych i imprez kulturalnych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym,

jak również w ramach dwóch zadań/projektów:

- 1) kształtowanie świadomości społecznej dotyczącej roli środowiska i dziedzictwa kulturowego,
- 2) waloryzacja i inwentaryzacja zasobów ekologicznych oraz historyczno – kulturowych.

W aktualizacji strategii rozwoju województwa lubuskiego został zapisany punkt - Wyzwanie IV - Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego

Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki.
Najważniejsze działania i przedsięwzięcia:

- Opracowanie studium historycznego województwa.
- Opracowanie programu badań i dokumentacji kultury regionu zapewniającego dane źródłowe do analiz i ocen oraz wytyczania kierunków działania.
- Realizacja programów badawczych i dokumentacyjnych muzeów i archiwów.
- Wspieranie autorskich regionalnych projektów badania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego oraz rozwijania świadomości regionalnej, wzbogacanie zakresu usług kulturalnych i edukacyjnych.
- Stworzenie i promowanie wspólnej oferty programowej muzeów na terenie województwa lubuskiego.
- Rozwój i poprawa infrastruktury towarzyszącej turystyce, w szczególności rozbudowa infrastruktury technicznej: kanalizacji, oczyszczalni ścieków, zagospodarowanie odpadów stałych.
- Rozwój turystyki kwalifikowanej.
- Wspieranie działań zmierzających do opracowania programu rozwoju infrastruktury turystycznej, jego propagowanie i zachęcanie gmin do współpracy i pomocy przyszłym inwestorom (ścieżki rowerowe i konne, szlaki wodne, wioski emeryckie itp.).
- Wspieranie tworzenia nowych produktów turystycznych w regionie, a w szczególności tych produktów, które będą markowymi dla województwa.
- Stworzenie systemu wspomagania rozwoju firm turystycznych z terenu województwa zajmujących się turystyką przyjazdową.
- Wspieranie działań na rzecz rozwoju własnej przedsiębiorczości i pozyskiwania inwestorów zewnętrznych w sferze turystyki.
- Wspieranie organizacji turystycznych w znakowaniu, wytyczaniu i rozbudowywaniu szlaków turystycznych (pieszych, wodnych, rowerowych).
- Wspieranie działań zmierzających do opracowania studium możliwości rozwoju agroturystyki.
- Wspieranie zrzeszeń gospodarstw agroturystycznych.
- Upowszechnienie wizerunku województwa jako regionu atrakcyjnego turystycznie.
- Tworzenie spójnego systemu zarządzania i promocji turystycznej na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz stymulowanie rozwoju produktu turystycznego.
- Kreowanie rozwoju kadry turystycznej poprzez np. szkolenia.
- Rozwój zainteresowań i umiejętności krajoznawczo-turystycznych młodzieży szkolnej.

Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej.

Najważniejsze działania i przedsięwzięcia:

- Stworzenie wojewódzkiego internetowego systemu informacji turystycznej oraz współpraca z Polską Organizacją Turystyczną w rozwijaniu internetowego systemu informacji turystycznej ISIT.
- Powołanie punktów informacji turystycznej w dużych miastach oraz w strefie przygranicznej.
- Promocja województwa na znaczących targach i giełdach turystycznych krajowych i zagranicznych.
- Współpraca bazy noclegowej i gastronomicznej.
- Opracowanie przewodników turystycznych (szlaki piesze, ścieżki rowerowe, szlaki kajakowe i jeździeckie).
- Rozwinięcie systemu informacji turystycznej przy drogach wg standardu europejskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego został uchwalony Uchwałą XXII/191/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 21 marca 2012r. w sprawie uchwalenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego.

Wyraża on politykę przestrzenną województwa, wskazuje kierunki pożądaných działań dla wszystkich gmin i powiatów. Uwzględnia on ustalenia strategii rozwoju województwa lubuskiego. Plan pełni funkcję koordynującą ponadlokalnych programów zagospodarowania przestrzennego.

Głównym celem polityki przestrzennej, zapisanej w Planie, jest przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego województwa lubuskiego. W zmianie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego określono podstawowe obszary:

- system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w tym:
  - parki narodowe, rezerваты przyrody, Park Łuk Mużakowa (projektowany, jako Europejski Park Kultury),
  - dolina Noteci, planowana ochrona UNESCO, jako światowe dziedzictwo kultury,
  - obszary Natura 2000,
  - korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym,
- system ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a w tym:
  - miasta historyczne rangi europejskiej,
  - rezydencje rangi europejskiej,
  - zabytki techniki przemysłu rangi europejskiej,
  - stanowiska archeologiczne rangi europejskiej.

Zagadnienia ochrony wartości kulturowych podejmowane są w części II planu – plan struktury funkcjonalno-przestrzennej – punkt 12 Strefa kulturowa.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2013-2016

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego został wprowadzony w życie Uchwałą nr XXXVI/399/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami pod nazwą "Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2013-2016".

Stanowi najważniejszy dokument określający cele i kierunki działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa lubuskiego.

Określono w nim cel strategiczny – ochrona oraz kształtowanie klimatu powszechnego zrozumienia wartości dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego w aspekcie materialnym i niematerialnym jako czynnika rozwojowego w wymiarze społeczno-gospodarczym oraz 4 cele priorytetowe:

1. Ochrona i kształtowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w województwie lubuskim,
2. Rozwój badań naukowych, w tym działania na rzecz współpracy instytucjonalnej i społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa,
3. Ochrona wartości niematerialnych, w tym kreowanie tożsamości oraz identyfikacji z dziedzictwem.
4. Włączenie dziedzictwa kulturowego w procesy społeczno-gospodarcze, rozwój turystyki.

W ramach każdego z czterech ww. podrzędnych celów przyjęto kierunki działania, w których określono wykonywanie oraz wspieranie wytyczonych zadań.

W wojewódzkim programie uwzględniono także kontynuację kreowania rozwiązań ochrony obszarowej w postaci parków kulturowych będących wśród podstawowych wytycznych wynikających z poprzedniego okresu działania (lata 2008-2012) oraz realizację przyjętych propozycji szlaków turystycznych jako rozwiązań sprzyjających ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego w wymiarze regionalnym i lokalnym.

Proponowanymi na terenie powiatu żagańskiego do utworzenia parkami kulturowymi są:

- Zespół rezydencjonalny w łowej: pałac wraz z parkiem i zabudową folwarczną,
- Zespół zabytków sakralnych miasta Żagania: kościół i dawny klasztor augustianów, kościół pw. św. Piotra i Pawła, kościół pw. Nawiedzenia NMP, kaplica Bożego Grobu, kościół pw. św. Ducha, kościół pw. Św. Krzyża,
- Zespół urbanistyczny z ratuszem, kościołem farnym, szkołami, ruiną zamku, kościołem pw. św. Andrzeja w Szprotawie.

Zgodnie z ww. dokumentem szerszej dyskusji w zakresie określania lepszej formy ochrony i promocji obiektów o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego obejmującego powiat żagański powinny podlegać:

- Kościół farny w Szprotawie
- Ratusz w Szprotawie
- Zespół pałacowo-parkowy Talleyrandów w Żaganiu
- Zespół pałacowo-parkowy w łowej.

Gminne Programy Opieki nad Zabytkami

Podstawą dla utworzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami są m.in. gminne programy opieki nad zabytkami. Obecnie żadna z gmin powiatu żagańskiego nie posiada aktualnego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, zatwierdzonego przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jedynie Gmina Brzeźnica jest po pierwszej konsultacji Programu Opieki nad Zabytkami z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i po ostatecznym zaopiniowaniu dokumentu, będzie przystępowała do zatwierdzenia przez Radę Gminy. W trakcie uzgadniania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest Gmina Niegosławice. Na etapie opracowywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest m. Żagań. Pozostałe gminy: Szprotawa, Żagań, łowa, Małomice, Wymiarki oraz m. Gozdnicza nie posiadają aktualnych Programów Opieki nad Zabytkami. Programy Opieki nad Zabytkami z lat poprzednich (2010-2013r.) posiada m. Gozdnicza oraz Gmina łowa. Z programów tych nie zostały sporządzone sprawozdania.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu (analiza dokumentów programowych)

powiatu)

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2015-2023

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015-2023 została przyjęta Uchwałą Nr IV.2.2015 Rady Powiatu Żagańskiego z dnia 30 stycznia 2015 r. w sprawie uchwalenia Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2015-2023.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015 – 2023 to najważniejszy dokument programowy, w oparciu o który samorząd realizuje obowiązek prowadzenia polityki rozwoju lokalnego. Głównym celem strategii jest stworzenie podstaw planu rozwoju powiatu żagańskiego w okresie 2015–2023.

W ramach strategii określono 3 cele strategiczne tj.:

1. Zwiększenie konkurencyjności powiatu żagańskiego
2. Poprawa jakości życia mieszkańców
3. Rozwój infrastruktury powiatu żagańskiego

dla których, zostały opracowane cele operacyjne oraz kierunki działania.

Do głównych kierunków działania w zakresie celu operacyjnego *Rozwój potencjału turystyki i rekreacji na terenie powiatu żagańskiego* należą m.in.: promowanie kultury regionalnej, rozwój produktów regionalnych i upowszechnianie tradycji, ochrona zabytków występujących na terenie powiatu.

Do mocnych strony powiatu żagańskiego zalicza się m.in.:

- funkcjonowanie instytucji kultury, dobrze wyposażony księgozbiór biblioteczny, działalność zespołów artystycznych,
- cenne zasoby dziedzictwa kulturowego.

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Żagańskiego wraz z Wieloletnim Planem Inwestycyjnym na lata 2008-2015

Plan rozwoju lokalnego powiatu żagańskiego wraz z wieloletnim planem inwestycyjnym na lata 2008-2015 przyjęto uchwałą nr XXI/11/2008 Rady Powiatu Żagańskiego z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie Planu Rozwoju Lokalnego wraz z Wieloletnim Planem Inwestycyjnym na lata 2008-2015. Jest to dokument stanowiący integralną część Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2008-2015.

Cel niezbędny (III C) – Sprzyjać rozwojowi infrastruktury proturystycznej i różnych form turystyki, Kierunek działania I Rewitalizacja obiektów zabytkowych i ochrona dóbr kultury (remont i dostosowanie ich funkcji do obecnych potrzeb społecznych w zakresie kultury i rekreacji). Powiązania ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020 - Cel operacyjny: 4.1. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki.

W analizie SWOT wskazano jako mocne strony powiatu m.in.

- bogactwo zabytków kultury materialnej (dot. społeczności),
- atrakcyjne obszary przestrzeni kulturowych i historycznych (dot. przestrzeni),
- kompleksy zabytkowe.

Program współpracy powiatu żagańskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Priorytetowe zadania, które mogą być realizowane wspólnie z organizacjami pozarządowymi w zakresie kultury określone są w rocznych programach współpracy powiatu żagańskiego z

organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

W przyjętym Uchwałą Nr II.4.2014 Rady Powiatu Żagańskiego z dnia 16 grudnia 2014r. w sprawie przyjęcia programu współpracy powiatu żagańskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2015 Programie współpracy powiatu żagańskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wśród priorytetów w § 9 wymienia priorytetowe zadania które mogą być realizowane wspólnie z organizacjami pozarządowymi, w tym, w zakresie kultury:

- 1) wspieranie inicjatyw kulturalnych ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń cyklicznych, angażujących w realizację różnorodnych środowisk i organizacje,
- 2) wspieranie działań promujących wielokulturowość społeczności lokalnych, w tym kulturę mniejszości narodowych i etnicznych na terenie Powiatu Żagańskiego,
- 3) wspieranie inicjatyw oraz realizacja przedsięwzięć popularyzujących tradycję, historię i dziedzictwo kulturowe Powiatu Żagańskiego.

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu żagańskiego

Powiat Żagański historycznie należący do Dolnego Śląska, obecnie położony jest w południowo-zachodniej części województwa lubuskiego na pograniczu Niziny Śląskiej i Gór Kocich, na szlakach tranzytowych z Niemiec na wschód i na południe Europy, w bezpośrednim sąsiedztwie osadniczego pasma o znaczeniu międzynarodowym (Berlin–Wrocław–Kijów) oraz pasma rozwojowego o znaczeniu regionalnym (Żary–Żagań–Leszno).

Powiat zajmuje powierzchnię 1 131 km², stanowiąc ok. 8 % powierzchni województwa lubuskiego. Obszar powiatu zamieszkuje ok. 82 tys. mieszkańców.

Po raz pierwszy w dokumencie wystawionym 23 maja 1202 r. w Lubiążu przez księcia Henryka Brodatego wymieniony jest kasztelan żagański Stefan, a w 1279 roku wyodrębniło się Księstwo Żagańskie. W skład Powiatu Żagańskiego wchodzi 9 gmin w tym: gminy miejskie: Żagań i Gozdnicza, miejsko-wiejskie: Szprotawa, Iłowa, Małomice oraz gminy wiejskie: Żagań, Brzeźnica, Wymiarki, Niegostawice. Dwa największe miasta powiatu Żagań i Szprotawa do 1932 roku funkcjonowały jako odrębne jednostki organizacyjne (powiat żagański i szprotawski). Wówczas w ramach reorganizacji podziału administracyjnego powiat żagański połączono z powiatem szprotawskim. W 1999r. po kolejnych zmianach administracyjnych utworzono powiat żagański z siedzibą Starostwa w Żaganie.

Z uwagi na XII-wieczną przeszłość powiatu żagańskiego obszar ten bogaty jest w zabytki oraz miejsca o charakterze historycznym, stanowiące cenne źródło dziedzictwa kulturowego dla regionu. W rejestrze Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków widnieje 258 wpisów zabytków nieruchomych oraz 60 wpisów zabytków ruchomych z terenu powiatu żagańskiego. Wśród zabytków nieruchomych przeważają: obiekty sakralne, obiekty rezydencjonalne oraz tereny zielone – parki. Występują również budynki mieszkalne oraz obiekty o charakterze użyteczności publicznej, a także obiekty techniczne. Wśród zabytków ruchomych dominują elementy wystroju i wyposażenia wnętrz kościołów.

Na obszarze powiatu żagańskiego występuje 1818 stanowisk archeologicznych w tym: grodziska, cmentarzyska, osady i kurhany.

Rozmieszczenie zabytków w ujęciu przestrzennym prezentuje tabela nr 1.

Niektóre z zabytkowych obiektów zostały zniszczone w wyniku działalności ludzi lub siły natury, inne poddane zostały pracom konserwatorskim oraz restauratorskim i są starannie chronione.

W 1996 roku Żagań, jako jedno z 7 miast w kraju został objęty rządowym programem ratowania miast historycznych. Dzięki temu wiele lokalnych zabytków zostało odnowionych.

W 2011 roku na podstawie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 lutego 2011 r. w sprawie uznania za pomnik historii "Żagań - poaugustiański zespół klasztorny" nadano tytułu Pomnika Historii dawnemu opactwu poaugustiańskiemu.

Tabela 1. Lokalizacja i liczba wpisów zabytków do rejestru w poszczególnych gminach powiatu żagańskiego

Lp.	Gminy powiatu żagańskiego	Zabytek nieruchomy	Zabytek ruchomy	Stanowisko archeologiczne
1.	gm. Brzeźnica	15	8	283
2.	m. Gozdnicza	1	0	9
3.	gm. Iłowa	19	2	119
4.	gm. Małomice	13	2	107
5.	gm. Niegosławice	26	6	237
6.	gm. Szprotawa	70	18	446
7.	gm. Wymiarki	6	2	60
8.	gm. Żagań	23	8	475
9.	m. Żagań	85	14	82
Łącznie powiat:		258	60	1818

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LWKZ w Zielonej Górze

Niezależnie od rejestru zabytków samorządy zgodnie z art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zobowiązane są do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu właściwej gminy. Większość gmin powiatu żagańskiego nie posiada zatwierdzonej przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków gminnej ewidencji zabytków.

Prace nad stworzeniem gminnej ewidencji zabytków trwają w m. Żagań oraz Gminie Brzeźnica, Szprotawa i Żagań. Natomiast w trakcie uzgadniania gminnej ewidencji zabytków z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków jest Gmina Niegosławice. Pozostałe gminy: Szprotawa, Żagań, Iłowa, Małomice, Wymiarki oraz m. Gozdnicza nie posiadają aktualnych gminnych ewidencji zabytków. Wykaz obiektów objętych gminną ewidencją zabytków załączony do Programu Opieki nad Zabytkami z lat poprzednich (2010-2013r.) posiada m. Gozdnicza.

5.2.1 Zarys historii obszaru powiatu żagańskiego

Historia powiatu żagańskiego związana jest z dwoma największymi miastami: Żaganiem i Szprotawą. Dzieje tych miast, ich rozwój i problemy łączyły się nieustannie i przeplatały z historią okolicznych ziem.

Zarys historyczny przedstawiono za artykułem opracowanym przez Michała Suszczewicza pt. „Zarys dziejów Żagania i powiatu żagańskiego”, na portalu popularyzacyjnym - Turystyka Kulturowa Numer 4/2015 (kwiecień 2015).

Historia stałego osadnictwa na tym terenie rozpoczyna się w okresie około 2 tys. lat p.n.e. W ramach przeprowadzonych w tym regionie badań archeologicznych odkryto kilka grodzisk. W X wieku Geograf Bawarski podaje, że w tych okolicach wzniesiono ok. 20 grodów należących do plemienia Dziadoszan. Było to plemię słowiańskie, należące do grupy plemion lechickich. Słowianie osiedlili się na tych ziemiach w VI/VIII w. Pod koniec X w. obszar ten wszedł w skład państwa pierwszych Piastów.

Pierwsze historyczne wzmianki o terenach powiatu żagańskiego pochodzą z XI wieku, gdy cesarz niemiecki Otton III przemierzał okolice Żagania i Szprotawy zmierzając do Gniezna na słynne spotkanie z Bolesławem Chrobrym, znane jako zjazd gnieźnieński. W Iławie,

obecnej dzielnicy Szprotawy, w 1000 roku doszło do powitania cesarza przez księcia Polski, późniejszego króla – Bolesława Chrobrego. W czasach wczesnego średniowiecza był to bardzo ważny strategicznie obszar, ze względu na ulokowane tu Wały Śląskie, które broniły granic tworzącego się państwa polskiego.

Pierwsze pisemne wzmianki o grodach w tym regionie pochodzą z początku XIII wieku. W 1202 roku wymieniono po raz pierwszy nazwę Żagań, jako siedziby kasztelana. Gród ten strzegł przeprawy na szlaku handlowym biegnącym z Halle i Lipska w kierunku Wielkopolski, był nazwany Drogą Solną, bądź niskim szlakiem. Od 1260 roku pojawiają się źródła informujące o lokowanych miastach - Żaganiu i Szprotawie. Oba miasta leżały wówczas w dzielnicy śląskiej (był to okres rozbitcia dzielnicowego Polski), która w tym okresie ulegała rozdrobnieniu na pomniejsze księstwa, znajdujące się we władaniu poszczególnych gałęzi dynastii Piastów. I tak od 1252 roku okolice Szprotawy i Żagania zostały przyłączone do księstwa głogowskiego, rządzonego przez księcia Konrada, założyciela miasta Głogowa. Szprotawa została lokowana na prawie niemieckim, jednak w zupełnie innym miejscu niż dawny gród iławski. Na miejsce lokacji miasta przeznaczono pobliską wieś, która została rozparcelowana i przekazana do użytkowania osadnikom niemieckim. Miasto otrzymało posiadłość ziemską oraz przywileje, wśród których było m. in. prawo mili. Szprotawa szybko uniezależniła się od Żagania, ponieważ książęta nadali miastu specjalny okręg administracyjny oraz urząd kasztelana, rezydującego w miejscowym zamku. Wyżej wymienione prawo miejskie zostało prawdopodobnie skopiowane od sąsiedniego Żagania, który został lokowany wcześniej. Prawa miejskie w 1315 r. uzyskała również położona w okolicy Gozdnicza. Żagań stał się stolicą oddzielnego księstwa już w 1274 roku, w którym panował książę Przemko, syn księcia głogowskiego Konrada. Znaczenie miasta dzięki temu znacząco wzrosło, czego efektem była rozbudowa miasta w 1280 r., w kierunku wschodnim. W tej części osady ulokowano nowy plac targowy, zamek książęcy i klasztor franciszkanów. Obszar miasta został otoczony murami miejskimi, które posiadały trzy bramy wjazdowe: Szprotawską, Żarską oraz Szpitalną. Do czasów współczesnych zachowały się relikty tych murów. Ukształtowany już w XIII wieku układ zabudowy centrum miasta utrzymywał się przez kolejne stulecia bez większych zmian. Wzrastające znaczenie i rozwój gospodarczy miasta skutkowało również rozwojem przedmieść ulokowanych przy głównych drogach wyjazdowych z miasta. Opisywany region był wówczas etnicznie mieszany. Niektóre źródła podają, że miejscowości położone na terenie współczesnego powiatu żagańskiego zamieszkiwała ludność łużycka i polska, a po okresie kolonizacji w XIII wieku, również ludność niemiecka. Żagań już w XIII wieku posiadał własny system miar i wag, według których były rozliczane lokalne transakcje. Mógł się również poszczycić własną mennicą, która wybijała srebrne monety. W 1284 roku do miasta przeniesiono klasztor augustianów z pobliskiego Nowogrodu Bobrzańskiego, któremu pod koniec wieku książę przekazał swój stary zamek. W 1300 roku miasto posiadało własną komorę celną, a kilka lat później poświadczony został fakt urzędowania władz miejskich, których głównymi organami były: rada miejska i burmistrz. Jednocześnie wzrastało znaczenie pobliskiej Szprotawy, która po uzyskaniu praw miejskich w pewnym stopniu uniezależniła się od Żagania. Dotyczyło to m.in. systemu miar i wag stosowanych w mieście, które po przywilejach księcia został uniezależniony od tych stosowanych w ówczesnym Żaganiu. Miasto stawało się ważnym ośrodkiem handlu, co prawda głównie lokalnego, ze względu na brak spławnej rzeki. Początek XIV wieku był dość burzliwy dla księstwa żagańskiego, ze względu na przejściowe osłabienie władzy książęcej. Na drogach pojawili się rozbójnicy, którzy napadali na karawany kupieckie. Z tego powodu zwołano specjalny zjazd do Głogowa w 1309 roku, który miał na celu zorganizowanie zwalczania rozbojów na drogach księstwa. Wśród miast śląskich, których przedstawiciele podpisali dokument zobowiązujący do ścigania i karania przestępstw były również Szprotawa i Żagań. Oprócz bandytyzmu, księstwo trażyły również problemy finansowe, dlatego też książęta żagańscy oddali Szprotawę w zastaw lokalnym

rycerzom. Do najbardziej znaczących z nich należał Henryk von Biberstein, który za pozwoleniem biskupa wrocławskiego przeniósł zakon magdalenek z Bytomia Odrzańskiego do Szprotawy. W 1312 roku księstwo głogowskie zostało podzielone po raz kolejny. Wtedy to Żagań wraz z okolicznymi ziemiami przejął książę Henryk, który utworzył nowe księstwo ze stolicą w wymienionym mieście. Ze względu na coraz większe osłabienie pozycji politycznej Piastów Śląskich następowało stopniowe uzależnianie kolejnych księstw od Korony Czeskiej. Książę Henryk żagański złożył hołd królowi Czech Janowi Luksemburskiemu w 1329 roku. Roszady związane z dalszymi podziałami księstwa trwały przez cały wiek XIV. Wtedy powstały kolejne odrębne księstwa, m.in. władztwo ze stolicą w Kożuchowie. Liczne konflikty pomiędzy książętami powodowały częste zmiany granic księstw, co dotyczyło także Żagania i Szprotawy, które zostały rozdzielone granicami – Szprotawę przyłączono do księstwa głogowskiego. Mimo tych politycznych zawirowań, oba miasta znakomicie się rozwijały. Na początku XV wieku, Szprotawa uzyskała prawo bicia halerzy, podobnie jak Żagań i pobliski Kożuchów. Miasto dokonało również rozbudowy swojego głównego kościoła na początku XV wieku. Dodatkowo zyskało nowe ziemie, poprzez wykupienie prawa własności okolicznych wsi.

Księstwo żagańskie formalnie uniezależniło się od Głogowa dopiero w 1413 roku, gdy Jan I Żagański odłączył te ziemie od reszty księstwa głogowskiego. Kilka lat później miasta księstwa głogowskiego zawarły umowę, dotyczącą obrony przed wrogiem zewnętrznym. W latach 20. i 30. XV w. na teren Dolnego Śląska wdzierały się z Czech oddziały husyckie, które powodowały spustoszenia w wielu miastach i wioskach regionu (było to skutkiem wojen husyckich). Wówczas książęta głogowski i żagański sprzymierzyli się, w celu obrony swoich ziem przed najazdem. Mimo to, w 1427 roku Żagań został zajęty przez husytów, a tamtejsza cenna biblioteka zakonu augustianów zniszczona. Szprotawa w tym okresie została zastawiona na krótko księciu Janowi z Żagania, przez co oba miasta znalazły się pod panowaniem jednego władcy. Wkrótce spory związane z wyborem króla czeskiego po wojnach husyckich, doprowadziły do konfliktu na tym tle pomiędzy Czechami, a będącymi ich lennami księstwami śląskimi. Te ostatnie opowiedziały się za wyborem króla Węgier Macieja Korwina, natomiast Czesi wybrali ostatecznie Jerzego z Podiebradów, zwolennika husytyzmu. W wyniku wojny zwierzchnikiem Śląska został król Maciej Korwin, a lokalni książęta, w tym również żagański i głogowski złożyli mu hołd. Po śmierci Jana I żagańskiego, jego synowie spierali się o dziedzictwo po ojcu. Jan II, (sojusznik wyżej wymienionego króla Jerzego z Podiebradów), zaatakował wówczas Wrocław i jego okolice, które dotkliwie spustoszył. Papież w tym okresie nałożył interdykt na księcia i księstwo żagańskie. Jego brat Baltazar, który popierał przeciwne stronnictwo, wraz z pomocą wojsk z księcia głogowskiego, zdobył zamek żagański i odzyskał kontrolę nad księstwem w 1462 roku. Po niespełna dziesięciu latach Jan II ukrywający się w Przewozie, najechał Żagań i po oblężeniu miasta zdobył je. Uwięził brata, który niedługo potem zmarł. Jan II zorganizował wyprawę zbrojną na Polskę we współpracy z Maciejem Korwinem w 1472 roku. W tym samym roku sprzedał księstwo żagańskie dynastii Wettinów z Saksonii. Dzięki temu pomiędzy Szprotawą a Żaganiem została ustanowiona granica państwowa, pomiędzy czeskim Śląskiem a Saksonią. W księstwie głogowskim w tym okresie wybuchła wojna o sukcesję, po zgonie księcia Henryka. Wśród pretendentów do objęcia tego stanowiska był król Maciej Korwin, Władysław - król Czech, Kurfürst brandenburski oraz wspomniany Jan II. Wojska Jana II w 1476 roku oblegały Szprotawę, którą po dwóch dniach zdobyto. Wiele sąsiednich miast poddało się Janowi, jednak działania wojenne trwały przez kolejne kilka lat. W 1481 roku Jan II, który został formalnie księciem głogowskim, nadał Szprotawie liczne przywileje wraz z potwierdzeniem już otrzymanych. Niestety po kolejnej wojnie w 1488 roku, władca ten został pozbawiony wszelkich ziem i tytułu księcia głogowskiego. Szprotawa dostała się pod bezpośrednie panowanie króla Macieja Korwina. Ostatni piastowski książę Głogowa i Szprotawy zmarł w 1504 roku. Po krótkim panowaniu nad tymi ziemiami króla Węgier, który

zmarł w 1490 roku. władzę nad księstwem głogowskim, wraz ze Szprotawą objął król Władysław Jagiellończyk.

Żagań w czasie wojen o sukcesję książęcą w sąsiednim Głogowie, był nękany dwukrotnie przez epidemie dżumy i liczne pożary, które trawiły znaczną część zabudowy miejskiej. Po oblężeniu księcia Jana i pożarach, miasto szybko podniosło się z ruin. Na początku XVI wiek w mieście wybuchła największa w jego historii epidemia dżumy, która pochłonęła około 1500 ofiar, co było, biorąc od uwagę ówczesne zaludnienie liczbą ogromną. Wraz ze śmiercią ostatniego z Jagiellonów na tronie czeskim – Ludwika w 1526r., władzę w państwie i w księstwie głogowskim przejęli Habsburgowie. W tym okresie do Żagania i okolicznych ziem dotarła reformacja. Pierwsi kaznodzieje ewangeliccy pojawili się w mieście już w 1524 roku, jednak 14 lat później właściciel miasta i ziem księstwa żagańskiego, wydał zakaz głoszenia kazań przez kaznodziejów luteranckich. Podobne problemy, wiążące się z rozwojem reformacji miały miejsce w Szprotawie. Miejscowy proboszcz, dawny opat augustiański z Żagania, przyłączył się do nowego ruchu religijnego. Po kilku latach został wypędzony przez urzędników cesarskich. W Żaganiu i Szprotawie nadal znaczącą rolę odgrywał kościół katolicki, z racji wyznania właścicieli miasta oraz silnej pozycji klasztorów. W Żaganiu były to klasztory franciszkański oraz augustiański, a w Szprotawie - sióstr magdalenek. Sytuacja wyznaniowa diametralnie zmieniła się po objęciu władztwa żagańskiego przez Heinricha von Sachsen w 1539 roku. W tymże roku książę przekazał luteranom kościół parafialny, co oznaczało wyraźną zmianę polityki wyznaniowej w mieście. W tym samym roku Żagań opuścili franciszkanie. Reformacja przyniosła ze sobą wiele zmian (tak jak gdzie indziej), m.in. usunięto wiele ołtarzy z miejscowych kościołów klasztornych. Zmieniły się również miejsca pochówków.

Na dotychczasowym cmentarzu przy Bramie Szpitalnej, odtąd chowano ewangelików. Pogrzeby katolickie zostały przeniesione na nowy cmentarz znajdujący się przy kościele pw. NMP. Klasztor i kościół pofranciszkański przekazano na rzecz gminy ewangelickiej.

Kolejne lata przyniosły dalsze zmiany dla ziemi żagańskiej. Od 1549 roku dotychczasowi władcy - książęta Saksonii odstąpili Habsburgom księstwo żagańskie w zamian na tereny na pograniczu Saksonii. Odtąd Żagań znalazł się pod bezpośrednim Habsburgów. Jednak później miasto z księstwem było wielokrotnie przekazywane przez nich pod zastaw na rzecz m. in. margrabiów brandenburskich, czy przedstawicieli rodu von Promnitz ze znakomitym Balthasarem, biskupem wrocławskim na czele. W Szprotawie konflikt wyznaniowy narastał. Katolicy zarządcy księstwa, nie pozwalali na przejęcie przez ewangelików kościoła parafialnego. Następnie objęcie zastawionego księstwa przez Hieronima von Bibersteina, zmieniło tą sytuację. Zatrudniono wtedy kaznodzieję z Wittenbergii oraz przekazano mu w użytkowanie kościół św. Jerzego w pobliżu Bramy głogowskiej. Dopiero w 1565 roku doszło do ugody pomiędzy obiema wyznaniem w mieście. Dzięki niej obie społeczności mogły korzystać z kościoła parafialnego w wyznaczonych godzinach i dniach.

Rok 1601 przyniósł Żaganiowi ponowne bezpośrednie władanie Habsburgów. W XVI wieku w mieście powstał wodociąg miejski oraz uruchomiono pierwszy młyn prochowy. Pod koniec XVI wieku, w 1598 roku z inicjatywy opata augustiańskiego Jakoba II Liebiega wzniesiono Kaplicę Grobu Bożego, wzorowaną na kaplicy z Görlitz. Ta z kolei, również była kopią oryginalnej, znajdującej się w Ziemi Świętej.

Po wielu latach współistnienia obu wyznań na terenie miasta, cesarz Rudolf Habsburg wydał dekret, w którym zrównał wyznawców obu religii (ewangelickiej i katolickiej) w prawach. Niedługo potem wybuchła wojna trzydziestoletnia (1618-1648), która wyniszczyła wiele miast i spowodowała zapaść gospodarczą na Śląsku. Także w Żaganiu nastąpił okres walka pomiędzy wyznawcami katolicyzmu i luteranizmu o kościół parafialny, który przechodził wówczas z rąk do rąk.

W tym okresie w Szprotawie kilkakrotnie stacjonowały wojska różnych stron konfliktu. Początkowo były to regimenty cesarskie, później pojawiają się kozacy. Za każdym razem

miasto musiało wypłacać ogromne kontrybucje. W 1627 roku przez te strony przeszła ogromna armia znanego wodza cesarskiego Wallensteina, kierująca się w stronę Cottbus. Liczne podatki, kontrybucje i grabieże rujnowały miasto, które nie miało już środków by płacić władcy należne podatki. Wskutek zniszczeń wojennych i upadku gospodarki wielu mieszkańców miasta migrowało w bezpieczniejsze rejony Saksonii, bądź do Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Niektóre z miast, jak Gozdnicza zostały pozbawione praw miejskich. Okolice Szprotawy wielokrotnie były łupione przez wojska różnych stron. Koszty wojny dla budżetu miasta oszacowano na 400 tys. talarów, co było wówczas sumą ogromną. Żagań w czasie wojny trzydziestoletniej został odkupiony od cesarza przez Albrechta von Wallensteina (w 1627 roku). Wódz ten, którego armia niedawno rujnowała te ziemie, teraz przyczynił się do ich odbudowy i rozwoju. W Żaganiu powstał nowy zamek, który Wallenstein postanowił wznieść na ruinach dotychczasowego zamku książęcego. Miasto zamieszkiwało wtedy 4000 osób. Na krótki okres osiedlił się tu znany astronom Johannes Kepler, który przybył na zaproszenie Wallensteina. Nowy pan miasta założył również własną mennicę, powstała nowa drukarnia. W mieście pojawili się jezuici, którzy przejęli z rąk ewangelików dawny klasztor pofranciszkański. Albrecht von Wallenstein zginął w 1634 roku (zamordowany na rozkaz cesarza, przeciw któremu zaczął spiskować), a księstwo żagańskie znów trafiło pod bezpośrednie panowanie Habsburgów. Po zakończeniu wojny trzydziestoletniej katolicyzm z powrotem zaczął dominować na tych ziemiach. W Szprotawie kościół parafialny został oddany społeczności katolickiej. Zmienił się układ sił w radzie księstwa głogowskiego, dotychczas w większości zajmowanej przez protestantów. W 1655 roku powstało kolegium jezuickie, a nieco później również seminarium tegoż zakonu, w miejscu dawnego klasztoru franciszkanów.

W 1667 roku nowy właściciel Żagania, Vaclav Eugenius von Lobkovitz, którego potomkowie będą rządzić miastem przez kolejne stulecie, ogłosił edykt skierowany przeciwko protestantom. Rok później utracili oni wszystkie świątynie w regionie, co dotyczyło również dotyczy okolic Szprotawy. Odtąd najbliższy kościół ewangelicki znajdował się aż w Głogowie. Von Lobkovitz wznowił także budowę niedokończonego zamku, którego otwarcie następuje w 1693 roku. W międzyczasie, w 1679 r. powstało w okolicy nowe miasto - Iłowa, które było własnością rodu Promnitzów, podobnie jak okoliczne ziemie. Sytuacja wyznaniowa nieco zmieniła się w czasie III wojny północnej 1700-1721 (która toczyła się m.in. na terytorium sąsiedniej Polski i Saksonii), gdy to cesarz Józef I Habsburg zgodził się na budowę sześciu nowych kościołów ewangelickich na terenie Śląska (tzw. Kościołów Łaski). Jeden z nich został wzniesiony w Żaganiu, co oznaczało znaczącą poprawę sytuacji wyznaniowej ewangelików w regionie. Odtąd na nabożeństwa do miasta przybywali ewangelicy z 80 gmin z terenu całego księstwa. Miasto w 1730 roku nawiedził ogromny pożar, który strawił większość zabudowy miasta. Wiele budynków odbudowywanych w tym okresie zyskało elewacje barokowe.

W 1742 roku księstwo żagańskie wraz z większą częścią Śląska zostało włączone do Prus. W pobliskiej Szprotawie ulokowany został w 1740 r. polowy komisariat, który był pierwotną instytucją administrującą Śląskiem. Właściciel Żagania Ferdinand Josef von Lobkovitz złożył hołd królowi pruskiemu. W Szprotawie została wybrana nowa rada miejska, która składała się wyłącznie z osób wyznania ewangelickiego. Kamera głogowska zgodziła się na budowę nowego kościoła ewangelickiego w mieście, który powstał w miejscu dawnego zamku książęcego. W 1741 roku zmieniono podział administracyjny na Śląsku. Tereny wokół Żagania i Szprotawy przejęła nowoutworzona Kamera Dominalno-Wojenna w Głogowie. Na jej terenie stworzono 48 powiatów. Wśród nich powstały odrębne powiaty żagański oraz szprotawski.

Żagań i jego okolice, podobnie jak cały Śląsk dotknęła wojna siedmioletnia (1756-63), która przyniosła ze sobą zniszczenia i ubytek ludności. W 1756 roku w mieście żyło nieco ponad 2800 mieszkańców, natomiast po wojnie 7-letniej, ich liczba spadła do niecałych 2500. Przez

ten rejon wielokrotnie przemieszczały się walczące ze sobą wojska pruskie, austriackie i rosyjskie, grabiąc i pustosząc okolice. Na mocy pokoju w Hubertusburgu w 1763r. Prusy zatrzymały zajęta uprzednio przez siebie część Śląska, wraz z dawnym księstwem żagańskim. Opat augustiański w Żaganiu Johann Ignatz von Felbieger zapisał się znacząco w historii miasta, dokonując reformy szkolnictwa katolickiego w Żaganiu od 1765 roku. Wspomniany opat założył m.in. seminarium dla kształcenia nauczycieli, katechetów, dyrektorów szkół. Powstała również drukarnia. Podręczniki autorstwa opata cieszyły się znakomitą renomą, nie tylko w Prusach, ale również w Austrii, Rzeczypospolitej czy Rosji. Po kasacji jezuitów ich kolegium zostało przekształcone w Gimnazjum Królewskie, kontynuujące dzieło edukacji lokalnej młodzieży (zwłaszcza z wyższych warstw społecznych). Dzięki założonemu przez opata Felbiegera obserwatorium astronomicznemu, w Żaganiu powstała jedna ze stacji pierwszej na świecie sieci meteorologicznej.

W 1786 ostatni z właścicieli księstwa żagańskiego z rodu von Lobkovitz, Joseph Franz Maximilian Ferdynand Carl odsprzedał Żagań wraz otaczającym go księstwem Piotrowi Bironowi, księciu kurlandzkiemu. Ten od króla Fryderyka II otrzymał prawo dziedziczenia swoich dóbr w linii żeńskiej, ze względu na brak męskiego potomka. Na stałe w Żaganiu rodzina Bironów osiedla się w 1795 roku. Za ich panowania powstało wiele nowych budowli, m. in. pałac księżnej kurlandzkiej znajdujący się na Nowym Rynku (obecnie Urząd Miejski), odnawiany i modernizowany był park, powstała nowa oranżeria. W 1800 r. zmarł Piotr Biron. W tym samym roku zaczęła wychodzić nowa gazeta Saganer Wochenblatt, która stała się podstawą wydawanego od 1903 roku Schelsiche Allegemeine Zeitung.

Na początku XIX wieku, Żagań był niewątpliwie ważnym ośrodkiem oświaty na Dolnym Śląsku. W mieście istniały już Gimnazjum Królewskie, a nowo założone w 1801 roku seminarium kształciło nauczycieli z całego regionu. Na przełom XVIII i XIX wieku przypadają również początki industrializacji tego regionu. Powstały wówczas pierwsze piece hutnicze w Przemkowie i Małomicach.

W latach 1806-1807 i 1813 przez Śląsk, a więc i Żagań wraz z okolicami, przetoczyły się wojny napoleońskie.

W tym okresie, w 1810 roku, podobnie jak w całym Prusach, dokonano kasaty miejscowych klasztorów. W Żaganiu zamknięto klasztor augustianów istniejący tu od XIII wieku. Podobnie działo się także w Szprotawie, gdzie zamknięto istniejący od XIV w. klasztor magdalenek. W czasie wojen napoleońskich w Żaganiu przebywał Henrie Beyle (Stendhal), francuski pisarz romantyczny. Po wojnach napoleońskich miasto ponownie mogło spokojnie się rozwijać, ponieważ przez ponad wiek, nie było nękane przez żadne działania wojenne. Liczba ludności Żagania gwałtownie wzrastała, na początku XIX w. wynosiła 4600 mieszkańców, natomiast pod koniec wieku – już ponad 13 tysięcy.

Po śmierci Piotra Birona miastem i księstwem władowały jego córki. Następnie ich mariaże spowodowały że księstwo przejmowały rody m. in. Hohenzollern-Hechingen, czy nawet Talleyrand-Perigord. Najznamienitsza z tego ostatniego rodu, Dorota de Talleyrand-Perigord zapisała się znacząco w historii miasta. To właśnie ta księżna (której stryjecznym teściem był Charles de Talleyrand-Perigord - minister spraw zagranicznych napoleońskiej Francji) zmodernizowała żagańską rezydencję. Księżna Dorota posiadała w swojej kolekcji wiele obrazów autorstwa m. in. Rubensa, Velazqueza, van Dycka czy Bacciarellego. Na jej dwór przybywały znakomite osobistości ówczesnego świata nauki i sztuki, tacy jak Aleksander von Humboldt, Ferenc Liszt, późniejszy cesarz Wilhelm I, księżę Hermann von Pückler-Muskau. Te wizyty podkreślały znaczenie miasta i jego właścicieli. Szprotawa w XIX wieku utraciła przywileje, nadane jej przez dawnych władców. Jednakże jego sytuacja gospodarcza, w znacznej mierze za sprawą dobrego zarządzania miastem przez burmistrza von Wiese, znacząco się poprawiła. Mury miejskie w dużej części zostały usunięte, ze względu na rozbudowę miasta, w którym wzniesiono również nowe budynki użyteczności publicznej: pocztę, gazownię miejską czy łaźnię. W pobliskiej łłowej ulokowano hutę żelaza. Żagań

został połączony linią kolejową z Głogowem przez Szprotawę już w 1846 roku. Miasto stało się ważnym ośrodkiem lokalnym, ze względu na liczne inwestycje poczynione tu w ciągu XIX wieku. Wtedy to na terenie miasta powstały: szpital, koszary, nowy cmentarz ewangelicki, czy synagoga. Ulice miasta od 1863 r. rozświetlały latarnie gazowe. Dworzec kolejowy w Żaganiu zyskiwał nowe połączenia: z Żarami (1871), Legnicą (1875), Nową Solą (1890), Zebrzydową (1905). Unowocześniono także wodociągi oraz oddano do użytku kanalizację. Miasto posiadało również własne muzeum.

Na jednym ze wzgórz znajdujących się w północnej części miasta, w 1909 roku wybudowano Wieżę Bismarcka. Była to wieża ciśnień, która zaopatrywała miasto w wodę. To miejsce spełniało również funkcję miejsca widokowego na miasto i okolicę. Budowla istnieje do chwili obecnej (jakkolwiek jej stan wymaga gruntownego remontu).

Na początku XX wieku w Szprotawa miała nieco poniżej 8 tys. mieszkańców. W mieście znajdował się znaczący garnizon wojskowy, wraz z dużym lazaretem. Teren powiatu szprotawskiego był dobrze uprzemysłowiony, z ośrodkami takimi jak Przemków, Leszno Górne czy Małomice. W samym mieście funkcjonowała huta Wilhelma, która zaopatrywała zakłady w Zielonej Górze. Później, w czasie II wojny światowej, szprotawska huta produkowała również kadłuby do łodzi podwodnych, montowanych w zielonogórskich zakładach Beuchelta.

W tym okresie dawne konflikty na tle wyznaniowym należały już w zasadzie do przeszłości. Okres pierwszej wojny światowej dla ziem dawnego księstwa żagańskiego, pomimo braku zniszczeń – działania wojenne toczyły się z dala od tych ziem, był trudny, podobnie jak w całym Cesarstwie Niemieckim. Pojawiły się trudności finansowe, związane z ogromnymi kosztami wojny. Tutejszą ludność objęła wojenna mobilizacja, kolejne roczniki mężczyzn były powoływane do wojska. W miarę przedłużania się wojny w regionie zaczął narastać problem z zaopatrzeniem w żywność i inne artykuły. Taka sytuacja szybko zmusiła władze do wprowadzenia i stosowania systemu racjonowania. Wprowadzono zatem kartki na chleb, cukier, mięso, a także na inne dobra. Wojenne wyrzeczenia stawały się coraz bardziej dotkliwe dla ludności regionu, z czasem zaczęło brakować wielu produktów nawet w ilości racjonowanej. Pogarszające się warunki życia oraz rosnąca liczba ofiar wojny przyczyniały się do pogorszenia nastrojów wśród ludności. I wojna światowa zakończyła się w 1918 r. klęską i upadkiem Cesarstwa Niemieckiego. Przełom lat 1918 – 1919 przyniósł na terenie całych Niemiec wrzenie rewolucyjne i chaos polityczny. Następnie nastąpiły czasy republiki weimarskiej, a od 1933r – totalitarnej III Rzeszy.

W czasie I wojny światowej, w zachodniej części Żagania założono obóz jeniecki dla żołnierzy rosyjskich. Podobny obóz znajdował się również w Szprotawie. Następnie więziono w nim m. in. żołnierzy powstania wielkopolskiego.

W okresie międzywojennym do Szprotawy włączono łławę, będącą dotychczas samodzielną miejscowością, co nastąpiło w 1925 roku. Dzięki temu Szprotawa stała się miastem średnim z liczbą ludności wynoszącą nieco ponad 10 tys. mieszkańców.

Wówczas Żagań i Szprotawa po kilku wiekach znów znalazły się w jednej jednostce administracyjnej. W 1932 roku odgórnie połączono powiaty szprotawski i żagański, tworząc nowy powiat szprotawski z siedzibą w Żaganiu i Szprotawie. Jednak wraz z upływem czasu kolejne wydziały urzędu powiatowego przenoszono do Żagania. Czasy nazistowskie (po dojściu Hitlera do władzy w Niemczech w 1933r.) zaznaczyły się również tutaj inwestycjami o charakterze militarnym. W zachodniej części Żagania ulokowano nowe koszary dla wojsk pancernych (użytkowane do chwili obecnej przez oddziały pancerne Wojska Polskiego). Na północ od Żagania i na wschód od Szprotawy ulokowano lotniska wojskowe. W 1935 roku ówczesni właściciele pałacu i miana książąt żagańskich z rodu Talleyrand-Perigord, zostali pozbawieni tytułu. Ostatni książę żagański Boson II de Talleyrand-Perigord został uznany przez władze nazistowskie za wroga państwa i pozbawiony obywatelstwa niemieckiego. Lata 1933-39 to także dla Żagania i jego okolic czas budowy nowego, totalitarnego porządku:

robót publicznych, monopolizacji władzy przez partię NSDAP, zbrojeń (o czym wspomniano powyżej) oraz prześladowania osób i ugrupowań opozycyjnych dla nowego reżimu, jak również Żydów. Podobnie jak w innych miastach III Rzeszy, w czasie nocy kryształowej zniszczona zostaje żagańska synagoga i inne miejsca związane z lokalną społecznością żydowską. Na początku II wojny światowej, we wrześniu 1939 roku, ze szprotawskiego lotniska startowały myśliwce, uczestniczące w napadzie Niemiec na Polskę. W czasie tej wojny w okolicy Żagania znajdował się duży obóz jeniecki – Stalag VIII C dla żołnierzy i podoficerów alianckich. Pod koniec 1940 roku, w obozie tym było więzionych 45 tys. jeńców. W 1942 roku utworzono obóz Luft 3 dla oficerów alianckiego lotnictwa. Ludność Żagania w czasie wojny osiągnęła 23 tys. mieszkańców, a pobliska Szprotawa połowę tej liczby. W 1944 roku w żagańskim obozie miała miejsce spektakularna ucieczka jeńców – oficerów lotnictwa. To wydarzenie doczekało się kilku ekranizacji. Na podstawie wydarzeń żagańskiej ucieczki powstały dwa filmy z 1963 i 1988 roku p.t. "Wielka Ucieczka" oraz „Wielka ucieczka II” z wieloma sławami amerykańskiego kina jak Steve McQueen'em czy Christopherem Reeve'em. Niecały rok później w dniu 16.02 1945 roku, miasto po ciężkich walkach zdobyła Armia Czerwona. W wyniku wielodniowych walk i ostrzału artyleryjskiego miasta, wiele budynków uległo zniszczeniu. Do zrujnowania miasta przyczyniły się także podpalenia dokonywane już po jego zdobyciu przez czerwonarmistów.

Wkrótce po zakończeniu działań wojennych na ziemi żagańskiej zaczęła powstawać polska administracja. Na mocy postanowień konferencji w Poczdamie w lipcu 1945r. tereny te zostały przyłączone do Polski, jako część Ziem Zachodnich (Ziem Odzyskanych). Odtąd niemiecki Sagan stał się Żeganiem powoli zasiedlanym, pomimo zniszczeń przez osadników z przedwojennej Polski (nazwa została nadana tymczasowo, po czym zmieniono ją na współczesną - Żagań). Dotychczasowa ludność została prawie w całości wysiedlona do Niemiec.. Pierwszy pociąg osobowy z Wrocławia do Żagania przybył już w lipcu 1945 roku. W Żaganiu utworzono poddyrekcję PKP dla Ziem Odzyskanych. W zabytkowym zamku tuż po wojnie znajdował się magazyn łupów żołnierzy radzieckich („trofiejnych”). W 1948 roku zamek przejęło Starostwo Powiatowe.

Szprotawa w przeciwieństwie do Żagania, została zajęta przez Rosjan w lutym 1945r. bez walki, wraz z pobliskim lotniskiem. W mieście dość późno, bo dopiero w maju 1945 roku, ze względu na oblężenie Głogowa, przybyli pierwsi polscy osadnicy z Leszna. Miasto stało się na nowo stolicą powiatu szprotawskiego w województwie wrocławskim. Przybywający osiedleńcy na nowo zagospodarowali miasto opuszczone przez Niemców, którzy uciekli przed zbliżającym się frontem w 1945r., lub zostali później wysiedleni. W Szprotawie i powiecie ulokowano również nieco ponad 1500 Łemków wysiedlonych z okolic Gorlic i Nowego Sącza w ramach akcji „Wisła” w 1947r..

Pierwsze zakłady pracy w mieście zostały uruchomione w sierpniu 1945 roku. Obecny wygląd najstarszej części Żagania to pozostałości po zniszczeniach 1945 roku. Dawne budynki w centrum zastąpiono bezstylowymi blokami, co znacząco zmieniło na niekorzyść wygląd zabytkowego Starego Miasta. Podobny los spotkał Stare Miasto w Szprotawie, ze względu na zniszczenia sięgające 50% stanu przedwojennego. W następnych latach w Żaganiu odbudowywano zakłady przemysłowe, uruchamiano także szkoły i inne instytucje użyteczności publicznej. Jednak równolegle, podobnie zresztą jak w wielu innych miejscach na Ziemach Odzyskanych, dokonywano rozbiórkę wielu zachowanych budowli dawnego Żagania. Między innymi wyburzono dawny tzw. Kościół Łaski w 1965 roku. Ze świątyni tej pozostawiono jedynie wieżę, którą w XXI wieku przekształcono w wieżę widokową. Liczba ludności długo nie przekraczała połowy stanu przedwojennego. W 1950 roku Żagań liczył niecałe 10 tys. mieszkańców.

W 1950 roku powiaty żagański i szprotawski zostały włączone do nowo utworzonego województwa zielonogórskiego. Na terenach wiejskich przystąpiono do tworzenia spółdzielni

produkcyjnych, tzw. PGR-ów, zastępujących gospodarowanie ziemią przez indywidualnych rolników.

W okolicach Żagania i Szprotawy od zakończenia wojny stacjonowały wojska radzieckie, które rozbudowywały pozostawione przez Niemców lotniska. Inwestowano zarówno w nowe budynki socjalne oraz infrastrukturalne, jak również w obiekty obronne. W okolicach Wiechlic ulokowano masywne bunkry, wewnątrz których mogły być składowane rakiety z głowicami jądrowymi.

Na miejscu dawnego obozu jenieckiego w Żaganiu powstało w 1971 roku Muzeum Martyrologii Alianckich Jeńców Wojennych, upamiętniające ich pobyt w mieście w czasie wojny. Ponadto te strony posłużyły jako plan filmowy dla serialu "Czterej Pancerni i Pies", który kręcono pod koniec lat 60. XX wieku.

W okolicach Żagania i Szprotawy w czasach PRL rozbudowano znacząco przemysł. Dzięki temu miejscowości takie jak Małomice czy Gozdnicza mogły uzyskać prawa miejskie. W latach 60. XX w. Szprotawa znacząco przewyższała liczbą ludności pobliski Głogów. Na przełomie 1975 i 1976 roku dokonano kolejnej reformy administracyjnej. Zlikwidowano powiaty oraz zwiększono dotychczasową liczbę województw. Znajdujący się w powiecie szprotawskim Przemków, został włączony do województwa legnickiego. Pozostałe gminy likwidowanych powiatów szprotawskiego i żagańskiego pozostały w województwie zielonogórskim.

Dopiero w latach 80. XX w. Żagań przekroczył przedwojenną liczbę ludności. W 1987 roku zamieszkiwało go już 27 tys. mieszkańców. Szprotawa natomiast najwyższą liczbę ludności zanotowała w 1995 roku, kiedy zamieszkiwało ją nieco poniżej 13,5 tys. mieszkańców. Początek lat 90. XX wieku przyniósł znaczące zmiany w regionie, wraz z upadkiem komunizmu w Polsce i transformacją gospodarczą. Likwidacji uległo wiele zakładów przemysłowych, zwłaszcza w okolicach Szprotawy. W 1992 roku okoliczne lotniska w Żaganiu (obecne Tomaszowo) oraz Szprotawie (obecne Wiechlice-Osiedle) opuściły jednostki radzieckie stacjonujące tam od 1945 roku. Odtąd władze miasta zagospodarowują tereny pozostawione przez Rosjan, dla celów cywilnych.

Na mocy Uchwały nr IX/ 3/2003 Rady Powiatu Żagańskiego z dnia 30 czerwca 2003 r. po zasięgnięciu opinii Komisji Heraldycznej przy MSWiA o projekcie herbu i flagi Powiatu Żagańskiego ustanowiono wizerunek Herbu Powiatu Żagańskiego oraz kolorystykę i układ konstrukcyjny flag.

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, jako przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Z dniem 11.09.2015 r. zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, krajobraz kulturowy otrzymuje nowe brzmienie (art. 3 pkt 14) - przestrzeń postrzegana przez ludzi, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Krajobraz kulturowy powiatu żagańskiego jest materialnym świadectwem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów niemieckich, polskich i czeskich. Zachowane elementy krajobrazu obejmujące budowle rezydencjonalne, sakralne, użyteczności publicznej, układy przestrzenne wsi i założeń pałacowo-parkowych, zabytkowe cmentarze stanowią charakterystyczne rysy krajobrazu powiatu, które podkreślają jego odrębność i wyjątkowość.

Sieć osadniczą powiatu żagańskiego tworzy 5 miast i 98 miejscowości (wsie, osady, przysiółki, kolonie, leśniczówki). Sieć ta charakteryzuje się: skrajnym położeniem mniejszych

miast: Iłowej, Gozdnicy oraz Małomic, koncentracją miejscowości w dolinie Bobru, rozrzedzeniem sieci osadniczej w południowej części powiatu, zajętej przez duże kompleksy leśne użytkowane w dużej części przez wojsko (Bory Dolnośląskie).

Ziemia żagańska jest obszarem ukształtowanym w wielowiekowym procesie historycznym. Ślady tego dziedzictwa są obecne w lokalnym krajobrazie do czasów dzisiejszych.

W powiecie żagańskim istnieje kilkanaście szlaków turystycznych. Trasy ich przebiegają zarówno przez powiat żagański, jak i poza jego granicami. Łącznie na terenie powiatu i w jego okolicach znajduje się ok. 126 km szlaków.

Przez powiat żagański przebiegają szlaki ukazujące walory przyrodniczo-krajoznawcze oraz spuściznę kulturową. Do znaczących szlaków turystycznych powiatu żagańskiego należy zaliczyć: Szlak północny, Szlak rowerowy im. Goeperta, Szlak Laubego, Szklany szlak, Żagański Szlak Książęcy, Szlak dziedzictwa kulturowego Augustianów Żagańskich, Szlak dziedzictwa kulturowego Żagania, Szlak gotyckich kościołów farnych, Szlak zabytkowych ratuszy, Szlak średniowiecznych fortyfikacji miejskich, Szlak kamiennych kościołów wiejskich z XII i XIII w., Szlak Wielkiej Ucieczki, Szlak zamków i dworów obronnych, Szlak architektury związanej z rodami Bironów i Talleyrandów, Szlak zabytkowych organów, Szlak architektury barokowej, Szlak elektrowni wodnych czy Szlak Wałów Chrobrego (*Źródło: szprotawa.org.pl; System Ewidencji Szlaków Turystycznych Innowacyjne Lubuskie*).

Źródło: www.szprotawa.org.pl.

Rysunek 1. Szlak północny w powiecie żagańskim

Układy urbanistyczne

Na terenie powiatu żagańskiego zachowały się 2 ważne, historyczne układy urbanistyczne: zespół urbanistyczno-krajozrazowy Żagania, obejmujący średniowieczne miasto z częścią książęcego parku po Młynówkę, zespół szpitalny Księżnej Doroty, kompleks ewangelicki przy placu Królowej Jadwigi wraz z ulicą Mickiewicza i częścią ulicy Armii Krajowej oraz zespół urbanistyczno-krajozrazowy Szprotawy.

Historyczny układ przestrzenny miasta Żagania został znacznie zniszczony w czasie II wojny światowej. Straty dotyczą głównie architektury mieszkalnej. Szkody wyrządzone zostały w zespole stylowej zabudowy oraz pierwotnego rozplanowania miasta.

O charakterze zabytkowym decyduje częściowo zatarte, jednak nadal czytelne, indywidualne rozplanowanie starego miasta. Rozwój w XIX wieku na zachodniej stronie Bobru sprawił, iż w strukturze przestrzennej zespołu miejskiego znalazła się rzeka oraz duży kompleks zieleni rozległego parku pałacowego. Wysoką rangę zespołu nadają przede wszystkim zabytki architektury. Należą do nich dwa duże założenia klasztorne augustianów oraz obiekty pałacowe, położone na obrzeżach średniowiecznego ośrodka.

Szybki rozwój miasta spowodował, że już w XIV wieku jego zabudowa wyszła poza linie obwarowań. Poza bramami wzdłuż dróg rozwinęły się przedmieścia. Intensywny rozwój przestrzenny Żagania rozpoczął się w końcu XVIII w., a w XIX stuleciu miasto rozrosło się we wszystkich kierunkach od średniowiecznego ośrodka.

Zespół urbanistyczno-krajobrazowy Żagania wpisany jest do rejestru zabytków na podstawie decyzji: nr 70/57 z dnia 7 listopada 1957 r. oraz nr 2169 z dnia 31 stycznia 1975 r.

Źródło: www.skarbypokolen.vgh.pl

Fot. 1 Widok z lotu ptaka na Żagań – lata międzywojenne

Miasto Szprotawa założone zostało na wyspie utworzonej przez odnogi rzeki Szprotawy obok grodu i osady targowej. Pomimo skutków II wojny światowej Szprotawa zachowała główne elementy zabytkowego układu przestrzennego - rozplanowania, kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, ratusz i znaczne fragmenty murów obronnych. Zespół urbanistyczno-krajobrazowy Szprotawy wpisany jest do rejestru zabytków na podstawie decyzji: nr 103 z dnia 8 sierpnia 1958 r. oraz nr 2180 z dnia 31 stycznia 1975r.

Źródło: www.dolny-slask.org.pl

Fot. 2 Widok z lotu ptaka na Szprotawę – lata 1936-1944

Oba układy przestrzenne miast zostały zdeformowane za sprawą obecnego w formie i skali powojennego budownictwa mieszkaniowego.

Układy ruralistyczne

Układy ruralistyczne związane z osadami o charakterze wiejskim także posiadają wartości kulturowe, których wagę zabytkową określają czynniki: stan zachowania pierwotnego rozplanowania, charakter i kondycja zabudowy, stan układu przestrzennego, w kontekście elementów dekompozycyjnych.

Stan tych zabytków nie został w całości rozpoznany ani sklasyfikowany. Niewiele układów ruralistycznych wpisanych zostało do rejestru zabytków, niewiele też chronionych jest zapisami w planach zagospodarowania przestrzennego.

Ważnym składnikiem kulturowym osady wiejskiej jest jej rozplanowanie, mówiące niekiedy o czasie i okolicznościach powstania miejscowości. Wyróżnia się wsie typu: okolnica, owalnica, ulicówka, ulicówka z placem, łańcuchówka, rzędówka, widlica i wielodrożnica. Do najstarszych form układów należą kolejno: okolnice, owalnice, ulicówki i łańcuchówki.

Na terenie powiatu żagańskiego dominują wsie typu łańcuchówki. Wsie o tym charakterze rozciągają się często kilometrami, głównie wzdłuż krętych strumieni, przy czym zabudowa jest nieregularna i rozluźniona. Łańcuchówki powstały w XIII wieku na terenach leśnych przesiek rozdzielających terytoria plemienne Dziadoszan, Żarowian i Niczan.

Łańcuchówki dominują w gminach: Szprotawa, Niegosławice, Małomice, Brzeźnica i Żagań. Niepowtarzalnym zespołem ruralistyczny charakteryzuje się wieś Długie (gm. Szprotawa), której zabudowa rozciąga się na długości ok. 6 km. Łańcuchówki stanowią dokument świadczący o intensywnej akcji podjętej przez Henryka Brodatego w celu zasiedlenia pustek osadniczych i stworzenia rolniczego zaplecza dla reformowanych miast.

Zabytkowe znaczenie tego typu wsi, jako świadectwa historycznego jest duże, natomiast pod względem przestrzennym i krajobrazowym walory łańcuchówek są niewielkie.

Na całym obszarze województwa lubuskiego, w tym na terenie powiatu żagańskiego duży procent stanowią także ulicówki, których cechami charakterystycznymi jest zwarta zabudowa

na krótkim, prostym odcinku drogi. Charakter ulicówek mają m.in. miejscowości: Siecieborzyce (gm. Szprotawa), Nowa Jabłona (gm. Niegosławice), Sucha Dolna (gm. Niegosławice), Międzylesie (gm. Niegosławice), Gorzupia Dolna (gm. Żagań).

Wiele miejscowości zachowało dawny, bądź mało zmieniony plan. Gorzej przedstawia się zabytkowa zabudowa miejscowości - domy wykonane z drewna zastąpione zostały w XIX – XX w. murowanymi.

Układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane w bogate otoczenie przyrodnicze stanowią cenny element dziedzictwa kulturowego. Walory te powinny znaleźć odzwierciedlenie we wszystkich opracowaniach dotyczących sfery zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze powiatu żagańskiego nie został utworzony żaden park kulturowy.

4.2.3 Zabytki nieruchome

Architektura sakralna

Jednym z najliczniej występujących zabytków nieruchomych w powiecie żagańskim są obiekty sakralne. W rejestrze Lubuskiego Konserwatora Zabytków znajduje się kilkadziesiąt wpisanych obiektów sakralnych. Należą do nich kościoły, zabudowania klasztorne, kaplice i dzwonnice. Są to zabytki o szczególnie wysokich wartościach artystycznych.

Z okresu romańskiego najlepiej zachowanymi obiektami sakralnymi na terenie powiatu żagańskiego są kościoły wiejskie, w tym: kościół filialny pw. św. Wincentego z XII wieku w Starym Żaganiu (gm. Żagań) - murowany z kamienia polnego, ze skromnym wyposażeniem z okresu baroku, ogrodzony kamiennym murem (XV- XVI w.) z barokową bramą zwieńczoną figurą św. Jana Nepomucena oraz kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Iławie (gm. Szprotawa, obecnie dzielnica Szprotawy) z pierwszej połowy XIII w. z cmentarną wieżą o szachulcowej konstrukcji murów, z cennym wyposażeniem, w tym późnogotyckim ołtarzem szafowym (pentaptyk), epitafium Abrahama v.Natiz, żony Małgorzaty i Zofii, rzeźbą Grupa Pasyjna, portalem i chrzcielnicą.

Źródło: www.powiatzaganski.pl

Źródło: www.wikipedia.org

Fot. 3 Kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Iławie (dzielnica Szprotawy) z wieżą cmentarną

Gotycka architektura sakralna jest reprezentowana przez wiele wiejskich kościołów kamiennych, skupionych w rejonie Szprotawy i Żagania. Ich powstanie związane jest z cywilizacyjną akcją zasiedlania puszczańskiej przesieki międzyplemiennej podjętej przez księcia Henryka Brodatego. Najlepiej zachowane tego typu kościoły występują: w Bożnowie - kościół pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny (gm. Żagań), w Mycielinie - kościół pw.

św. Mikołaja (gm. Niegosławice) z mauzoleum rodu von Niebelschütz, w Gościeszowicach - kościół filialny pw. św. Katarzyny (gm. Niegosławice) z gotyckim ołtarzem w formie pentaptyku. Z XIII w. pochodzi także kościół filialny pw. św. Anny w Lutynce, przebudowany w końcu XV w., otoczony kamiennym murem, w linii którego usytuowana jest prostokątna kamienna dzwonnica z ostrołukową arkadą przejazdu, wzniesiona w końcu XV w., podwyższona w XIX w.

Źródło: www.dolny-slask.org.pl

Fot. 4 Kościół pw. św. Wincentego w Starym Żaganie

Źródło: www.fotopolska.pl

Fot. 5 Kościół pw. św. Anny w Lutynce

Z końca XIII stulecia pochodzą kościoły: kościół pw. św. Augustyna w Chrobrowie (gm. Żagań) z późnorenesansową chrzcielnicą kamieną z drugiej połowy XVI w., kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Dietrzychowicach (gm. Iłowa), kościół pw. św. Jerzego w Gorzupii Dolnej (gm. Żagań) oraz kościół pw. św. Mikołaja Biskupa w Jeleninie (gm. Żagań). W stylu wczesnogotyckim, z kamienia polnego i rudy darniowej został zbudowany w XIII wieku kościół pw. św. Matki Boskiej Rokitniańskiej i Św. Michała w Witkowie. Gotycki kościół pw. św. Michała Archaniola z końca XIII w. otoczony murami znajduje się w Witoszynie Dolnym. Z drugiej połowy XIII w. pochodzi wczesnogotycki, z dzwonem z 1469 r., kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Bukowinie Bobrzańskiej, który obecną neogotycką formę uzyskał w wyniku przebudowy w 1856 r. wg projektu Leonarda Dorsta Schatzberga – księżęcego radcy budowlanego w Żaganie, pracującego dla księżnej Doroty Talleyrand. Kościoły te wraz z pochodzącym z początku XIV w. kościołem pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Miodnicy (gm. Żagań) należą do grupy kilkudziesięciu wczesnogotyckich kościołów południowej części województwa lubuskiego murowanych z kamienia. Tego typu kościoły odnajdziemy tylko po południowej stronie Odry, na dawnym obszarze biskupstwa wrocławskiego. Średniowieczną genezę (początek XIV w., przebudowa w XVI w.) posiada, otoczony murem kościół parafialny pw. św. Michała w Witoszynie Górnym (gm. Wymiarki), z polichromowanym ołtarzem z 1512r.

Źródło: www.fotopolska.pl

Fot. 6 Kościół pw. św. Mikołaja w Mycielinie

Źródło: www.panoramio.com

Fot. 7 Kościół pw. św. Katarzyny w Gościeszowicach

Cenne pod względem architektonicznym, wartości zewnętrzne oraz wewnętrzne posiadają kościoły parafialne m.in. kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Szprotawie z najbardziej rozwiniętymi planami – trójnawowe hale z obejściem i rzędami kaplic.

Do najważniejszych zabytków sakralnych historycznego Śląska należy zespół opactwa poaugustiańskiego w Żaganiu. Najcenniejszym z zespołu klasztornego, ze względu na wartości historyczne, ale także artystyczne, głównie w odniesieniu do wnętrza świątyni jest kościół poaugustiański, obecnie pełniący funkcję kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 lutego 2011 r. (Dz.U. 2011 nr 54 poz. 280) zespół klasztorny został uznany za Pomnik Historii.

Źródło: www.nid.pl

Fot. 8 Kościół pw. WNMP w Żaganiu

Źródło: commons.wikimedia.org

Fot. 9 Kościół pw. WNMP w Szprotawie

Wyjątkowym zabytkiem sakralnym jest Kaplica Bożego Grobu z 1598 roku w Żaganiu, wzorowana na Grobie Chrystusa w Jerozolimie. Żagańska replika, tak jak wszystkie, powstała jako symbol miejsca świętego, na zlecenie ówczesnego opata żagańskiego konwentu augustianów Jakuba II Liebiga. Kaplica składa się z jednej nawy i prezbiterium. Odwzorowanie Bożego Grobu w Żaganiu było pierwszym tego typu przedsięwzięciem na Śląsku.

Źródło: www.photo.bikestats.eu

Fot. 10 Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Bukowinie Bobrzańskiej

Źródło: www.dolny-slask.org.pl

Fot. 11 Kaplica Bożego Grobu w Żaganiu

Wiele kościołów gotyckich powstało w XIV i XV wieku na obszarach wiejskich. Wśród najcenniejszych, zachowanych bez większych przekształceń, świątyń na terenie powiatu żagańskiego są: kościół parafialny pw. św. Andrzeja w Jabłonowie (gm. Brzeźnica), kościół pw. św. Bartłomieja w Koninie Żagańskim (gm. Iłowa) z fragmentem tryptyku późnogotyckiego dłuta Mistrza Ołtarza z Gościeszowic z 1506 r.

Okres renesansu w architekturze sakralnej widoczny jest przede wszystkim w rozbudowie gotyckich świątyń o kaplice lub w przekształcaniu wewnątrz istniejących obiektów.

W stylu neogotyckim zbudowany został kościół filialny pw. Św. Krzyża w Żaganiu zawierający cenne wyposażenie rzeźbiarsko-stolarskie i kowalskie.

Spora ilość budowli powstała również w baroku. Można tu zaliczyć obiekty wzniesione od podstaw, jak i całkowicie przekształcone kościoły i klasztory pochodzące z okresu gotyckiego. Obiektami zlokalizowanymi na terenie powiatu żagańskiego, które powstały od podstaw jest kolegium jezuickie w Żaganiu. Przebudowany na architekturę barokową został klasztor augustianów w Żaganiu.

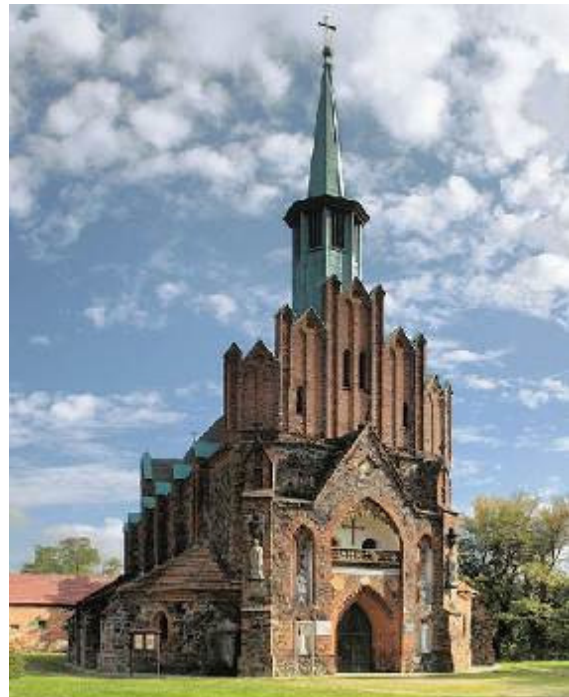
Pośród kościołów barokowych zlokalizowanych na terenie powiatu żagańskiego wyróżniają się m.in. kościoły: kościół pw. św. Marii Magdaleny w Brzeźnicy (gm. Brzeźnica) z bogatym późnobarokowym wyposażeniem oraz dzwonem z roku 1579., kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Karczówce z wieżyczką z barokowym hełmem i latarnią, kościół pw. św. Mikołaja Biskupa w Stanach (gm. Brzeźnica) z wieżą nakrytą baniastym hełmem z latarnią i późnobarokowym wyposażeniem oraz ośmioboczny, zwieńczony latarnią kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy z 1732 roku w Małomicach (gm. Małomice) z zachowanymi płytami nagrobnymi z XV i XVI w.

Barokowy styl reprezentuje również filialny kościół pw. św. Ducha w Żaganiu (lata 1701-1702, wieża nadbudowana w 1785 r.) należący do żagańskiej parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, zbudowany przez opata klasztoru augustianów A.A. Thiela na miejscu dawnej kaplicy szpitalnej z XIV w. przebudowanej w XV w.

Źródło: www.powiatzaganski.pl

Fot. 12 Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Karczówce

Źródło: www.wikipedia.org

Fot. 13 Kościół pw. Św. Krzyża w Żaganie

Pozostałością po kościele pw. Trójcy Świętej w Żaganie powstałego w roku 1709, jako jeden z sześciu śląskich Kościołów Łaski jest wieża. Kościół ewangelicki rozebrano po wojnie. Nowa wieża wybudowana w latach 1843-1846 w konstrukcji murowanej z żeliwną ażurową iglicą stanowi obecnie wieżę widokową. Na ścianach dawnej kaplicy grobowej zachowały się epitafia rodziny Bironów. W posadzce znajdują się wykonane z żeliwa wrota do krypty książęcej (rodu Bironów).

Źródło: www.panoramio.com

Fot. 14 Wieża widokowa w Żaganie

Źródło: www.fotopolska.eu

Fot. 15 Kościół pw. Św. Ducha w Żaganie

Wśród zabytków nieruchomości znajdujących się na terenie powiatu żagańskiego obiekty sakralne należą do najlepiej zachowanych. Jednak spory procent kościołów wiejskich

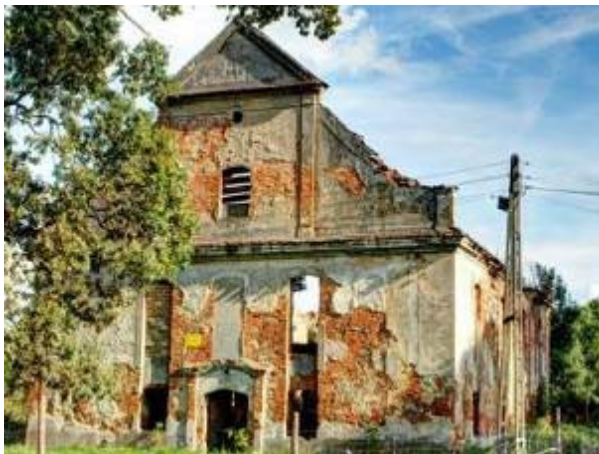

wymaga kosztownych remontów np. kościół filialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Chotkowie (gm. Brzeźnica). Do dnia dzisiejszego obiektami sakralnymi pozostającymi w ruinie są: poewangelicki kościół w Witoszynie Dolnym (gm. Wymiarki) z odremontowaną wieżą z dwoma dzwonami, gotycki kościół ewangelicki w Przeclawiu (gm. Niegosławice), wczesnogotycki kościół pw. św. Jakuba z XIII wieku z bramą kościelną w Długim (gm. Szprotawa).

Źródło: www.wikimapia.org

Fot. 16 Kościół z wieżą w Witoszynie Dolnym

Źródło: www.photos-of-poland.com

Fot. 17 Ruiny kościoła ewangelickiego w Przeclawiu

Architektura rezydencjonalna i mieszkalna

Architektura rezydencjonalna to dwory, pałace zazwyczaj stanowiące część większego zespołu, w którego skład wchodzi folwarki oraz parki z małą architekturą. Ten rodzaj zabytków pochodzi z czasów od XIII do XIX wieku i prezentuje architekturę wszystkich stylów występujących w tym okresie.

Z terenu powiatu żagańskiego w rejestrze zabytków Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajduje się kilkadziesiąt obiektów o charakterze rezydencjonalnym i mieszkalnym.

Wybitnej klasy zabytkiem powiatu żagańskiego jest rezydencja magnacka - Pałac Książęcy w Żaganiu. Budowla wzniesiona została na relikwach średniowiecznego zamku księcia Konrada II z końca XIII w., rozbudowywanego w XIV – XVI w. Pałac bogaty w detale architektoniczne założony jest na planie trzech skrzydeł z prostokątnym dziedzińcem otwartym na park, od północy i zachodu ujęty głęboką, osuszoną fosą.

Źródło: www.znaczk-turystyczne.pl

Fot. 18 Pałac Książęcy w Żaganiu

Do cennych zabytków o charakterze rezydencjonalnym należy także pałac w m. Iłowa, zbudowany w 1626 roku przez Krzysztofa II von Schellendorf w miejscu dawnego zamku, który został zburzony w roku 1444 przez mieszczan zgorzeleckich. Pierwotnie była to budowla renesansowa, czterokondygnacyjna z wieżą, którą rozbudowano o barokowe dwukondygnacyjne skrzydło. Pałac w Iłowej wchodzi w skład zespołu złożonego z parku oraz odsuniętych nieco od rezydencji budynków gospodarczych. Budynek pałacu otacza kanał zasilany wodą przepływającą rzeki Czernej, wydzielając rezydencję od pozostałych zabudowań. Obecnie mieści się tutaj Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych.

Źródło: www.europatomy.eu

Fot. 19 Pałac w Iłowej

Warta uwagi jest „Rezydencja Janków” w Iłowej przy ul. Kolejowej 15, zlokalizowana w tzw. willi niemieckiego fabrykanta Winklera. Zabytkowy obiekt został odrestaurowany przez prywatnych właścicieli, a w 2006 r. został przez Ministra Kultury wyróżniony tytułem najlepiej odrestaurowanego obiektu.

Źródło: www.powiatzaganski.pl

Fot. 20 „Rezydencja Janków” w Iłowej

Źródło: www.fotopolska.eu

Fot. 21 Pałac w Henrykowie

Wyróżniającą się na terenie powiatu żagańskiego barokową szlachecką rezydencją jest pałac w Henrykowie (gm. Szprotawa). Późnobarokowa budowla została wzniesiona w 1782 roku przez Kaspara Adolfa von Knobelsdorffa. Pałac od południa i wschodu otoczony jest zabudowaniami gospodarczymi, a od północnego-zachodu parkiem ze starodrzewiem. Klasycystyczny dwór, wzniesiony w latach 1790-1795, charakterystyczny dla architektury rezydencjalnej tego czasu na Śląsku, znajduje się w Wiechlicach (gm. Szprotawa). Dwór położony jest w otoczeniu parku, na skraju którego znajduje się zespół folwarczny w skład

którego wchodzi budynek mieszkalno-gospodarczy, zarządcówka, spichlerz, stajnia, wozownia z końca XVIII i początków XIX wieku. Obiekt ten stanowi przykład jednej z wzorcowych realizacji prac przy zabytku w ostatnich latach, które zrujnowanemu obiektowi przywróciły dawną świetność.

Źródło: www.gufik.pl

Fot. 22 Dwór w Wiechlicach z zabudową folwarczną oraz parkiem

Z pierwszej połowy XVII w. pochodzi pałac barokowy w Chichach (gm. Małomice). Przebudowa przeprowadzona ok. 1840 roku nadała mu znamiona neoklasycystyczne. W latach siedemdziesiątych zeszłego stulecia pałac poddano pracom remontowym i adaptacyjnym, niszcząc przy tym część architektonicznego wystroju elewacji. Do pałacu przylega zabytkowy park. Obecnie pałac wraz z parkiem jest własnością prywatną i siedzibą Lubuskiej Akademii Sztuki – Fundacja „Chichy Art” oraz Bractwa Wałów Śląskich.

Źródło: www.wrotalubuskie.eu

Fot. 23 Pałac w Chichach

Źródło: www.zielonogorskie.com

Fot. 24 Brama wjazdowa na teren pałacu w Chichach

Klasyczna architektura rezydencji widoczna jest m.in.: w Żaganiu przy Pl. Słowiańskim, gdzie zlokalizowany jest Pałacyk - Dom Wdowi z końca XVIII w., który przeznaczony był dla żony Piotra Birona, księżnej Anny Doroty von Medem (miała w nim zamieszkać po śmierci męża stąd nazwa). Klasycystyczny budynek powstał wg projektu Ch. V. Schulze i L. Remondiniego i był wielokrotnie remontowany. Obecnie jest siedzibą Rady Miasta, Urzędu Miasta i Burmistrza Żagania, stanowi jeden z punktów turystycznej trasy noszącej nazwę Żagańskiego Szlaku Książęcego. Z XVIII wieku pochodzi budynek - pałac administracji książęcej w Żaganiu przy ul. Szprotawskiej, obecnie siedziba Sądu Rejonowego. W budynku mieściły się pomieszczenia i mieszkania administracji dóbr żagańskich. Kamera była piętrowym budynkiem nakrytym mansardowym dachem. W jego elewacjach wyróżnia się

portyk z czterema kolumnami zwieńczony trójkątnym tympanonem, w którym umieszczono kartusz z herbem księstwa żagańskiego z czasów panowania Bironów.

Źródło: www.polskaniezwykla.pl
Fot. 25 Dom Wdowi w Żaganiu przy Pl. Słowiańskim

Źródło: www.polskaniezwykla.pl
Fot. 26 Pałac administracji księżęcej w Żaganiu przy ul. Szprotawskiej

W Żaganiu zbudowana w stylu klasycystycznym w 1847 r. jest także Willa fabrykanta Meyera. Ostatnim właścicielem willi była rodzina Schonknecht. Po 1945 r. była siedzibą przedszkola, po remoncie w 2006 r. instytucji miejskich.

Źródło: www.urzadmiasta.zagan.pl
Fot. 27 Willa w Żaganiu przy ul. Jana Pawła II

Wybudowany ok. 1800 roku został dwór w Marysinie (gm. Żagań), zaprojektowany przez Chrystiana Schultza, autora przebudowy wnętrza żagańskiego pałacu. W Jabłonowie (gm. Brzeźnica) zlokalizowany jest barokowy dwór opacki z końca XVII w., poddany remontowi w 1752 roku oraz rozbudowie w drugiej połowie XIX w. Nad wejściem widoczny jest kartusz z herbem opackim i datą „1752”. W bliskim sąsiedztwie dworu postawiono oficynę, pełniącą rolę kuchni. Przy drodze przed fasadą dworu ustawiona jest kolumna z kamienną rzeźbą Piety - Matka Boska trzymająca na kolanach martwego Jezusa Chrystusa z roku 1694. Z

drugiej połowy XVIII w. pochodzi park krajobrazowy, zlokalizowany na południe i zachód od dworu (obecnie układ zatrarty).

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Fot. 28 Dwór w Jabłonowie; Herb opacki nad wejściem do dworu

Źródło: www.ziemialubuska.pl

W Chotkowie (gm. Brzeźnica) znajduje się założenie dworsko-parkowo-folwarczne. Dwór wzniesiony w połowie XVI wieku jako obronny, prawdopodobnie w miejscu wcześniejszej budowli. Siedzibę otaczały wtedy prostokątne wały i mur obronny z czterema bastionami w narożach. Nad wejściem do dworu znajduje się płaskorzeźbiony kartusz herbowy, w kluczu obramienia drzwi mieści się tabliczka z datą „1709”. Budynek obecnie nie jest użytkowany.

Źródło: www.mapa.targo.pl

Fot. 29 Zespół dworski w Chotkowie; Płaskorzeźbiony kartusz herbowy nad wejściem do dworu

Źródło: www.zabytkidolnegoslaska.com.pl

Do zabytkowych budowli architektury mieszkalnej zalicza się również kamienice, domy mieszczańskie oraz wille. Renesansowe i barokowe kamienice z ciekawymi detalami znajdują się m.in. w Żaganiu (Rynek, Pl. Słowiański, ul. Keplera, ul. Słowackiego, ul. Warszawska) oraz w Szprotawie (Pl. Ewangelicki, ul. Świerczewskiego).

Jedna z okazałych kamienic znajduje się w Żaganiu, w Ryнку pod numerem 35. Neorenesansowy budynek wzniesiono na początku XX w., na fundamentach wcześniejszego obiektu. Czterokondygnacyjna kamienica z użytkowym poddaszem posiada fasady wykonane z klinkierowej cegły uzupełnionej tynkowanymi fragmentami. Uwagę zwracają zdobienia okołookienne oraz balkony. W narożniku zlokalizowany jest wykusz, nad którym do 1945 r. znajdowała się wieżyczka zwieńczona hełmem (patrz fot. 46).

Źródło: www.odlegosci.pl

Fot. 30 Kamieniczki w Rynku w Żaganiu

Źródło: www.fotopolska.pl

Fot. 31 Kamienica na Pl. Ewangelickim w Szprotawie

Funkcje mieszkalną pełnią także budynki plebanii kościelnych. Barokowa plebania z 1676 roku o zewnętrznej dekoracji architektonicznej nawiązującej do wystroju elewacji żagańskiego pałacu znajduje się przy kościele pw. św. Marii Magdaleny w Brzeźnicy (gm. Brzeźnica). Z XVIII w. pochodzi m.in. plebania przy kościele pw. św. Anny w Niegosławicach (gm. Niegosławice) oraz plebania przy kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Rudawicy (gm. Żagań). Z 1770 r. pochodzi także murowany z kamienia i cegły budynek dawnej plebanii przy kościele pw. św. Jakuba w Przecławiu (gm. Niegosławice).

Wiele z obiektów architektury głównie rezydencjonalnej na terenie powiatu żagańskiego jest w złym stanie technicznym i popadło lub popada w ruinę.

W złym lub bardzo złym stanie zachowania znajduje się pałac klasycystyczny z XVIII w. w Jeleninie Dolnym (gm. Żagań) z którego ocalały mury oraz tylny ryzalit zdobiony czterema pilastrami i zwieńczony attyką, pałac w Międzyzlesiu (gm. Niegosławice), pałac w Zimnej Brzeźnicy (gm. Żagań), pałac w Siecieborzycach (gm. Szprotawa), gdzie w sali na piętrze pozostały w stanie szczątkowym fragmenty sztukaterii sufitów oraz drewniane supraporty drzwi a także sztukatorska, klasycyzująca oprawa kominka, czy pałac w Suchej Dolnej (gm. Niegosławice) z zachowaną w kilku salach sztukaterią.

Źródło: www.polskiezabytki.pl

Fot. 32 Pałac w Siecieborzycach

Źródło: www.fotopolska.pl

Fot. 33 Ruiny pałacu w Międzyzlesiu

W całkowitej ruinie znajduje się także dwór w Borowem (gm. Iłowa) z przełomu XVI i XVII wieku, a z pałacu wzniesionego przez ród von Lütwitz z I. poł. XVI w. we wsi Rudziny (gm. Niegosławice) do dnia dzisiejszego ocalały jedynie mury obwodowe rezydencji, oraz brama z 1698 roku z półkolistym przejściem ujętym pilastrami, zwieńczona trójkątnym tympanonem z kartuszem herbowym, wykonanym z kamienia.

Źródło: www.fotopolska.pl

Fot. 34 Ruiny pałacu w Jeleninie Dolnym

Źródło: www.polskiezabytki.pl

Fot. 35 Ruiny pałacu w Suchej Dolnej

W najlepszym stanie znajdują się obiekty użytkowane obecnie, jako hotele, czy pensjonaty. Wiele obiektów rezydencjonalnych przestała istnieć po II wojnie światowej, głównie z przyczyn ideologicznych oraz braku należytej troski o ich stan zachowania. Po 1989 roku pałace i dwory, będące w gestii PGR-ów, zostały opuszczone, a następnie przejęte przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa. Wiele tego typu obiektów weszło w posiadanie osób prywatnych i od wielu lat pozostaje nieużytkowana, popadając w ruinę.

Architektura obronna

Zabytki tego rodzaju odznaczają się różnorodnością pod względem form i systemów. Do tego typu zabytków zaliczane są: zamki, dwory obronne otaczane zazwyczaj obwodami murów i fos. W rejestrze zabytków Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajduje się kilkanaście obiektów o charakterze obronnym z terenu powiatu żagańskiego. W centrum wsi Miodnica (gm. Żagań) w I połowie XVI w. na miejscu zamku, wykorzystując część jego murów, Hans von Unruh, wznosił dwór obronny. Otynkowane elewacje charakteryzują się nieregularnym rozstawem okien, w skrzydłach zachodnim i północnym zachowane są pierwotne szazowane ościeża okienne, otwory strzelnicze i ślady wykuszy latrynowych. W późniejszym czasie wejście główne poprzedzone zostało gankiem, ozdobionym kartuszem z herbem księżym Talleyrand-Perigord. W latach 60-tych zasypano fosę, budując na miejscu jej północnego odcinka betonowy basen. Obecnie obiekt jest zamieszkały. Niszczyje w wyniku braku prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich.

Źródło: www.fotopolska.eu

Fot. 36 Dwór obronny w Miodnicy; Wejście główne do dworu

Źródło: www.fotopolska.eu

Do najlepiej zachowanych gotyckich warowni rycerskich - wież mieszkalnych na terenie powiatu żagańskiego należy wieża rodziny von Warnsdorf w Witkowie (stacja rycerska należąca do zespołu zamkowego, gm. Szprotawa) z zachowanymi we wnętrzu gotyckimi polichromiami przedstawiającymi sceny religijne i świeckie. Budowle oraz dziedziniec były otoczone kamiennym murem - fragmenty do dziś zachowały się od strony wjazdowej. Pozostałe jego elementy widoczne są jedynie w części fundamentalnej.

W obrębie powiatu żagańskiego wieża mieszkalna znajduje się również w Dietrzychowicach (gm. Żagań). Wieża zbudowana została prawdopodobnie w XIV wieku i stanowiła lokalny punkt obronny na szlaku z kasztelanii żagańskiej do nowogrodzkiej. W dokumentach z 1474 roku budowla jest określana jako "siedziba rycerska".

Źródło: www.google.pl/maps/

Fot. 37 Wieża rycerska w Witkowie

Źródło: www.fotopolska.pl

Fot. 38 Wieża w Dietrzychowicach

W stanie ruiny zachował się m.in. zamek książąt głogowskich z przełomu XIII-XIV w. w Szprotawie. W latach 1745-1747 pozostałości zamku zaadoptowano na kościół ewangelicki. Z piastowskiej warowni przetrwały tylko grube kamienno-ceglane mury obwodowe z dostawioną w końcu XV wieku kamienną, wydłużoną basteją. W lepszym stanie zachowała się klasycystyczna część tej budowli, stanowiąca fasadę kościoła. W całkowitej ruinie znajduje się także zamek graniczny w Janowcu (gm. Małomice) - zbudowany w połowie XVI w. nad rzeką Młynówką, na wschodniej granicy Księstwa Żagańskiego oraz dwór w Borowem (gm. Iłowa) z przełomu XVI i XVII wieku.

Źródło: www.radiobory.dbv.pl

Fot. 39 Ruiny zamku piastowskiego w Szprotawie

Źródło: www.fotopolska.eu

Fot. 40 Ruiny zamku w Janowcu

Jako warownie wykorzystywane były także kościoły z otaczającymi je murami wraz z bramami. Takie mury (znacznie obniżone) zachowały się przy wiejskich świątyniach, jednak

nie przypominają pierwotnego przeznaczenia obronnego. Warowny charakter można dostrzec w kościele pw. św. Mikołaja w miejscowości Mycielin (gm. Niegosławice) oraz w kościele pw. Matki Boskiej Rokitniańskiej i Św. Michała w Witkowie (gm. Szprotawa), gdzie zachowały się otwory strzelnicze blisko bram, a w elewacjach okienka strzelnicze.

Źródło: www.zamkilubuskie.pl
Fot. 41 Kościół pw. św. Mikołaja w Mycielinie

Źródło: www.google.pl/maps/
Fot. 42 Kościół pw. Matki Boskiej Rokitniańskiej i św. Michała w Witkowie

W Szprotawie zachowały się fragmenty kamiennych murów miejskich z XIV w. z tzw. Basztą Zachodnią, pod którą była podziemna komora na amunicję. Większe odcinki murów i fos zachowały się również w Żaganiu (ul. Rybacka, ul. Wałowa, ul. Keplera).

Źródło: www.wikipedia.org
Fot. 43 Mury miejskie w Żaganiu

Źródło: www.szprotawa.org.pl
Fot. 44 Mury obronne z Basztą Zachodnią w Szprotawie

Architektura użyteczności publicznej

W rejestrze zabytków Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajduje się kilka wpisów z terenu powiatu żagańskiego obejmujących obiekty użyteczności publicznej.

Do najstarszych tego typu obiektów na terenie powiatu żagańskiego należą ratusze. W XIV wieku wiele miast posiadało już ratusze, często o konstrukcji drewnianej. Zachowane do dziś siedziby władz przechodziły wielokrotne przekształcenia i przebudowy, często wykonywane po powstałych pożarach.

Ratusz w Szprotawie zbudowano w XIV w., następnie w latach 1536 i 1583 został przebudowany i powiększony. W latach 1604-1617 wzniesiono zachodnią wieżę. Po pożarze w wyniku odbudowy i powiększenia zyskał bryłę zachowaną do dziś. O wysokiej klasie architektury budowli zdecydował jego projektant - Marcin Franz Młodszy, który zaproponował radzie miejskiej projekt odbudowy ratusza w dwóch wariantach. Radni podjęli decyzję o wykorzystaniu dwóch projektów i w ten sposób powstał rzadko spotykany ratusz o dwóch wieżach. Projektant kształtując barokową bryłę nie spowodował całkowitego zatarcia dawnej struktury budowli. Zachował gotycko-renesansową wieżę. Jej odrębność widoczna jest w przysadzistych proporcjach prostego czworoboku, przechodzącego w ostatniej piątej kondygnacji w oktagon. Formę barokową, odpowiadającą duchowi czasu, otrzymała nowa wieża, wkomponowana harmonijnie w drugi narożnik fasady. Jest czworoboczna, o wklęsłych ścianach, lecz zespoły szerokich pilastrów na ściętych narożach tworzą bryłę o ośmiu nierównych bokach. Wieńczy ją otwarty taras, z którego odchodzi ostatnia, o wiele węższa kondygnacja, nakryta wysmukłym hełmem z latarnią. Ślad pierwotnego reprezentacyjnego wejścia ujawniają skromne resztki portalu oraz kamienny dekoracyjny balkon.

Pozostałością ratusza żagańskiego usytuowanego pierwotnie w Rynku jest wieża, wybudowana w latach 1879-1880 na wzór florenckiego Palazzo Vecchio z wykorzystaniem fragmentów ratusza gotyckiego z XIV-XVI wieku. Z pierwotnej wieży zachowały się w dolnej części fragmenty z tzw. sklepieniami kryształowymymin z pierwszej połowy XVI wieku.

Źródło: pl.wikipedia.org

Fot. 45 Ratusz w Szprotawie

Źródło: dolny-slask.org.pl

Fot. 46 Ratusz w Żaganiu

Istniejące już w średniowieczu budynki użyteczności publicznej w formie szkół nie przetrwały z uwagi na zastosowanie nietrwałego materiału. Obiekty związane z oświatą zachowały się w Szprotawie, w tym wzniesiona w roku 1593, przebudowana w XVIII i XIX wieku dawna szkoła katolicka oraz barokowa wzniesiona w 1773 roku dawna szkoła ewangelicka.

Wśród zabytków stanowiących obiekty użyteczności publicznej należą także szpitale i domy opieki społecznej. Na uwagę zasługuje neogotycki szpital pw. św. Doroty z roku 1859 w Żaganiu, wzniesiony za sprawą księżnej Doroty. Zamierzenie zrealizowano w latach 1851-1859 wg projektu Schatzberga i w duchu neogotyckim. Pracami kierował budowniczy Feller. Jest to jedna z największych fundacji księżnej. Nad wejściem do budynku odnajdujemy inskrypcję: „*Erbaut und gestiftet/von Dorothea/Herzogi/von Sagan/1851*” czyli „*Zbudowany i ufundowany przez Dorotę, księżną żagańską w 1851 (roku)*”. Obecnie przebudowywany jest na potrzeby szkoły muzycznej.

Po średniowiecznych szpitalach, mających charakter przytułków pozostały również kościoły. W dawnym kompleksie szpitalnym św. Doroty usytuowana jest kaplica wybudowana w latach 1851-1859 według projektu architekta Leonarda Dorst von Schatzberga, której wnętrze wzbogaca ołtarz skrzydłowy Mistrza Ołtarza z Gościeszowic.

Źródło: dolny-slask.org.pl

Źródło: dolny-slask.org.pl

Fot. 47 Szpital św. Doroty w Żaganiu; Inskrypcja nad wejściem do budynku szpitala

Do zabytków będących obiektami użyteczności publicznej należą także dworce kolejowe oraz inne obiekty związane z koleją.

Żagański dworzec kolejowy był kiedyś jednym z największych węzłów zachodniej Polski. W skład zespołu dworca wchodzi: budynek główny dworca, dawna poczta, noclegownia, świetlica, wieża ciśnień, dwa schrony oraz perony wraz z wiatami, przejściem podziemnym z wiatą nad południowym wyjściem, dwoma tunelami technicznymi i żurawiem wodnym.

Pierwszy budynek dworca w Żaganiu w 1876 roku został zniszczony w pożarze. Obecny powstał w 1913 roku. Przed I wojną światową na żagańskim węźle krzyżowało się siedem linii kolejowych. Dziś czynnych jest kilka połączeń: z Legnicy przez Małomice do Żar, z Wrocławia przez Małomice do Żar oraz z Żar.

W 1919 r. przez Żagań odbył się transport armii generała Józefa Hellera. W czasie II wojny światowej z żagańskiego dworca próbowali się wydostać jeńcy, podczas Wielkiej Ucieczki. Obecnie dworzec popada w ruinę.

Zabytkowy zespół zabudowy dworca kolejowego znajduje się także w Jankowej Żagańskiej (najstarszy w województwie lubuskim węzeł kolejowy na linii Jankowa Żagańska-Żagań-Głogów). W skład zespołu wchodzi dawny budynek dworca i poczty, obecnie budynki mieszkalne oraz wieża ciśnień.

Źródło: pl.wikipedia.org

Fot. 48 Zespół dworca głównego w Żaganiu przy ul. Kolejowej

Źródło: www.powiatzaganski.pl

Fot. 49 Zespół dworca w Jankowej Żagańskiej

Tereny zielone - parki

Założenia parkowe i ogrodowe stanowią cenny element krajobrazu kulturowego powiatu żagańskiego. W większości przypadków stanowią one część składową dawnych zespołów rezydencjonalno-parkowo-folwarcznych, jako tereny rekreacyjne i ozdobne. W ich obrębie często lokalizowano wyodrębnione kompozycje np. ogrody japońskie. Parki, oprócz cennego materiału roślinnego, były miejscem lokalizacji małej architektury (pawilonów, altan, mostków, fontann itp.).

Do rejestru zabytków nieruchomych Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z terenu powiatu żagańskiego wpisane są 24 parki, w tym: parki pałacowe, krajobrazowe, zamkowe, dworskie oraz typu swobodnego.

Najlepiej zachowane parki na terenie powiatu znajdują się w otoczeniu użytkowanych pałaców i dworów.

Rozległy park krajobrazowy (ok. 77 ha) zrealizowany w latach 1842 – 1862 przez wybitnego architekta ogrodów Oskara Teicherta przylega do pałacu w Żaganiu. Składa się z trzech części: ogród pałacowy-park przedni, park środkowy, zwany Bażanciarnią oraz park górny - Kammerau. W granicach historycznych park zachowany, jedynie w zachodniej części Bażanciarni oraz w północnej części Parku Pałacowego.

Ogród pałacowy, zwany Parkiem Kwiatowym, pełnił rolę ogrodu ozdobnego. Płaski teren Bażanciarni wykorzystano do wytyczenia miejsc widokowych służących wypoczynkowi. Wzdłuż wysokich brzegów Tylnego Bobru w parku górnym rozmieszczono liczne punkty widokowe. Ogród pałacowy zaprojektowany został, jako ozdobny, z bogatym wystrojem kwiatowym, licznymi budowłami, fontannami i rzeźbami. Pozostałe części parku ukształtowane, jako bardziej naturalne. Park górny o charakterze zwartego kompleksu leśnego. Na obszarze Parku Pałacowego oraz Bażanciarni otwarte polany m.in. Łąka Wilhelminy, Błonie Doroty z grupami drzew tworzącymi ich oprawę. Kompozycja całego założenia oparta o system bliższych i dalszych widoków na poszczególne sceny w ogrodzie pałacowym. Wszystkie części parku powiązane kompozycyjnie główną osią widokową, biegnącą od najważniejszego punktu widokowego w całym parku (d. Wzgórze Piotra) w kierunku pałacu, wzdłuż przesieki w środkowej części Bażanciarni. Cechy malowniczości nadawało parkowi m.in. zestawienie elementów regularnych (np. Ogród Holenderski) z naturalnym krajobrazem, liczne klomby, unikatowe elementy dekoracyjne (np. Dąb Kwiatowy, zwany Dębem Lulu i Fontanna Kwiatowa), gaje, miejsca zaciszne, sztuczny półwysep i staw, budowle tworzące tło dla wystroju kwiatowego, budowle „gotyckie”, stare drzewa, niekiedy sadzone pojedynczo, głązy oraz surowy krajobraz we wschodniej i południowej części parku górnego.

Na terenie parku pozostał Pałac Książęcy, domek wartownika-portiera I we włoskim stylu willowym z 1845 r. (obecnie kawiarnia), domek portiera (II) w stylu szwajcarskim z 1848 r. (obecnie siedziba Stowarzyszenia Turystycznego „Piechur”), oranżeria rampowa z 1847 roku, dom inspektora - dyrektora parku z 1849 r. (obecnie budynek mieszkalny z zatartymi cechami stylu szwajcarskiego), nad stawem eklektyczny Domek Wędkarski z 1853 r., przebudowany 1880 r., zlokalizowany na skraju parku spichlerz z 1855 r. (obecnie pensjonat „Młynówka”), przy Moście Ludwika, modernistyczny budynek elektrowni wodnej z 1924 r. oraz zespół szpitalny z kaplicą loretańską i kościołem pw. Św. Krzyża.

Aktualnie Ogród Pałacowy należy do Pałacu Książęcego. Z tej części założenia został odłączony kompleks szpitalny.

Z uwagi na liczne na terenie całego parku samosiewy drzew i krzewów oraz postępującą sukcesję, zwłaszcza w Bażanciarni i Parku Górnym, obserwuje się systematyczne zacieranie układu kompozycyjnego parku oraz zakłócony jest właściwy ogląd scenerii parkowych.

Źródło: www.umzagan.nazwa.pl

Fot. 50 Zespół pałacowo-parkowy w Żaganiu

Na uwagę zasługuje również park położony przy pałacu w Iłowej. W latach 1902 – 1914 przy okazji modernizacji pałacu założono na powierzchni 12,5 ha park. Przez park przepływa rzeka Czarna Mała, która w jego środkowej części opływa wyspę z pałacem. Po wschodniej stronie pałacu znajduje się dawny folwark, a po zachodniej dawny dom ogrodnika oraz budowla zwana „Mostkiem Miłości”. Osobliwe są także ceglane mury tzw. „bramy księżycy”, znajdujące się w środkowej części parku. Atrakcją parku są liczne okazy wielowiekowych drzew, rododendronów i krzewów ozdobnych oraz widoczny do dzisiaj układ ścieżek. Zespół pałacowo-parkowy stanowi jeden z nielicznych zachowanych, spójnych układów przestrzennych Dolnego Śląska. Kompozycja parku podzielona została na wiele ogrodów tematycznych: ogród różany, ogród dali, ogród roślin wrzosowatych, w tym ogród macierzanek i łąka kwietna. Najważniejsze – unikalne w skali kraju są: ogród japoński z gajem różaneczników oraz ogród chiński, przy zakładaniu których hrabia Hochberg współpracował z ogrodnikami-planistami Ertelem i Anlaufem.

Źródło: www.europatomy.eu

Źródło: www.europatomy.eu

Fot. 51 Park dworski w Iłowej

Przy wykorzystaniu środków z Unii Europejskiej gminy realizują projekty mające na celu rekompozycję parków w Żaganiu oraz Iłowej.

Gmina Iłowa ma za sobą realizację projektu pod nazwą "Pogranicze pięknieje - Rekompozycja Parku Dworskiego w Iłowej", współfinansowanego ze środków Programowych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Saksonia 2007-2013. W ramach prawie dwuletnich prac m.in. odnowiono ogród różany, chiński, japoński, wykonano instalację oświetleniową, sanitarną. Dokonano nowych nasadzeń roślinności, odtworzono układ ścieżek, wykonano nowe ogrodzenie z bramami i furtami.

Gmina Miejska Żagań zrealizowała projekt pod nazwą „Rewitalizacja przypałacowego zespołu parkowego w Żaganiu, jako element wspierania dostępności do dziedzictwa kulturowego” współfinansowanego ze środków Funduszu Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Europejska Współpraca Terytorialna Polska-Saksonia 2007- 2013. Zakres prac obejmował m.in. odnowienie i budowę ścieżek parkowych, oczyszczenie stawu, remont podjazdów i dziedzińca pałacu oraz budowę tarasu widokowego na oranżerii.

Obiektem sztuki ogrodowej z XIX i XX wieku jest Park Słowiański w Szprotawie. Rozciągający się na obszarze ok. 87 hektarów park zlokalizowany jest w pradolinie Bobru i ustanowiony został jako zespół przyrodniczo-krajobrazowy Uchwałą Rady Miejskiej Nr XI/70/07 z dnia 31 maja 2007r. Park posiada udokumentowaną historię sięgającą

średniowiecza, kiedy to należał do śląsko-piastowskiej domeny książęcej, a następnie do zakonu Magdalenek. Jednym z najcenniejszych elementów parku jest wzgórze „Gród Chrobrego”, przedstawiający się jako bryła ziemna o powierzchni ok. 4 ha i wysokości 5-6 metrów.

Wśród innych parków położonych na terenie powiatu żagańskiego na uwagę zasługują także: Park Göpperta w Szprotawie, położony na zewnątrz linii dawnych murów obronnych oraz okazały XIX-wieczny park krajobrazowy położony przy nieistniejącym już założeniu rezydencjonalnym w Małomicach. Najlepiej zachowane fragmenty tego parku położone są w części północnej, wzdłuż rzeki Bóbr i Młynówki. W gęstym drzewostanie liściastym można odnaleźć wiele ciekawych form ozdobnych drzew rodzimych i obcego pochodzenia.

Na uwagę zasługuje także park dworski w Henrykowie ze stawem i wyspą oraz starodrzewiem w postaci drzew liściastych, głównie dębów szypułkowych i lip drobnolistnych z pomnikowym dębem szypułkowym o obwodzie przekraczającym 750 cm. Park zachował się w historycznych granicach, natomiast elementy jego kompozycji przestrzennej przetrwały w różnym stopniu.

Parki były nieodłącznym elementem założeń rezydencjonalnych, dlatego do większości rezydencji położonych na terenie powiatu żagańskiego przylegają tereny zielone - parki.

Oprócz założeń parkowych ważnym elementem krajobrazowym są także pojedyncze drzewa lub aleje drzew. Stanowią one nie tylko składnik szaty roślinnej oraz ostoje fauny, ale także wartościowe zasoby kulturowe. Wiele drzew, stanowiących pomniki przyrody zlokalizowanych jest w zabytkowych parkach np. w parku dworskim w Iłowej - aleja grabowo-dębowa, kolekcja ponad 100 rododendronów (unikatowe na skalę krajową), dęb o obwodzie 420 cm czy 300 letnie lipy o obwodzie 370-380 cm. Również w Borowinie (gm. Szprotawa), w pałacowym parku występuje duża liczba drzew o charakterze pomnikowym w tym: płatany klonolistne o obwodzie 570 cm i 670 cm, dęby szypułkowe, których obwody wahają się w granicach od 428 do 548 cm.

W parku przy pałacu w m. Czerna (gm. Iłowa) charakterystyczne są stare osobniki cisa pospolitego, które rozsiały się na pobliskich terenach Nadleśnictwa Żagań. W 2008 r. uchwałą Rady Gminy w Iłowej utworzono tam na powierzchni 5,17 ha, powierzchniowy pomnik przyrody o nazwie „Cisy nad Czerną”.

Najstarsze drzewo w Polsce - dąb szypułkowy „Chrobry”, liczący ok. 730 lat stanowiący od 1967 roku pomnik przyrody, rośnie w pobliżu rezerwatu przyrody Buczyna Szprotawska w Borach Dolnośląskich w okolicy wsi Piotrowice (woj. dolnośląskie). Drzewo było kilkakrotnie podpalane. Ostatni bardzo poważny pożar, miał miejsce 18 listopada 2014r.

Łącznie na terenie powiatu żagańskiego zlokalizowanych jest 101 pomników przyrody (GUS stan na rok 2014r.).

Źródło: www.park.ilowa.pl

Fot. 52 Aleja grabowo-dębowa w parku dworskim w Iłowej

Źródło: www.msw-ptk.org.pl

Fot. 53 Dąb Chrobry

Wiele z parków znajduje się w złym stanie i kwalifikuje się do rewaloryzacji. Tereny zielone muszą być odpowiednio pielęgnowane oraz chronione, aby nadal odgrywały swoją rolę w przestrzeni.

Na terenie powiatu żagańskiego zasoby przyrodnicze podlegają różnym formom ochrony prawnej. Oprócz pomników przyrody do najcenniejszych obszarów przyrodniczych objętych ochroną prawną na terenie powiatu żagańskiego należą - rezerваты: Buczyna Szprotawska, Dąbrowa Brzeźnicka, Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Park Słowiański”, Obszary Chronionego Krajobrazu: Bory Dolnośląskie, Dolina Bobru, Wzgórza Dalkowskie, Dolina Brzeźnicy, Dolina Szprotawki, użytki ekologiczne: Przy Wale, Torfowisko Przyłaski, Łąki nad Olszą, Żurawie Bagno, Sowie Bagno, Łabędzie Stawy, Łabędź, Bobrówka, Boberek, Kacze Łęgi oraz obszary Natura 2000, w tym specjalne obszary ochrony siedlisk: Borowina (kod PLH080030), Wilki nad Nysą (kod PLH080044), Dolina Dolnego Bobru (kod PLH080068), Buczyna Szprotawsko-Piotrowicka (kod PLH080007), Dolina Dolnej Kwisy (PLH020050), Małomickie Łęgi (kod PLH080046), Przygiełkowiska koło Gozdnicy (kod PLH080055), Łęgi koło Wymiarek (kod PLH080059) oraz obszary specjalnej ochrony ptaków: Bory Dolnośląskie (kod PLB020005), Stawy Przemkowskie (kod PLB020003).

Obszary prawnie chronione na terenie powiatu żagańskiego zajmują ok. 29,5 tys. ha.

Cmentarze

W okresie średniowiecza cmentarze istniały jedynie przy świątyniach. Od XVI wieku zaprzestano chować zmarłych przy kościołach, zakładając nowe nekropolie, głównie w znacznym oddaleniu od kościołów. Tradycja przykościelnych cmentarzy zachowała się na wsiach i była powszechna do XIX w. a w wielu miejscowościach utrzymała się do XX stulecia. Obecnie kościelne place pokrywa zieleń, a o pierwotnej funkcji placów świadczą relikty nagrobków.

Z terenu powiatu żagańskiego 7 obiektów w postaci cmentarzy widnieje w wykazie zabytków nieruchomych Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Jednym z czynnych do dzisiaj cmentarzy przy świątyni jest cmentarz przy kościele pw. Nawiedzenia NMP w Żaganiu. Cmentarz założono w 1539 roku i należy do najstarszych tego typu obiektów na terenie miasta. Do czasów obecnych zachował on pierwotny układ przestrzenny. W jego założeniu czytelna jest starsza część północna, na teren której prowadzą dwie barokowe bramy oraz założona w XIX w. część południowa, opadająca tarasowo w kierunku wschodnim.

Źródło: www.nnmp.zagan.pl

Fot. 54 Cmentarz przy kościele pw. Nawiedzenia NMP w Żaganii

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Użytkowany do dzisiaj jest cmentarz przy kościele pw. św. Bartłomieja w Koninie Żagańskim (gm. Żagań), który założony został w XIII – XIV wieku. Na uwagę zasługuje tutaj późnorenesansowy grobowiec rodziny Schellendorfów datowany na 1624 r.

Dawny cmentarz wraz z ogrodzeniem i osiemnastowieczną bramą z figurą świętego Andrzeja Apostoła znajduje się przy kościele pw. św. Andrzeja w Jabłonowie (gm. Breźnica). Przykościelny dawny cmentarz wraz z historycznym ogrodzeniem, bramą główną i furką zlokalizowany jest także przy kościele pw. św. Marcina w Wichowie oraz przy kościele pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Siecieborzycach (gm. Szprotawa). Również obok kościoła pw. św. Marii Magdaleny w Brzeźnicy (gm. Brzeźnica) znajdował się niegdyś cmentarz, po którym zachowały się jedynie reliktury nagrobków.

Źródło: www.google.pl/maps/

Fot. 55 Brama z figurą św. Andrzeja Apostoła przy kościele pw. św. Andrzeja w Jabłonowie

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Fot. 56 Nagrobki na cmentarzu przy pw. NMP Królowej Polski w Starym Żaganii

Cmentarz z nagrobkiem m.in. leśniczego Paula Daecke oraz nagrobek rodziny NN znajduje się przy kościele pw. NMP Królowej Polski w Starym Żaganii (gm. Żagań).

W XVIII stuleciu rozpowszechnił się zwyczaj zakładania rodowych cmentarzy dworskich. Lokalizowane były na obrzeżach parków i posiadały mauzolea. Tego rodzaju cmentarze występują w założeniach parkowych m.in. w Wiechlicach (gm. Szprotawa) i Zimnej Brzeźnicy (gm. Żagań).

Źródło: www.glogow.pl

Fot. 57 Ruina mauzoleum w parku w Wiechlicach

Źródło: www.glogow.pl

Fot. 58 Cmentarz w parku w Wiechlicach

W 1804 roku król pruski Fryderyk Wilhelm wydał dekret zabraniający zakładania cmentarzy katolickich w obrębie lub bliskim sąsiedztwie miejscowości. Powstało wtedy na wsiach wiele cmentarzy polnych i leśnych. Cmentarze miejskie, pochodzące z XIX wieku zostały przekształcone w parki, bądź powiększone – służą nadal celom grzebalnym, jak np. w Żaganiu z zachowanymi nagrobkami o walorach artystycznych.

Osobny charakter miały cmentarze żydowskie, które od czasu średniowiecznych lokalizowane były z dala od murów miejskich. Relikty po tego rodzaju cmentarzach znajdują się w Szprotawie i Żaganiu.

Źródło: pl.wikipedia.org

Fot. 59 Cmentarz Żydowski w Szprotawie przy ul. Kraszewskiego

Miejscami ostatecznego spoczynku stawały się także świątynie. Przykładami pochówków kościelnych jest m.in.: kaplica wieży byłego kościoła pw. Trójcy Świętej (kościół Łaski) w Żaganiu, stanowiąca miejsce ostatecznego spoczynku członków książęcego rodu Bironów, księcia żagańskiego Piotra Birona, jego żony Anny, bratanka księcia Piotra Gustawa oraz córek księcia Joanny i Pauliny oraz kościół pw. Św. Krzyża w Żaganiu, gdzie spoczęli członkowie rodziny książęcej: Katarzyna Wilhelmina, Dorota de Talleyrand-Périgord i jej syn Ludwik Napoleon, czy kościół klasztorny augustianów w Żaganiu, stanowiący nekropolię książąt piastowskich linii żagańskiej.

Miejscem pochówku kilkudziesięciu siostr zakonu św. Marii Magdaleny od Pokuty stał się kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Szprotawie. Fakt ten

odkryto w 2009 roku, w wyniku przeprowadzonych prac konserwatorskich posadzki we wnętrzu świątyni.

Źródło: www.pkis.um.zagan.pl

Fot. 60 Wejście do krypty rodu Bironów w kaplicy wieży kościoła Łaski w Żaganiu

Źródło: www.parafiaszprotawa.strefa.pl

Fot. 61 Krypta kościoła pw. WNMP w Szprotawie

Na uwagę zasługują cmentarze wojenne i jenieckie. W Żaganiu zlokalizowane są cmentarze i kwatery jeńców wojennych w tym: z 1813 r. cmentarz żołnierzy napoleońskich (całkowicie zdewastowany po 1945r.), cmentarz żołnierzy rosyjskich z okresu I wojny światowej oraz żołnierzy Armii Sowieckiej z okresu II wojny światowej i lotników z obozu Luft III.

Źródło: www.powiatzagancki.pl

Fot. 62 Cmentarz żołnierzy armii rosyjskiej w Żaganiu przy ul. Lotników Alianckich

Należy pamiętać, że cmentarze to miejsca szczególne, dlatego wymagają one szczególnej dbałości i szacunku, bez względu na własność czy wyznanie religijne.

Architektura przemysłowa i zabytki techniki

Do obiektów tego typu należą m.in. wielkokubaturowe obiekty przemysłowe, obiekty kolejowe, drogowe, zakłady wodociągowe, wieże ciśnień, wiatraki i młyny.

W rejestrze zabytków Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisanych zostało kilka obiektów techniki i architektury przemysłowej z terenu powiatu żagańskiego.

Na terenie powiatu żagańskiego najstarszy młyn zbożowy wodny (druga połowa XVIII w.) znajduje się w Iłowej (gm. Iłowa) przy ul. Młyńskiej 5. Obecnie użytkowany jako mieszkanie. Czynny, pochodzący z pierwszej połowy XIX w. młyn znajduje się w Szprotawie przy ul. Młynarskiej nad kanałem młyńskim, który zasilany jest z rzeki Bóbr.

W Witoszynie Dolnym (gm. Wymiarki) zachowały się jedynie mury obwodowe wiatraka typu „holender” z 1852 roku. Wiatrak murowany był na planie koła, zwężający się ku górze, pierwotnie pokryty dachem kopulastym.

Źródło: www.lubuskie.regiopedia.pl

Fot. 63 Młyn w Szprotawie przy ul. Młynarskiej

Źródło: www.glogow.pl

Fot. 64 Wiatrak w Witoszynie Dolnym

Dwie, czynne przepływowe elektrownie wodne zlokalizowane są w Żaganiu. Elektrownia wodna Żagań I z roku 1898 r. oraz Elektrownia wodna Żagań II z roku 1900, obie należące do PGE S.A. Elektrownie wodne na terenie powiatu żagańskiego funkcjonują także w Małomicach (gm. Małomice) – 1920r., w Gryżycach elektrownia Gajówka (gm. Żagań) – 1922 r. oraz w Gorzupii Dolnej (gm. Żagań) – 1911 r.

Zakłady produkcyjne (znane od średniowiecza), takie jak cegielnie w drugiej połowie XIX w. przestawione zostały na produkcję przemysłową. Obiekty te z uwagi na stosowaną technologię - rzędy przesklepionych pieców, która uniemożliwiała podejmowanie prac modernizacyjnych, popadały i popadają w ruinę. Jedynie nieliczne przetrwały jako produkcyjne np. cegielnia w Gozdnicy (gm. Gozdnica).

Na terenie powiatu żagańskiego, jak i całego województwa lubuskiego brak jest obiektów mostowych sprzed XIX wieku. Z 1843 roku w Szprotawie (ul. Mickiewicza) znajduje się most drogowy nad Szprotawką. W rejonie Żagania istnieją cztery mosty kolejowe, które pochodzą z drugiej połowy XIX wieku.

Wśród zabytków techniki można wyróżnić także wieże ciśnień. Obiektem technicznym z XIX wieku, wybudowanym w związku z powstaniem wodociągów miejskich jest wieża ciśnień w Szprotawie. Na uwagę zasługuje ciekawa ornamentyka głowicy - wykonana z cegieł ułożonych w geometryczne wzory.

Wzniesiona w 1922 r. na terenie dawnej cegielni została wieża ciśnień w m. Jankowa Żagańska (gm. Żagań). Pod względem formalnym budowla osadzona jest w nurcie architektury ekspresjonistycznej, co w przypadku tego typu obiektów stanowi prawdziwą rzadkość na terenie Polski. Wieża zaprojektowana została przez cennego berlińskiego architekta Otto Bartninga i obecnie jest jedynym przykładem twórczości tego uznanego architekta w Polsce.

Źródło: www.szprotawa.pl

Fot. 65 Wieża ciśnień w Szprotawie przy ul. Sądowej

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Fot. 66 Wieża ciśnień w Jankowej Żagańskiej

Z 1893 roku pochodzą obiekty zakładów wodociągowych w Żaganiu w tym: budynek pompowni i hali filtrów, budynek napowietrzania wody wraz z wyposażeniem.

W miejscowościach w których zlokalizowane są stacje kolejowe istnieją wodociągowe wieże ciśnień. Większość z nich powstała w pierwszej dekadzie XX wieku, nieliczne w XIX w.

Z końcem XIX i początkiem XX w. powstało wiele przemysłowych rzeźni, piekarni i młeczarni. Do dzisiaj przetrwało wiele budynków po takich zakładach, jednak obecnie pełnią inne funkcje np. rzeźnia w Żaganiu przy ul. Nowogrodzkiej z 1885 roku. Obiekty byłych piekarni z końca XIX w. zachowały się w Żaganiu przy ul. Żaganny 9. Obiekty z 1860 roku w rozbudowywanych fabrykach można zobaczyć w żagańskich zakładach przy ul. Chrobrego oraz z 1870 i 1874 przy ul. Dworcowej 33 i 45 oraz Fabrycznej 1 z 1870 roku, jak również w Iłowej (gm. Iłowa) przy ul. Borowskiej 8 z 1898 roku.

Wśród zabytków techniki na uwagę zasługuje winda - dźwig okrężny tzw. paternoster znajdujący się w budynku administracyjnym dawnych Zakładów Tkanin Technologicznych Eskord przy ul. Borowskiej w m. Iłowa. Obiekt znajduje się w modernistycznym budynku administracyjnym pochodzącym z 1935 r. Dźwig wyprodukowała w 1936 r. berlińska firma Flohr. Składa się z 10 połączonych ze sobą kabin poruszających się ze stałą, małą prędkością. Kabin przeznaczonych są dla dwóch osób, nie posiadają drzwi – wsiadanie i wysiadanie odbywa się bez zatrzymywania dźwigu na parterze i trzech kolejnych piętrach budynku. Większość elementów tworzących mechanizm windy pochodzi z okresu jej produkcji. Iłowska winda reprezentuje rzadki już obecnie typ dźwigu i należy do grupy zaledwie sześciu urządzeń tego rodzaju działających na terenie Polski (jedyne tego typu w województwie lubuskim).

Funkcjonujący, pochodzący z roku 1760 r. obiekt przemysłowy – huta szkła znajduje się w m. Wymiarki (gm. Wymiarki). Huta powstała na miejscu zniszczonej przez pożar huty szkła założonej w 1677 r.

Źródło: dolny-slask.org.pl

Fot. 67 Huta szkła w Wymiarkach przy ul. Ks. Witolda

4.2.4 Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Są to m.in. dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Wśród tego typu zabytków na terenie powiatu żagańskiego dominują zabytki stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych.

Z doby romańskiej pochodzi portal kościelny, chrzcielnica – obecnie stanowiąca podstawę ambony w kościele pw. św. Andrzeja w Iławie (dzielnica Szprotawy). Cenny, z drugiej połowy XIII – początku XIV wieku pochodzi rzeźbiony z kamienia portal w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Szprotawie. Drogocenne wyposażenie posiada kościół pw. św. Michała w Stanowie (gm. Brzeźnica), w tym gotycką figurę Madonny z Dzieciątkiem oraz barokową chrzcielnicą z rzeźbioną grupą chrztu Chrystusa.

Zachowane w niemal nienaruszonym stanie wewnętrzne wyposażenie posiada kościół pw. św. Mikołaja w Mycielinie w tym: trzy gotyckie ołtarze szafiaste, w tym jeden przedstawiający „rozmowę świętych”, dekoracje sklepienia prezbiterium oraz rzeźby.

Z pierwszej połowy XIV wieku pochodzi kamienny sarkofag księcia głogowsko-żagańskiego Henryka IV Wiernego (zmarłego w 1342 r.) znajdujący się w kościele poaugustiańskim pw. WNMP w Żaganiu. Z okresu gotyka zachowały się kamienne chrzcielnice w Bożnowie w kościele pw. św. Augustyna (gm. Żagań), Rudawicy w kościele pw. Wniebowzięcia NMP (gm. Żagań) oraz w Chotkowie w kościele pw. Narodzenia NMP (gm. Brzeźnica).

Rzeźbione, kamienne sakramentarium z 1497 r. w kształcie gotyckiej monstrancji ozdobionej strzelistymi filarami i dekorowane rzeźbami aniołów i ludzkich głów a prześwity zdobione żelazną ozdobną kratą znajdują się w kościele pw. św. Mikołaja w Jeleninie (gm. Żagań). Na uwagę zasługują płyty nagrobne i epitafia umieszczane w elewacjach budowli np. płyta nagrobna poświęcona kaznodziei - Bartłomiejowi z Wierzbna, z 1316 roku (uchodząca za najstarszą na Śląsku), wykonana z piaskowca, wmurowana w wieżę kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Szprotawie. Z XV wieku pochodzą trzy płyty epitafijne zlokalizowane w kościele poaugustiańskim w Żaganiu, w tym m.in. Pawła Rinkenberga. Płyta nagrobna pochodząca z 1521 rok upamiętniająca rycerza Stencela Milticza zlokalizowana jest w

kościół pw. Narodzenia NMP w Chotkowie. Innych rycerzy upamiętniają płyty epitafijne w kościele pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Małomicach oraz w kościele pw. św. Mikołaja Biskupa w Jeleninie, czy w kościele pw. św. Jerzego w Gorzupii Dolnej (gm. Żagań).

Źródło: www.dokumentyslaska.pl

Fot. 68 Epitafia w kościele pw. Chrystusa Króla w Łowej

Źródło: www.dokumentyslaska.pl

Fot. 69 Płyty nagrobne na zewnętrznej ścianie kościoła pw. św. Jerzego w Gorzupii Dolnej

Płyty kamienne na ścianach zewnętrznych kościołów widoczne są także w Witoszynie (gm. Wymiarki), Chichach (gm. Małomice), Gościeszowicach, Mycielinie (gm. Niegosławice), Gorzupii Dolnej (gm. Żagań), Starej Koperni (gm. Żagań), Jeleninie (gm. Żagań) i Siecieborzycach (gm. Szprotawa).

Dużą liczbę obiektów zabytkowych - ołtarzy z drewna z licznymi figurami świętych autorstwa anonimowego „Mistrza” ołtarza z Gościeszowic możemy znaleźć w okolicy Szprotawy i Żagania w tym w: Bukowinie Bobrzańskiej (gm. Żagań), Jeleninie (gm. Żagań), Dzikowicach (gm. Szprotawa), Chichach (gm. Małomice), Chotkowie (gm. Brzeźnica), Wichowie (gm. Brzeźnica), Gościeszowicach (gm. Niegosławice), Mycielinie (gm. Niegosławice), Koninie Żagańskim (gm. Ława), Witoszynie (gm. Wymiarki) oraz kaplicy szpitala św. Doroty w Żaganiu. Odślonięte wyobrażenia lub fragmenty scen znajdują się w kościele pw. św. Mikołaja Biskupa w Jeleninie (gm. Żagań), szprotawskiej farze (kościół pw. Wniebowzięcia NMP) i poaugustiańskim kościele w Żaganiu.

Mistrz Ołtarza z Gościeszowic stworzył duży warsztat działający na Śląsku, w okolicach Żagania i Szprotawy. Jednak wpływy warsztatu sięgały także Wielkopolski, okolic Drezna, czy Brandenburgii. W strukturze ołtarzy, w środkowej części większości retabulów mieści się przedstawienie w typie Sacra Conversazione tj. trójosobowa grupa: Maria z Dzieciątkiem oraz dwóch świętych. Pojedyncze figury świętych często wypełniają również awersy skrzydeł nastaw (Poliptyk z Gościeszowic, gm. Niegosławice). Tradycjonalizm warsztatu Mistrza Ołtarza z Gościeszowic objawia się także przy analizie stylistycznej. Mistrz powtarzał właściwie jeden kobiecy i jeden męski typ fizjonomiczny, pozbawiony wyrazu psychicznego, różnicowany tylko nakryciem głowy, a w wypadku mężczyzn - zarostem i fryzurą. Proporcje postaci w kwadratach głównych są poprawne, a na skrzydłach - nieco zbyt przysadziste.

Źródło: www.goscieszowice.sakralnebudowle.pl

Fot. 70 Ołtarz typu szafowego w kościele pw. św. Katarzyny w Gościeszowicach

Źródło: www.zielonagora.naszemiasto.pl

Fot. 71 Polichromie we wnętrzu wieży rycerskiej w Witkowie

We wnętrzach wieży mieszkalnej w Witkowie (gm. Szprotawa) zachowały się relikty gotyckich polichromii obrazujące trójosobową scenę pasyjną - Chrystusa na Krzyżu, Madonnę i Jana Ewangelistę, fragment architektury - miasto lub zamek z trębaczem oraz relikty wizerunku św. Jerzego. Z 1588 roku renesansowa, bardzo cenna pod względem artystycznym ambona znajduje się w kościele pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Siecieborzycach. Bogate dekoracje renesansowe zachowane są również na chrzcielnicach w kościołach w: Chrobrowie (gm. Żagań; kościół pw. św. Augustyna), Gorzupii Dolnej (gm. Żagań; kościół pw. św. Jerzego) i Chotkowie (gm. Brzeźnica; kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny). Zabytki ruchome obecne są w większości obiektów sakralnych. Wysokiej klasy wyposażenie znajduje się w kościele klasztorным augustianów w Żaganiu, w tym ołtarz główny i ołtarze boczne, stalle w prezbiterium kościoła (drewniane siedziska dla zakonników) z 18 obrazami przedstawiającymi żywot św. Augustyna (ufundowane w 1774 r.) oraz prospekt organowy i ambona.

Źródło: www.urzadmiasta.zagan.pl

Fot. 72 Wnętrze kościoła pw. WNMP w Żaganiu

Źródło: ww.parafiaszprotawa.strefa.pl

Fot. 73 Witraż w kościele pw. WNMP w Szprotawie

Bogate barokowe wyposażenie posiada także kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Szprotawie (m.in. ołtarze, rzeźby, drzwi, witraże, organy, dzwony), kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Brzeźnicy (gm. Brzeźnica) oraz kościele pw. św. Ducha w Żaganiu. Ponadto bogate wyposażenie posiada kościół pw. św. Jadwigi w Starej Koperni (gm. Żagań), kościół

pw. św. Jana Chrzciciela w Dzietrychowicach (gm. Żagań), kościół pw. WNMP w Rudawicy (gm. Żagań), kościół pw. św. Jerzego w Gorupii Dolnej (gm. Żagań), kościół pw. św. Anny w Niegostawicach (gm. Niegostawice), kościół pw. św. Mikołaja Biskupa w Stanowie (gm. Brzeźnica), czy kościół pw. Chrystusa Króla w Łłowej (gm. Łłowa).

Na uwagę zasługują barokowe zdobienia Pałacu Lobkowitzów w Żaganiu. Elewacje pałacu, między osiami okien zwieńczone są zróżnicowanymi plastycznie maszkaronami, obecnymi również w kluczach obramień okiennych. Autor 197 ciekawych zdobień jest nieznany.

Źródło: www.wikipedia.org

Źródło: www.lubuskie.regiopedia.pl

Fot. 74 Maszkarony na elewacji Pałacu Lobkowitzów w Żaganiu

Zabytkiem ruchomym, stanowiącym perłę budownictwa organowego na Ziemi Lubuskiej, są organy w kościele pw. Chrystusa Króla w Łłowej. Pierwsze organy, zamówione do świątyni z XVII w., pochodziły z pracowni żarskiego organomistrza Georga Adama Caspariego. W latach trzydziestych XX w. firma „E. Kempper & Sohn” zbudowała w kościele nowe, 28-głosowe organy. Od 1998 r. w Łłowej organizowany jest Letni Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej.

Zabytków ruchomych z czasu klasycyzmu jest dość mało. Należą do nich głównie dzieła sztukatorskie i malarskie zdobiące np. pałace w Żaganiu, Marysinie (gm. Żagań) oraz Suchej Dolnej (gm. Niegostawice).

Z 1855 roku pochodzi rzeźba przedstawiająca męczeństwo św. Doroty, autorstwa Felicji de Fauveau, która znajduje się w kaplicy szpitala w Żaganiu. Ponadto w kaplicy zobaczyć można obraz przedstawiający św. Jadwigę w sukni zakonnicy, płaskorzeźbę głowy Chrystusa.

Wśród zabytków ruchomych na wyróżnienie zasługuje średniowieczny księgozbiór pochodzący z biblioteki klasztoru augustianów w Żaganiu. Składa się na niego ok. 2000 starodruków i ksiąg o tematyce religijnej. W 1810 r. księgozbiór został wywieziony do Wrocławia (sekularyzacja zakonu). Część księgozbioru znajduje się także w bibliotece, w Głogowie oraz w rękach prywatnych. Księgozbiór jest obecnie najbogatszym, zachowanym, średniowiecznym zbiorem bibliotecznym w Polsce – aktualnie nie jest użytkowany.

W Miejskiej Bibliotece Publicznej mieszczącej się w Pałacu Książęcym w Żaganiu oraz 4 filiach znajduje się ponad 122 tysiące woluminów literatury pięknej, popularnonaukowej i naukowej oraz zbiory regionalne (książki, czasopisma i gazety lokalne dokumenty życia społecznego, mapy, fotografie, pocztówki, albumy).

Szczególne znaczenie z uwagi na czas powstania oraz ukazanie rozplanowania dawnych ważnych dla regionu szlaków komunikacyjnych są kamienne drogowskazy. Grupa ponad 20 zabytkowych drogowskazów pochodzących z XIX w., usytuowanych w naturalnych lokalizacjach, zwana „Szprotawskim Parkiem Kamiennych Drogowskazów” znajduje się w gminie Szprotawa. Najwięcej artefaktów zlokalizowanych jest w rejonie wsi Wiechlice (9 szt.). Pozostałe znajdują się w: Henrykowie, Nowej Koperni, Borowinie, Cieciszkanie,

Kartowicach, Dzikowicach, Rusinowie, Szprotawce. Niektóre z drogowskazów posiadają wyrytą datę wykonania: 1820 r. (m. Wiechlice), 1889 r. (m. Henryków). Drogowskazy te wskazywały kierunek, informowały o granicy miejscowości oraz kierunku do jednej lub kilku miejscowości.

Źródło: www.wikipedia.org

Fot. 75 Kamienny drogowskaz we wsi Henryków

Źródło: www.mapakultury.pl

Fot. 76 Kamienny słup graniczny spod Szprotawy

Cenny pod względem historycznym jest zabytkowy słup graniczny, wykonany z bloku piaskowca o wymiarach 78,5x23,5x21,5 cm. Jego cztery boczne ściany ozdobiono rytymi symbolami: jeden przedstawia motyw roślinny z twarzą, drugi i trzeci ludzką postać, natomiast czwarty herb z dwugłowym orłem ponad głową osła. Wyrzeźbiono go pod koniec XVI wieku. Wyryte na słupie inskrypcje wskazują, że został on wykorzystany wtórnie w 1721 roku, wtedy też przekuto jego górną partię. Inskrypcja na jednej ze ścian „C+S” została zidentyfikowana jako „Coenobium Sprotaviensis”, czyli „należące do szprotawskiego klasztoru”. Na ścianie przeciwległej skrót „GCRGVP” odnosił się do hrabiego Georga Christopa von Proskau – pana na Przemkowie. W 1721 roku dobra klasztorne graniczyły z ziemiami hrabiego w lesie pomiędzy Kartowicami a Witkowem (gm. Szprotawa).

Literatura niemiecka lokuje słup w tym lesie, przez który przebiegała również granica pomiędzy księstwami glogowskim a żagańskim, a wraz z nią Wały Śląskie.

Słup odnaleziono w 2009 roku na strychu Liceum Ogólnokształcącego w Szprotawie, w 2010 roku został zdeponowany w Muzeum Ziemi Szprotawskiej. Stanowi on unikatowy zabytek tego typu w regionie.

Jednym z zapomnianych zabytków są krzyże pokutne, zwane krzyżami pojednania, które stawiano od czasu średniowiecza z reguły na miejscu popełnienia zbrodni.

Na terenie powiatu żagańskiego krzyże pokutne zachowały się m.in.:

- w Lutynce (gm. Wymiarki), przy murach cmentarza przykościelnego kościoła pw. św. Anny z wyrytą datą 1418 r. (najstarszy w woj. lubuskim),
- w Dietrzychowicach (gm. Żagań), zlokalizowany na zewnętrznym licu muru cmentarnego przy kościele pw. Jana Chrzciciela,
- w Rudawicy (gm. Żagań), wmurowany od zewnątrz w ścianę kościoła pw. WNMP,
- w Starej Koperni (gm. Żagań), w pobliżu domu nr 53 po lewej stronie drogi idąc od kościoła, przy skrzyżowaniu z polną drogą do Nieradza; przy kościele pw. św. Jadwigi, na rozwidleniu dróg polnych,
- w Starym Żaganiu (gm. Żagań), cztery w murze przykościelnym kościoła filialnego pw. NMPKP z XII w.,
- w Chotkowie (gm. Brzeźnica), wmurowany we wschodni szczyt kościoła pw. NNMP z XII w.,
- w Żaganiu, w murze kościoła pw. WNMP od strony centrum miasta,

- w Witoszynie Dolnym (gm. Wymiarki), wmurowany w przyporę muru cmentarza przykościelnego od strony głównej drogi,
- w Szprotawie w Muzeum Ziemi Szprotawskiej; w południowo-wschodniej części miasta, przy płocie posesji na skrzyżowaniu ulic Kraszewskiego i Kościelnej w pobliżu kościoła pw. Zbawiciela Świata w Puszczykowie (dzielnica Szprotawy),
- w Długiem (gm. Szprotawa), po wewnętrznej stronie muru okalającego ruiny XII w. kościoła pw. św. Jakuba.

Źródło: www.fotopolska.eu

Fot. 77 Krzyż pokutny
w Starym Żaganiu

Źródło: www.jaktrafic.org

Fot. 78 Krzyż pokutny
w Chotkowie

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Fot. 79 Krzyż pokutny
w Dietrzychowicach

4.2.5 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami *Zabytek archeologiczny* to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Na terenie powiatu żagańskiego zostało zewidencjonowanych ok. 1818 stanowisk archeologicznych. Najwięcej obiektów archeologicznych występuje w gminie Żagań (475 stanowiska), Szprotawa (446 stanowiska) oraz Brzeźnica (283 stanowiska) i Niegosławice (237 stanowiska). Są to w większości ślady i punkty osadnicze z epoki kamiennej, epoki brązu, okresu rzymskiego, wczesnego i późnego średniowiecza oraz cmentarzyska ciepłopalne kultury łużyckiej z epoki brązu. W dużej części to miejsca luźnych znalezisk, przede wszystkim fragmentów ceramiki, uzyskanych w wyniku prowadzonych od 1978 roku badań powierzchniowych w ramach programu Archeologiczne Zdjęcia Polski, który ma służyć tworzeniu krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych i prowadzeniu wszelkich działań konserwatorskich w tym zakresie.

W większości stanowiska archeologiczne nie są eksponowane w terenie, ale posiadają dużą wartość poznawczą. Wszystkie objęte są ochroną konserwatorską poprzez umieszczenie ich w strefach ochrony konserwatorskiej.

Jednym z cenniejszych zasobów jest Gród Chrobry w Szprotawie. Jest to ziemny obiekt kulturowy, zlokalizowany na obszarze Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Park Słowiański. Obiekt nie posiada bezspornie ustalonej genezy i chronologii. Jest położony w polderze zalewowym rzeki Bóbr, jego powierzchnia wynosi ok. 4 ha, wys. 6 m. Na jego powierzchni znaleziono fragmenty ceramiki średniowiecznej (obecnie zdeponowane w Muzeum Ziemi Szprotawskiej w Szprotawie). Do 1945 roku nosił nazwę *Nonnenbuschberg*, co oznacza "krzaczastą górę zakonnicy". Niemiecki autor August Gloger określił go jako relikw

średniowieczny, gród sprzed kolonizacji niemieckiej. Nazwa usankcjonowana została 31 maja 2007 roku, wraz z ustanowieniem ww. Zespołu, i ma upamiętniać historyczne wydarzenie z roku 1000 tj. powitanie przez Bolesława Chrobrego niemieckiego cesarza Ottona III w ławie, a także minioną przynależność przedmiotowego terenu do śląskopiastowskiej domeny książęcej.

Ciekawym ziemnym obiektem archeologicznym są Wały Śląskie, stanowiące element zapory granicznej księstwa głogowskiego, wznoszone w XIV-XV w. w miejscach, gdzie granica nie mogła być dostatecznie chroniona w sposób naturalny – rowy, rzeki, mokradła. Stanowią one budowlę ziemną ułożoną w pas potrójnych równoległych nasypów, biegnącą odcinkami w woj. lubuskim i dolnośląskim. Jest to najdłuższy ziemny zabytek archeologiczny w Europie. Na terenie powiatu żagańskiego zachowane odcinki wałów biegną m.in. pod Szprotawą w Bobrowicach. Niezbędne jest wpisanie innych odcinków obiektu do rejestru zabytków.

Źródło: www.wikipedia.org

Fot. 80 Odcinek Wałów Śląskich

Źródło: www.wikipedia.org

Fot. 81 Gród Chrobry w Szprotawie

4.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzea stanowią ważną placówkę służącą ochronie zabytków ruchomych, a w przypadku muzeów skansenowskich, służą również ochronie budowli lub stanowisk archeologicznych.

Na terenie powiatu żagańskiego funkcjonują trzy muzea. Izba Historii w Szprotawie, prosperująca od 1971 r. i posiadająca zbiór kilku tysięcy eksponatów, tworzących cztery główne ekspozycje. Pierwsza poświęcona przeszłości Szprotawy, wybitnym mieszkańcom miasta i okolic oraz organizacji życia politycznego, gospodarczego w powiecie szprotawskim po 1945 r. Druga prezentuje dokumenty mówiące o udziale mieszkańców Ziemi Szprotawskiej w II wojnie światowej, dokumenty jenieckie (zarówno z okresu wojny jak i powojenne), wystawa zawiera również dokumenty z okresu III Rzeszy. Trzecia ekspozycja ma na celu zobrazowanie współpracy miast partnerskich: Szprotawa, Gevelsberg i Spremberg. Ekspozycja czwarta zawiera historyczne dokumenty zebrane przez Wolfganga Stamma - kolekcjonera antyków i filatelisty z niemieckiego Gevelsbergu.

W zabytkowej Bramie Żagańskiej w Szprotawie zlokalizowane jest Muzeum Ziemi Szprotawskiej, działające od 2004 roku. Muzeum Ziemi Szprotawskiej przyjęło od gminy zadania w tym: ochronę i promocję gminnego dziedzictwa kulturowego, edukację regionalną i ekologiczną oraz promocję i informację turystyczną. W muzeum istnieją cztery działy: dział archiwaliów, dział archeologiczno-historyczny, dział przyrodniczy i turystyczny. Do najcenniejszych eksponatów zalicza się m.in.: tasak bojowy z XVI w. (kord ze Szprotawy), najstarszą kronikę miejską z XVIII w., kufer cechu szprotawskich stolarzy, pocisk kamienny z XV w., urny kultury łużyckiej.

Źródło: www.szprotawa.pl

Fot. 82 Brama Żagańska – siedziba Muzeum Ziemi Szprotawskiej w Szprotawie

Źródło: www.izba.szprotawa.org.pl

Fot. 83 Ekspozycja w Izbie Historii w Szprotawie

Ponadto w Żaganiu znajduje się Muzeum Obozów Jenieckich, utworzone w 1971 roku, gdzie w latach II wojny światowej znajdował się obóz Stalag VIII C oraz Kriegsgefangenen Stammlager der Luftwaffe 3 Sagan. Muzeum powstało w celu upamiętnienia martyrologii alianckich jeńców wojennych oraz ich działań mających na celu ucieczkę z niewoli. Przy muzeum znajduje się replika tunelu „Harry” (dł. 30 m), którym w nocy z 24 na 25 marca 1944 r. z obozu Stalag VIII C uciekło 80 jeńców. Tylko dla trzech z nich ucieczka zakończyła się sukcesem, pozostałych złapano, 50 z nich zamordowano. Na uwagę zasługuje fakt, że tunel miał 54 cm wysokości, 52 cm szerokości i długość ok. 111 m. Wydarzenia te upamiętnione zostały w wielu publikacjach, a także w filmie pt. „Wielka ucieczka” z 1963 r.

5.2.7 Dziedzictwo niematerialne

Bardzo ważną częścią dziedzictwa kulturowego są wartości niematerialne do których należą tradycje i przekazy ustne, sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Jednym z kluczowych celów Konwencji UNESCO z 2003 roku jest ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Ochrona definiowana jest jako środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego: identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Powiat żagański to teren na którym po II wojnie światowej splotły się różne tradycje kulturowe. Ludność zasiedlająca ziemię żagańską pochodziła z różnych stron Polski oraz Kresów Wschodnich. Znaczny odsetek ludności napływowej stanowili przybysze z Bukowiny, terenów należących obecnie do Ukrainy i Rumunii. Swoją odrębność podkreślali głównie strojem, gwarą i zwyczajami. Górale czadeccy osiedlali się zazwyczaj w zwartych grupach, dlatego zdarzają się wsie, które prawie w całości zostały przeniesione z terenów Bukowiny w okolice Żagania (m. Stanów, m. Marcinów, m. Przyłaski, gm. Brzeźnica).

Działające na terenie powiatu żagańskiego ludowe zespoły artystyczne podtrzymują tradycje gwary, stroju, pieśni i obyczaju. Duży wkład w ten rozwój mają górale czadeccy z Bukowiny rumuńskiej, obecnie skupieni w gm. Brzeźnica, w tym zespół „Wichowianki” w Wichowie i „Watra” w Brzeźnicy.

Do innych zespołów kultywujących folklor muzyczny i taneczny należą: Mała Watra, Jodełki, Źródełko, Gościeszanki, Mycielinianki, Stanowianie, Luna Rosa, Wrzosa, Wyszywanka, Złote Kłosa i inne.

W maju 2015 roku po raz pierwszy Starostwo Powiatowe w Żaganiu zorganizowało imprezę pn. „Powiatowy Folk Festiwal. Muzyczna mozaika powiatu żagańskiego”. Głównym założeniem Folk Festiwalu było propagowanie dziedzictwa kulturowego wsi wchodzących w skład powiatu żagańskiego.

Ponadto Niemiecki powiat partnerski Obersprewalad-Lausitz od kilku lat zaprasza Powiat Żagański do wzięcia udziału w międzynarodowej imprezie artystycznej pn. „Folklorelawine”. W 2015 roku Powiat Żagański reprezentowany był przez zespół „Fajna Ferajna” z Wiechlic (gm. Szprotawa).

Źródło: www.zachod.pl

Fot. 84 Powiatowy Folk Festiwal w Żaganiu

Źródło: www.powiatzaganski.pl

Fot. 85 Zespół Fajna Ferajna z Wiechlic

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) do podstawowych form ochrony zabytków należą:

- wpis do rejestru zabytków
- uznanie za pomnik historii
- utworzenie parku kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 8 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa lubuskiego prowadzi Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków. Wpisu do rejestru dokonuje się poprzez wydanie decyzji administracyjnej.

W rejestrze zabytków nieruchomych Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (z terenu powiatu żagańskiego) znajduje się 258 decyzji. Jednak nie oznacza to, że tyle samo obiektów objętych jest ochroną. Niektóre wydane decyzje obejmują zespoły zabudowy, składające się często z kilku obiektów. Zatem liczba decyzji, nie jest jednakowa z liczbą obiektów wpisanych do rejestru. W rejestrze zabytków, znajdują się także obiekty, które kwalifikują się do skreślenia z rejestru z uwagi na utracenie wartości zabytkowych lub całkowite zrujnowanie. Ponadto wśród zabytków istnieje także grupa obiektów, które oczekują na ujęcie w rejestrze, a w ich sprawie toczą się postępowania administracyjne dotyczące objęcia ich ochroną lub jeszcze nie zostały w ich przypadku takie postępowania

wszczęte. Należy także podkreślić, że wpis do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego, nie uniemożliwia wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków.

Do lubuskiego wojewódzkiego rejestru zabytków z terenu powiatu żagańskiego wpisanych jest 258 zabytków nieruchomych, 60 zabytków ruchomych oraz 1818 stanowiska archeologiczne. Pełny rejestr zabytków LWKZ przedstawia rozdział 13 opracowania 0-Aneksy.

Jeden obiekt z terenu powiatu żagańskiego został uznany za Pomnik Historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 lutego 2011 r. (Dz.U. 2011 nr 54 poz. 280) - kompleks dawnego klasztoru augustianów w Żaganiu.

Na terenie powiatu żagańskiego żaden zabytek nie jest chroniony prawnie poprzez utworzenie parku kulturowego. Zgodnie z art. 16 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami parki kulturowe można tworzyć jako jedną z form ochrony krajobrazu kulturowego. Zasady powoływania parków określone zostały w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz dokumencie „Zasady tworzenia parku kulturowego, zarządzania nim oraz sporządzania projektu jego ochrony” przyjętym przez Radę Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 06.10.2005 r.

5.4 Zabytki w gminnych ewidencjach zabytków

Ochrona zabytków zlokalizowanych na terenach gmin należących do powiatu żagańskiego należy do obowiązków samorządu lokalnego. O zadaniach stojących przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), mówi art. 4 Ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy m.in. mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Realizacji tego zadania ma służyć gminna ewidencja zabytków. Zgodnie z art. 22. pkt 4 Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Natomiast pkt 5 tego artykułu określa zakres gminnej ewidencji. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Sposób prowadzenia gminnej ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. nr 113, poz. 661). W rozporządzeniu określone zostały m.in. wzór karty adresowej zabytku nieruchomego oraz dane jakie powinny być ujęte w karcie adresowej zabytku.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie wydał instrukcję zawierającą ustalenia ogólne dotyczące opracowywania kart adresowych zabytku nieruchomego, zasady sporządzania karty adresowej zabytku nieruchomego oraz zasady sporządzania karty adresowej zabytku nieruchomego (gez) – dla stanowisk archeologicznych.

Zgodnie z Ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75, poz. 474) w terminie 2 lat od dnia przekazania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków wykazu zabytków, o którym mowa w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt (burmistrz, prezydent miasta) założy gminną ewidencję zabytków. Natomiast w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw wojewódzki konserwator zabytków przekaze wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) i staroście wykaz zabytków, o których mowa w art. 1 pkt 5 lit. b niniejszej ustawy oraz wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W końcu 2010 r. Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków realizując obowiązek nałożony ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie Ustawy o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami oraz niektórych innych ustaw przekazał do poszczególnych gmin powiatu żagańskiego wykazy zabytków znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Należy podkreślić, że zgodnie z art. 19 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencję zabytków wykorzystuje się przy ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, natomiast zgodnie z art. 21 ww. ustawy są one także podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Aktualnie żadna z gmin powiatu żagańskiego nie posiada aktualnego Programu Opieki nad Zabytkami. Jedynie Gmina Brzeźnica jest po pierwszej konsultacji Programu Opieki nad Zabytkami z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i po ostatecznym zatwierdzeniu, będzie przystępowała do zatwierdzenia dokumentu przez Radę Gminy. Gmina ta jest także w trakcie opracowywania gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z opracowanym (niezatwierdzonym) Programem Opieki nad zabytkami dla Gminy Brzeźnica na lata 2015-2018, 465 obiektów objętych jest gminną i wojewódzką ewidencją zabytków (obiekty nie wpisane do rejestru zabytków). W trakcie uzgadniania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz gminnej ewidencji zabytków przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest Gmina Niegostawice. Na etapie opracowywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz gminnej ewidencji zabytków jest m. Żagań. Pozostałe gminy: Szprotawa, Żagań, Iłowa, Małomice, Wymiarki oraz m. Gozdnicza nie posiadają aktualnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz gminnych ewidencji zabytków. Do prac związanych z opracowaniem gminnej ewidencji zabytków przystąpiła Gmina Szprotawa oraz Gmina Żagań. Programy Opieki nad Zabytkami z lat poprzednich (2010-2013r.) posiada m. Gozdnicza (z wykazem 55 obiektów objętych gminną ewidencją oraz Gmina Iłowa (bez wykazu obiektów objętych gminną ewidencją zabytków). Z uwagi na powyższe nie dokonano weryfikacji zewidencjonowanych zabytków.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu żagańskiego

Ciekawa przeszłość i historia ziem powiatu żagańskiego pozostawiła po sobie bogate dziedzictwo kulturowe.

Wśród zabytków powiatu żagańskiego na szczególną uwagę zasługują zabytki:

1. Zespół poaugustiański z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP w Żaganiu,
2. Pałac Książęcy z parkiem w Żaganiu,
3. Pałac administracji książęcej w Żaganiu – budynek Kamery Książęcej,
4. Dom Wdowi – budynek UM w Żaganiu,
5. Mury miejskie - obronne w Żaganiu,

6. Kompleks szpitala św. Doroty z kaplicą loretańską w Żaganiu,
7. Kościół pw. Św. Krzyża w Żaganiu,
8. Kopia Bożego Grobu w Żaganiu,
9. Kolegium jezuickie z kościołem pw. św. Piotra i Pawła w Żaganiu,
10. Wieża kościoła Łaski w Żaganiu,
11. Kościół pw. Św. Ducha w Żaganiu,
12. Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Żaganiu,
13. Kościół pw. św. Jadwigi w Starej Koperni (gm. Żagań),
14. Kościół pw. św. Jerzego w Gorzupii Dolnej (gm. Żagań),
15. Kościół pw. św. Mikołaja Biskupa w Jeleninie (gm. Żagań),
16. Kościół pw. św. Wincentego w Starym Żaganiu (gm. Żagań),
17. Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Bukowinie Bobrzańskiej (gm. Żagań),
18. Kościół pw. Zwiastowania NMP z plebanią w Bożnowie (gm. Żagań),
19. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Rudawicy (gm. Żagań),
20. Kościół pw. św. Augustyna w Chrobrowie (gm. Żagań),
21. Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Miodnicy (gm. Żagań),
22. Dwuwieżowy Ratusz w Szprotawie,
23. Mury obronne wraz z basztą zachodnią i Bramą Żagańską w Szprotawie,
24. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Szprotawie,
25. Kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Łławie (dzielnica Szprotawy),
26. Zespół pałacowo-folwarczno-parkowy w Henrykowie (gm. Szprotawa),
27. Zespół dworski z parkiem w Wiechlicach (gm. Szprotawa),
28. Zespół dworski z parkiem w Długiem (gm. Szprotawa),
29. Wieża rycerska w Witkowie (gm. Szprotawa),
30. Kościół pw. św. Mikołaja w Mycielinie (gm. Niegosławice),
31. Kościół pw. św. Katarzyny w Gościeszowicach (gm. Niegosławice),
32. Kościół pw. św. Marii Magdaleny w Brzeźnicy (gm. Brzeźnica),
33. Kościół pw. św. Andrzeja w Jabłonowie (gm. Brzeźnica),
34. Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Karczówce (gm. Brzeźnica),
35. Kościół pw. Narodzenia NMP w Chotkowie (gm. Brzeźnica),
36. Zespół dworski z parkiem w Chotkowie (gm. Brzeźnica),
37. Zespół dworski z parkiem w Jabłonowie (gm. Brzeźnica),
38. Zespół pałacowo-folwarczno-parkowy w Łłowej (gm. Łłowa),
39. Kościół pw. Chrystusa Króla w Łłowej (gm. Łłowa),
40. Rezydencja „Janków” w Łłowej (gm. Łłowa),
41. Kościół pw. św. Bartłomieja w Koninie Żagańskim (gm. Łłowa),
42. Zespół stacji kolejowej w Jankowej Żagańskiej (gm. Łłowa),
43. Kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Małomicach (gm. Małomice),
44. Pałac z parkiem w Chichach (gm. Małomice),
45. Kościół pw. św. Michała Archanioła w Witoszynie Dolnym (gm. Wymiarki),
46. Kościół pw. św. Anny w Lutynce (gm. Wymiarki).

Do zabytków o najwyższym znaczeniu w powiecie żagańskim należy kompleks dawnego klasztoru augustianów w Żaganiu, który na wniosek proboszcza parafii i Stowarzyszenia Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości w Żaganiu uznany został za Pomnik Historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 lutego 2011 r. (Dz.U. 2011 nr 54 poz. 280). Obiekt zlokalizowany jest w północno-zachodniej części starego miasta. Założenie dawnego opactwa augustianów składa się z monumentalnej bryły kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, budynku klasztoru, konwiktu i spichlerza klasztorowego. Najcenniejszym obiektem jest kościół pw. Wniebowzięcia NMP, którego zewnętrzna architektura zachowała swój gotycki charakter. Jest to budowla

pseudobazylikowa z wyodrębnionym prezbiterium będącym jej najstarszą częścią wzniesioną z kamienia polnego, trójnawowym korpusem i wieżą w nawie południowej. Bryła świątyni ukształtowana została ostatecznie w wyniku przebudów przeprowadzonych w wiekach XIV, XV i XVI. Wielkie walory artystyczne kryje gotycko-barokowe wnętrze kościoła. Ołtarz główny (1685 r.) uzupełniony rzeźbionymi figurami ojców Kościoła, 12 ołtarzy bocznych, barokowe stalle prezbiterium, 18 figur świętych, liczne obrazy, to niektóre elementy z bogatego wyposażenia kościoła. Ponadto w kryptach kościoła spoczywają książęta żagańscy.

Źródło: www.fotopolska.pl

Źródło: www.rmf.fm

Fot. 86 Zespół poaugustiański w Żaganiu; Biblioteka w Zespole poaugustiańskim

W zespole poaugustiańskim znajduje się biblioteka klaszorna powstała na przełomie XIV i XV wieku ze wspaniałym wystrojem z 1736 r. W 1810 r. w bibliotece znajdowało się ponad 10 tys. woluminów, z których część przekazano do Wrocławia, gdzie zachowały się do czasów obecnych. Biblioteka słynie też z doskonałej akustyki uzyskanej dzięki jednemu z nielicznych, zachowanych na świecie tzw. sklepień szeptanych. Jest tu również wieżyczka astronomiczna wzniesiona z inicjatywy opata I. Felbigera.

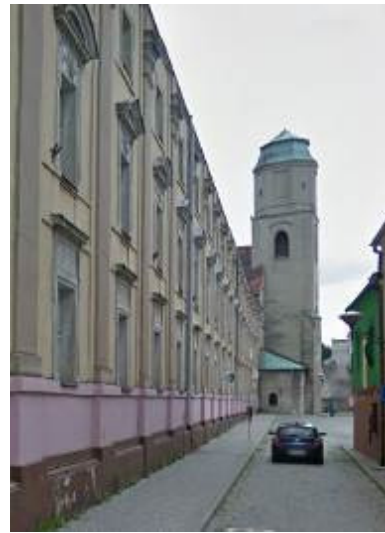
Powiat Żagański posiada w swoim zasobie następujące obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, do których posiada tytuł prawny:

– Kolegium jezuickie w Żaganiu

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków pod nr L-458/A (d. 339) decyzją z dnia 05.06.1961r. Budynek dla prowadzonego przez jezuitów kolegium zbudowano w 1655 r. W 1668 r. obiekt uległ zniszczeniu w czasie pożaru. Odbudowę powierzono architektowi Antonio della Porta - architekt nadworny książąt Lobkovic. W 1733 r. dobudowano aulę, a w drugiej połowie XVIII w. powiększono kompleks o trzyskrzydłową przybudówkę od strony północnej. Jezuici prowadzili swoją szkołę do momentu kasacji zakonu w 1773 r. Później budynki zajęł Królewsko-Pruski Instytut Szkolny, który stał się uznanym gimnazjum królewskim działającym do 1945 r. Po II Wojnie Światowej mieściły się tu przez pewien czas koszary radzieckie, a od 1959 roku mieści się tu Zespół Szkół Tekstylno-Handlowych. Zespół budynków znajduje się przy ulicy Gimnazjalnej.

Źródło: Pan Marian Ryszard Świątek
Fot. 87 Kolegium jezuickie w Żaganiu
z lat 30-tych XX w.

Źródło: www.panoramio.com
Fot. 88 Kolegium jezuickie
w Żaganiu – lata obecne

– Zespół pałacowo-folwarczno-parkowy w Iłowej

Zespół składa się z kilku obiektów: pałacu, parku otaczającego od północy, południa i wschodu oraz odsuniętych nieco od rezydencji budynków gospodarczych, usytuowanych po stronie południowo-zachodniej i rozmieszczonych w kształcie litery L.

Pałac wpisany został do rejestru zabytków pod nr 112 decyzją nr I-65/58 z dnia 16.07.1958 r. i stanowi własność Powiatu Żagańskiego.

Zespół zabudowy dworskiej: kompleks zabudowań folwarcznych oraz mur folwarczny wpisany został do rejestru zabytków pod nr 572 decyzją nr I-546/63 z dnia 10.06.1963r. i stanowi własność Powiatu Żagańskiego.

Park wpisany został do rejestru zabytków pod nr 3227 decyzją nr KL-IV-5340/D/2/86, postanowienie RZD.A Wyz.420-7/4-07, z dnia 30.12.1986r., postanowienie z dnia 28.12.2007r. i stanowi własność Gminy Iłowa.

Pałac w Iłowej wchodzi w skład zespołu złożonego z parku oraz obiektów gospodarczych. Obecnie przez bramę przejazdową jednego z budynków gospodarczych prowadzi główny wjazd na teren założenia. Budynek pałacu otacza kanał zasilany wodą przepływającej rzeki Czernej Małej, wydzielając rezydencję od pozostałych zabudowań.

Pierwsze informacje o rezydencji pochodzą z 1626 roku, kiedy jej właścicielem był Krzysztof von Schellendorf, który przebudował poprzednie założenie. Późnorenesansowy budynek stanowi trzon obecnego pałacu. Na początku XVIII wieku do zachodniego boku dobudowano skrzydło barokowe. Znacząca przebudowa, której efektem jest obecna forma, miała miejsce w latach 1860 – 1905. Wówczas to, zmieniono kształty dachów, dobudowano wieżę do barokowego skrzydła oraz tarasy i podcień przed głównym wejściem. Z tego okresu pochodzi także wystrój wewnątrz. Pałac został założony na planie litery L. Składa się ze starszego skrzydła głównego, w którym umieszczony jest dekoracyjny portal oraz ze skrzydła bocznego, znacznie wydłużonego. Bryła budynku jest głównie trzykondygnacyjna, rozdzielona wykuszami oraz wieżyczkami. Na elewacji po stronie południowej na wysokości pierwszego piętra umieszczono zegar słoneczny. Przedłużenie ściany północnej skrzydła stanowi wieża zamknięta dwoma baniastymi daszkami.

Źródło: www.lwkz.pl

Fot. 89 Pałac w Łowej – ilustracja wg A.Dunckera – lata 1857-1883

Źródło: www.powiatzaganski.pl

Fot. 90 Pałac w Łowej – 1999 rok

Od strony zachodniej oraz południowej biegnie wokół pałacu taras, z którego poprzez mostki rozpięte nad kanałem można przedostać się do położonego niżej parku dworskiego.

Początki parku sięgają XVIII w., ale nie wyklucza się, że już wcześniej obszar ten był urządony jako zieleń komponowana. Na obecny wygląd parku zasadniczy wpływ miały prace zainicjowane przez Fryderyka Maksymiliana von Hochberga. W bezpośrednim sąsiedztwie pałacu został urządzone park w stylu francuskim i orientalnym tj. ogród japoński z gajem różaneczników oraz ogród chiński z ceglanyimi murami z owalnymi otworami zwanymi „bramami księżycy”. Poza ogrodem japońskim i chińskim utworzono ogród różany, ogród dali, ogród roślin wrzosowatych, ogród macierzanek i łąkę kwietną. Ponadto na terenie parku rośnie ok. 40 szt. grabów tworzących aleję, która wpisana została do rejestru zabytków pod nr 2157 decyzją z dnia 01.06.1974 r. i stanowi własność Gminy Łłowa.

Po zachodniej stronie pałacu, w ogrodzie chińskim zlokalizowana jest unikatowa budowla – chińska pagoda, zwana „mostkiem miłości”. Obiekt nad ulicą Ogrodową został wybudowany w latach 1906 - 1907 na zlecenie ówczesnego właściciela posiadłości parkowo-pałacowej, hrabiego Rzeszy Friedricha Hochberga von Furstensteina na skótek sporu z fabrykantem, Hansem Winklerem o prawa od korzystania z drogi (obecnie ul. Ogrodowa). Mostek stanowi najbardziej wysunięty na zachód element ogrodu. Wpisany jest do rejestru zabytków pod nr L-290/A decyzją RZD.A Wyz. 420-61/5-08 z dnia 30.06.2008r. i stanowi własność Powiatu Żagańskiego.

Źródło: *Pan Marian Ryszard Świętek*

Fot. 91 Chińska pagoda w ogrodzie chińskim, w parku dworskim, w Łłowej – 1911 rok

Źródło: dolny-slask.org.pl

Fot. 92 Chińska pagoda w ogrodzie chińskim, w parku dworskim, w Łłowej – 2011 rok

Po stronie wschodniej pałacu znajdują się wzniesione ok. 1900 r. jedno i dwukondygnacyjne zabudowania folwarczne tworzące obecnie pierzeję ul. Żagańskiej. Stanowią one kompleks jednorodnych stylowo budowli w technice szachulcowej o dekoracyjnym układzie

drewnianych belek stanowiących szkielet konstrukcji. W przyziemiu obiektów znajdowały się bramy wjazdowe. W części środkowej od strony wschodniej znajdowała się ozdobna brama z furką.

Źródło: www.fotopolska.eu

Fot. 93 Zabudowa folwarczna zespołu pałacowo-parkowego w Iłowej – 1905-1915 rok

Źródło: www.google.pl

Fot. 94 Zabudowa folwarczna zespołu pałacowo-parkowego w Iłowej – 2013 rok

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu żagańskiego. Analiza szans i zagrożeń

Poniższa tabela zawiera analizę silnych i słabych stron, oraz szans i zagrożeń, uwarunkowań mających istotny wpływ na ochronę zabytków powiatu żagańskiego. Analiza służy formułowaniu priorytetów programu opieki nad zabytkami.

Tabela 2. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – duża ilość zabytków i miejsc cennych pod względem historycznym i architektonicznym, w tym dwa miasta wpisane do rejestru zabytków oraz jeden pomnik historii – zespół poaugustiański – ogólny dobry stan zabytków sakralnych i budynków użyteczności publicznej – ustalony stan własnościowy obiektów zabytkowych – dobre położenie geograficzne i terytorialne powiatu – bliskość granicy z Niemcami – atrakcyjne położenie powiatu pod względem przyrodniczym i krajobrazowym (liczne tereny objęte ochroną przyrody m.in. Bory Dolnośląskie, rzeka Bóbr, obszary Natura 2000) – stosunkowo małe odległości między miejscowościami o walorach zabytkowych (ok. 4–20 km) – duża sieć funkcjonujących szlaków rowerowych i pieszych – rosnące zainteresowanie właścicieli zabytków rewaloryzacją i ochroną obiektów zabytkowych – poprawnie zrealizowane inwestycje związane z odbudową i adaptacją obiektów zabytkowych np. zabytkowe obiekty 	<ul style="list-style-type: none"> – zły stan części zabytków, w tym obiektów rezydencjonalnych oraz zabytków zlokalizowanych poza głównymi trasami turystycznymi – niewystarczające rozpoznanie zasobów zabytków nieruchomych i ruchomych – destrukcja i dewaloryzacja zabytków – degradacja krajobrazu kulturowego przez nową zabudowę – brak ochrony obszarowej – brak opracowanych programów opieki nad zabytkami w gminach z terenu powiatu, – brak ewidencji zabytków w gminach z terenu powiatu – niepoprawne przekształcenia/przebudowy obiektów zabytkowych – niekontrolowana rozbiórka obiektów zabytkowych – brak właściwej opieki nad założeniami parkowymi – niedostateczne zabezpieczenie antywłamaniowe i przeciwpożarowych obiektów zabytkowych – wysoki koszt rewaloryzacji/odbudowy zabytków – niewystarczająca infrastruktura turystyczna i

Silne strony	Słabe strony
<p>adaptowane na hotele - dwór w Wiechlicach, pałac w Henrykowie (gm. Szprotawa), „Rezydencja Janków” w Łowej (gm. Łowa)</p> <ul style="list-style-type: none"> – wzrastający poziom wiedzy o historii regionu i promowanie tradycji oraz regionalizmu – funkcjonowanie instytucji kultury, dobrze wyposażony księgozbiór biblioteczny, działalność zespołów artystycznych – poprawa możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami – organizacja imprez kulturowych – współpraca z innymi powiatami w tym z powiatem Görlitz i Obersprewaład-Lausitz w ramach współpracy polsko-niemieckiej - promocja tradycji i historii 	<p>obsługa szlaków turystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> – słaba promocja oraz edukacja dotycząca walorów środowiska kulturowego – niska świadomość społeczna znaczenia opieki nad zabytkami – brak porozumienia pomiędzy powiatem a gminami w zakresie ochrony zabytków – brak współdziałania pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego w promowaniu atrakcyjności kulturowej i turystycznej powiatu – brak miejscowych planów zagospodarowania – brak samorządowych służb ochrony zabytków (np. inspektorów ds. zabytków)

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – rewaloryzacja i rewitalizacja obiektów zabytkowych oraz nadanie im nowych funkcji – możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków pochodzących z: Unii Europejskiej, budżetu państwa, i innych źródeł pozabudżetowych – wzrost zainteresowania samorządów lokalnych dziedzictwem kulturowym, w tym jego ochroną i udostępnianiem w ofercie turystycznej – możliwość planowania tras turystycznych z uwagi na stosunkowo małe odległości między miejscowościami o walorach zabytkowych – rozwój i poprawa baz turystycznych w oparciu o obiekty i obszary historyczne – rozwój i promocja agroturystyki w zabytkowych zespołach wiejskich – koordynacja opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego – aktywacja zawodowa lokalnej społeczności - nowe miejsca pracy w związku z rewitalizacją obiektów zabytkowych – promowanie obiektów zabytkowych i walorów krajobrazu kulturowego – powiązanie dziedzictwa kulturowego z turystyką w dokumentach strategicznych 	<ul style="list-style-type: none"> – brak spójności przepisów prawa – bezpowrotna utrata części zasobów dziedzictwa kulturowego (m.in. dewastacja, nieprofesjonalne, samowolne remonty, kradzieże, zalania) – obniżenie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego (m.in. urbanizacja, lokalizacja obiektów zakłócających wartości otoczenia, nieumiejętna modernizacja historycznej zabudowy, chaos przestrzenny, wycinka zabytkowej zieleni) – niewystarczające środki finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich – złożona sytuacja prawno-własnościowa zabytków – małe zainteresowanie młodszych pokoleń dorobkiem kulturowym regionu – brak współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków – trudności we współpracy powiatu z gminami i gmin między sobą – brak właściwych zapisów w dokumentach planistycznych

7. Założenia programowe

7.1 Priorytety programu opieki

Priorytety wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami zostały określone w art. 87 ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Cele te

sformuowane zostały w sposób ogólny, bez zróżnicowania poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności:

- I. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju
- II. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
- III. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
- IV. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- V. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- VI. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków
- VII. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

7.2 Kierunki działań programu opieki

Do głównych priorytetów programu opieki nad zabytkami należą:

Priorytet 1 - Rewaloryzacja i wyeksponowanie zabytków

Priorytet 2 - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet 3 - Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego powiatu

7.3 Zadania programu opieki

W celu realizacji określonych priorytetów należy podjąć wieloletnie działania mające na celu osiągnięcie poprawy stanu zachowania i zagospodarowania obiektów zabytkowych.

Priorytet 1 - Rewaloryzacja i wyeksponowanie zabytków				
Cel	Zadania	Działania	Podmiot realizujący	Podmiot współdziałający
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Realizacja obowiązków określonych w Ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) oraz wykorzystanie środków prawnych i organizacyjnych dla zabezpieczenia obiektów zabytkowych	Oznakowanie zabytków - umieszczanie na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków znaków/tablic – „Zabytek chroniony prawem” (art. 12 ustawy) oraz uzupełnienie lub odnowa oznakowania	Powiat Żagański	Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, właściciele zabytków
		Nadawanie oraz cofanie ustanowień społecznych opiekunów zabytków przez Starostę na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 103 ustawy)	Powiat Żagański	Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Gminy powiatu
		Prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków , wydawanie osobom fizycznym legitymacji a osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym zaświadczeń o powierzeniu funkcji społecznego opiekuna zabytków	Powiat Żagański	Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Gminy powiatu
		Powołanie Powiatowej Grupy Roboczej ds. Ochrony Zabytków przeprowadzającej lustrację obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie powiatu (określenie stanu zachowania zabytków, dokumentowanie, fotografowanie, upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad profilaktyki przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej, itp.)	Powiat Żagański	Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego w Żaganiu, Policja, Straż pożarna
		Sporządzenie sprawozdania z realizacji PONZ (art. z 87 ust.5 ustawy)	Powiat Żagański	
		Aktualizacja - PONZ na wypadek sytuacji kryzysowych lub konfliktu zbrojnego	Powiat Żagański	Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Urząd Wojewódzki – Szef Obrony Cywilnej Województwa Lubuskiego, Powiatowe Centrum Zarządz. Kryzysowego

	Analiza, aktualizacja i tworzenie dokumentacji inwentaryzacyjnej obiektów zabytkowych w tym obiektów niszczących	Zbieranie informacji o aktualnym stanie zabytków wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz objętych ochroną np. przez powołaną Powiatową Grupę Roboczą ds. Ochrony Zabytków oraz społecznych opiekunów zabytków	Powiat Żagański	Gminy powiatu, właściciele zabytków
		Podjęcie współpracy z wyższymi uczelniami w celu przeprowadzania przez studentów inwentaryzacji oraz opracowywania dokumentacji zabytkowych obiektów	Powiat Żagański	Gminy powiatu, właściciele zabytków
		Wykorzystanie technik informatycznych w inwentaryzacji i rozszerzaniu zasobu oraz ochrony dziedzictwa	Powiat Żagański	
	Prowadzenie prac mających na celu zachowanie obiektów zabytkowych z terenu powiatu zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi	Systematyczne przeprowadzanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność powiatu	Powiat Żagański	Gminy powiatu
		Wsparcie finansowe dla właścicieli zabytków na prace przy zabytku, na podstawie uchwały Rady Powiatu Żagańskiego w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru	Powiat Żagański	Gminy powiatu, właściciele zabytków
	Popularyzacja poprawnych realizacji prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach	Przyznawanie przez Starostę nagród, wyróżnień za właściwą opiekę nad zabytkami	Powiat Żagański	
	Podejmowanie działań dot. pozyskania dofinansowania ze środków europejskich lub innych na konserwację, renowację i promocję zabytków	Składanie wniosków o dofinansowanie projektów związanych z pracami remontowo-konserwatorskimi przy obiektach zabytkowych stanowiących własność powiatu	Powiat Żagański	

Priorytet 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Cel	Zadania	Działania	Podmiot realizujący	Podmiot współdziałający
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Uwzględnianie problematyki ochrony zabytków w programach strategicznych opracowywanych przez powiat oraz wspieranie tej problematyki w opracowaniach gminnych	Wprowadzanie zapisów dot. ochrony dziedzictwa kulturowego w powiatowych programach/dokumentach strategicznych	Powiat Żagański	Gminy powiatu

	Walka z samowolnymi działaniami na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich	Skuteczne egzekwowanie prawa budowlanego	Powiat Żagański	Gminy powiatu;
	Opracowanie koncepcji projektowych, projektów i nawiązanie partnerstw, zmierzających do realizacji zadań	Opracowywanie na bieżąco dla obiektów i obszarów analiz i studiów potrzebnych do podejmowania decyzji planistycznych z uwzględnieniem warunków ochrony obiektów zabytkowych, stref ochrony krajobrazu, zieleni historycznej, oraz danych aktualizacji Gminnych Ewidencji Zabytków	Powiat Żagański	Gminy powiatu, PTTK, inne organizacje turystyczne,
Budowa powiatowego systemu ochrony i opieki nad zabytkami	Stworzenie wykazu zabytków istniejących na terenie powiatu wg stanu własności	Analiza walorów obiektów zabytkowych oraz rekomendacja przed LKWZ obiektów o wysokich walorach zabytkowych do objęcia ochroną	Powiat Żagański	Gminy powiatu, właściciele zabytków, Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków
		Sporządzenie przy współpracy z samorządami gminnymi oraz właścicielami zabytków pełnego wykazu zabytków nieruchomości w powiecie i utworzenie bazy informacyjnej pozwalającej na gromadzenie i aktualizowanie danych oraz udostępnienie jej		Gminy powiatu, właściciele zabytków

Priorytet 3 Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego

Cel	Zadania	Działania	Podmiot realizujący	Podmiot współdziałający
Propagowanie/Promocja walorów dziedzictwa kulturowego w skali regionalnej i ponadregionalnej	Wykorzystanie publikacji, prasy, radia, TV do promocji dziedzictwa kulturowego powiatu	Wydawanie przez powiat szeroko dostępnych publikacji popularyzujących wiedzę o zabytkach np. wydanie albumu zabytków powiatu, kalendarza, opracowanie przewodnika z gotowymi trasami turystycznymi uwzględniającymi obiekty zabytkowe, mapy zabytków powiatu, z wszystkimi elementami dziedzictwa kulturowego	Powiat Żagański	
		Umieszczanie/emisja informacji o zabytkach powiatu oraz związanych z nimi inicjatyw na stronie internetowej oraz m.in. w prasie, radiu i TV	Powiat Żagański	
	Aktualizacja zakładki powiatowego portalu internetowego skupiającego informacje dot. m.in. obiektów zabytkowych, szlaków, organizacji imprez, bazy	Uaktualnianie oraz uzupełnianie na stronie internetowej zamieszczanych informacji turystycznych zawierających dane o zabytkach	Powiat Żagański	Gminy powiatu, PTTK, organizacje turystyczne
		Stworzenie multimedialnej prezentacji dot. powiatu zawierającej m.in. obiekty zabytkowe i walory przyrodniczo- krajobrazowe	Powiat Żagański	

	turystycznej	Publikacja i umieszczenie na portalu internetowym powiatu prezentacji/przewodnika/mapy z zabytkami i bazą turystyczną	Powiat Żagański	
	Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;	Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służącej funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej, w tym tablic informacyjnych przy obiektach, organizacja i montaż oznakowania drogowego do zabytków	Powiat Żagański	Gminy powiatu, Zarząd Dróg Powiatowych, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
	Wykorzystanie imprez masowych oraz innych będących w gestii samorządu powiatowego lub innych instytucji na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego	Organizowanie /współdział/wsparcie powiatu w imprezach uwzględniających w programie tematykę ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych i folklorystycznych	Powiat Żagański;	Gminy powiatu, organizacje pozarządowe
Współorganizowanie/uczestnictwo powiatu w corocznych Obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa; Połączenie obchodów z konkursami i wystawami		Powiat Żagański;	Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Lubuski Urząd Wojewódzki, Gminy powiatu	
Uczestnictwo powiatu w wystawach zewnętrznych, giełdach, targach i konkursach		Powiat Żagański;		
Edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego powiatu	Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Organizacja i wspieranie ogłaszanych konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych na rzecz dziedzictwa kulturowego	Powiat Żagański;	Gminy powiatu, Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, jednostki edukacyjne, organizacje pozarządowe
		Organizacja konferencji/ szkoleń w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w tym m.in.o możliwościach wykorzystania zasobu dziedzictwa kulturowego w celu rozwoju produktu turystycznego, możliwościach dofinansowania prac przy zabytku	Powiat Żagański;	Gminy powiatu, Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, organizacje pozarządowe

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Żagańskiego będą wykonywane przy pomocy:

- 1) instrumentów prawnych wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących m.in. wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków, powoływanie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków będących własnością powiatu, znakowanie obiektów zabytkowych, ustanawianie społecznych opiekunów zabytków, uwzględnianie zapisów przedmiotowego planu przy uchwalaniu dokumentów planistycznych na poziomie powiatu,
- 2) instrumentów finansowych polegających m.in. na finansowaniu z budżetu powiatu działań/prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy zabytkach, będących własnością powiatu, udzielaniu dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i remontowych w obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków z terenu powiatu żagańskiego nie będących własnością powiatu, korzystaniu z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacji, subwencji, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- 3) instrumentów koordynacji oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji projektów i programów dot. ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp. współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z zainteresowanymi Gminami, organizacjami pozarządowymi i wyznaniowymi, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- 4) instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi i społecznymi opiekunami zabytków,
- 5) instrumentów kontrolnych obejmujących m.in. sporządzenie powiatowej i współaktualizacja gminnych ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego powiatu oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego (głównie stanu technicznego obiektów zabytkowych).

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87, ust 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zarząd powiatu porządza, co 2 lata, sprawozdanie z realizacji założeń programu opieki nad zabytkami (przyjętego na okres 4 lat). Sprawozdania powinny być przekazywane Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu wykorzystania ich podczas opracowywania, aktualizacji i realizacji wojewódzkiego oraz krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji powiatowego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania powiatowego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Ocenę sporządza powołana jednostka koordynująca realizację programu opieki nad zabytkami, a następnie przedstawia ją Zarządowi Powiatu, a po akceptacji Radzie Powiatu.

Do oceny zastosowane zostaną następujące kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań:

W ramach priorytetu I:

Rewaloryzacja i wyeksponowanie zabytków powiatu

- Liczba oznakowanych obiektów zabytkowych znakiem „Zabytek Prawem Chroniony”
- Liczba nadanych lub cofniętych ustanowień społecznych opiekunów zabytków oraz zakres współpracy
- Liczba wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz obiektów poddanych rewaloryzacji (lub zrealizowane prace) wraz z poniesionymi nakładami finansowymi
- Liczba i zakres podjętych działań z wyższymi uczelniami w celu analizy, aktualizacji i tworzenia dokumentacji obiektów zabytkowych
- Liczba i rodzaj technik informatycznych stosowanych w opiece nad zabytkami
- Liczba zweryfikowanych/zinventaryzowanych obiektów
- Liczba obiektów objętych wsparciem finansowym powiatu oraz nakłady finansowe na wsparcie
- Liczba przyznanych nagród, wyróżnień za właściwą opiekę nad zabytkami w ramach wykonanych prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach.

W ramach priorytetu II:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (%) objęcia terenu powiatu wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba opracowanych prac studialnych uwzględniających ochronę wartości dziedzictwa kulturowego
- Liczba obiektów ujętych w dokumentach strategicznych
- Liczba nawiązanych i realizowanych partnerstw w zakresie ochrony zabytków z organizacjami pozarządowymi
- Liczba gmin powiatu prowadząca ewidencję zabytków i posiadających Program Opieki nad Zabytkami
- Liczba obiektów objętych ewidencją, rejestrem oraz znajdujących się poza planami zagospodarowania
- Liczba wniosków/obiektów rekomendowanych o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.

W ramach priorytetu III:

Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego

- Liczba opracowanych, wydanych publikacji, emisji materiałów promocyjnych w mediach
- Liczba zrealizowanych konferencji/szkoleń lub liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na rzecz dziedzictwa kulturowego
- Liczba edycji Europejskich Dni Dziedzictwa z udziałem powiatu i gmin
- Liczba opracowanych wirtualnych przewodników, prezentacji, map
- Liczba nawiązanych i realizowanych partnerstw z organizacjami pozarządowymi w zakresie edukacji dot. dziedzictwa kulturowego i jego promocji
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej (np. tablic, drogowskazów, usług informatycznych).

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Podstawowym dokumentem regulującym system finansowania opieki nad zabytkami na terenie kraju jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Szczegółowe zasady udzielania dotacji zawarte są w rozdziale 7 ww. ustawy oraz w przepisach wykonawczych do ustawy tj.: w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2005, Nr 112, poz. 940 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 71 ust. 1 ustawy opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Z uwagi na wysokie koszty związane

z tego typu pracami, osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku - zgodnie z art. 73 ww. ustawy.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- Ministra Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”
- wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda,
- organ stanowiący gminy lub powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie od 2005 r. ogłasza programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury w tym:

- 1) Wydarzenia artystyczne,
- 2) Kolekcje,
- 3) Promocja literatury i czytelnictwa,
- 4) Edukacja,
- 5) Obserwatorium kultury,
- 6) Dziedzictwo kulturowe,
- 7) Rozwój infrastruktury kultury.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego najważniejszym programem jest: Program "Dziedzictwo kulturowe", w ramach którego corocznie ogłaszanych jest pięć priorytetów: ochrona zabytków, wspieranie działań muzealnych, ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, ochrona zabytków archeologicznych.

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się także przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

W zakresie środków pochodzących z Unii Europejskiej są to przede wszystkim:

1. Fundusze strukturalne:

- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020,
- Program Operacyjny "Infrastruktura i Środowisko",
- Program Operacyjny "Innowacyjna Gospodarka",
- Program Operacyjny "Kapitał Ludzki",
- Programy „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”,

2. Programy regionalne, adresowane do konkretnych regionów kraju,

3. Programy wspólnotowe adresowane bezpośrednio do sektora kultury: Program Kreatywna Europa.

4. Inicjatywy wspólnotowe:

- Program Interreg,
- Leader+,

5. Mechanizm Finansowy EOG:

- Program: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego,
- Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa.

W związku z powyższym należy rozpowszechniać informacje wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Ważne jest, aby właściciel czy posiadacz zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach pamiętał o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań przy zabytku, w celu wybrania odpowiedniego programu dofinansowania i przygotowania poprawnie niezbędnych dokumentów. Należy pamiętać, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania oraz, że środki z funduszy europejskich nie mogą być łączone ze środkami pochodzącymi z budżetu państwa i samorządów terytorialnych.

Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami o dofinansowanie do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, można ubiegać się z funduszy Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Fundusz Kościelny

Dysponentem funduszu jest Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji stanowi on formę dofinansowania o bardzo zawężonym zakresie prac, jak również liście beneficjentów mogących z niego skorzystać.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Środki własne samorządu terytorialnego

Samorząd Województwa Lubuskiego udziela dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa lubuskiego. Zasady udzielania dotacji określa Uchwała Nr XXXI/296/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 22 października 2012 r.

Zarząd Województwa Lubuskiego na podstawie art. 11 ust.1 i 2 oraz art. 13 ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działaniach pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 z póź. zm.), ogłasza co roku otwarty konkurs na wykonanie zadań publicznych, związanych z realizacją zadań Samorządu Województwa Lubuskiego w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Szczegóły wsparcia zadań w danym roku kalendarzowym zawarte są w załączniku do uchwalanych przez Zarząd Województwa Lubuskiego uchwał.

11. Realizacja i finansowanie przez powiat zadań z zakresu ochrony zabytków

Program opieki nad zabytkami dla powiatu żagańskiego opracowany został po raz pierwszy i obejmuje lata 2016-2019.

Brak danych w zakresie funkcjonowania, realizacji i finansowania opieki nad zabytkami w poprzednich latach.

W wieloletniej prognozie finansowej powiatu żagańskiego na lata 2015-2022 nie ma wskazanych zadań i wydatków związanych z ochroną zabytków.

Środki z przeznaczeniem na dotacje, na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przyznawane są na podstawie Uchwały Rady Powiatu. Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie powiatu żagańskiego zawiera Uchwała Nr II.3.2014 Rady Powiatu Żagańskiego z dnia 16 grudnia 2014 roku.

W 2015 r. Rada Powiatu Żagańskiego udzieliła następujących dotacji:

1. Uchwałą Rady Powiatu Żagańskiego Nr VI.4.2015 z dnia 18 marca 2015 roku udzielono dotacji celowej dla Parafii Rzymsko – Katolickiej pw. św. Andrzeja Apostoła w Jabłonowie: w kwocie 4 800,0 zł na remont zabytkowego zegara (I połowa XIX w.) na wieży kościoła pw. św. Andrzeja Apostoła w Jabłonowie,
2. Uchwałą Rady Powiatu Żagańskiego Nr VI.5.2015 z dnia 18 marca 2015 roku udzielono dotacji celowej dla Parafii Rzymsko – Katolickiej pw. Narodzenia NMP w Chotkowie w kwocie 7 500,0 zł na ratownicze prace konserwatorskie we wnętrzu zabytkowego kościoła pw. Narodzenia NMP w Chotkowie, etap I- sklepienia i ściana wschodnia prezbiterium oraz zachrystia.
3. Uchwałą Rady Powiatu Żagańskiego Nr VI.6.2015 z dnia 18 marca 2015 roku udzielono dotacji celowej dla Parafii Rzymsko – Katolickiej pw. św. Józefa w Żaganiu w kwocie 14 000,0 zł na II etap prac budowlano konserwatorskich zabytkowego muru przy kościele pw. Św. Krzyża w Żaganiu.
4. Uchwałą Rady Powiatu Żagańskiego Nr VI.7.2015 z dnia 18 marca 2015 roku udzielono dotacji celowej dla Parafii Rzymsko – Katolickiej pw. św. Jana Chrzciciela

w Chichach w kwocie 13 700,0 zł na naprawę i uzupełnienie elementów konstrukcji więźby dachowej i wymianę pokrycia dachowego oraz naprawę uszkodzonych murów obwodowych kościoła.

5. Uchwałą Rady Powiatu Żagańskiego Nr VI.8.2015 z dnia 18 marca 2015 roku udzielono dotacji celowej dla Stowarzyszenia Turystycznego „Piechur” w Żaganiu w kwocie 5 000,0 zł na remont dachu „Domku Portiera” w Żaganiu.

Ponadto w 2015r. na podstawie Uchwały Nr VI/74/15 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 13 kwietnia 2015 r. w sprawie udzielenia z budżetu Województwa Lubuskiego w roku 2015 dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego - obejmującego teren powiatu żagańskiego, udzielono dotacji:

1. Stowarzyszeniu Turystycznemu „Piechur” z Żagania w wysokości 20 000 zł na remont dachu „Domku Portiera” przy ul. Szprotawskiej 24 w Żaganiu,
2. Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Józefa w Żaganiu w wysokości 100 000 zł na prace budowlane – konserwatorskie zabytkowego muru dawnego zespołu kościelno – szpitalnego w Żaganiu (kontynuacja prac),
3. Ireneuszowi Ganczarskiemu z Siecieborzyc (gm. Małomice) w wysokości 20 000 zł na wykonanie renowacji bramy wjazdowej zespołu dworskiego w Siecieborzycach,
4. Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Józefa w Żaganiu w wysokości 30 000 zł na prace budowlane – konserwatorskie zabytkowego muru dawnego zespołu kościelno – szpitalnego w Żaganiu (kontynuacja prac).

12. Część graficzna programu opieki nad zabytkami

Część graficzną opracowania stanowią załączniki:

Załącznik nr 1: Powiat żagański na tle województwa lubuskiego; Powiat żagański - podział na jednostki terytorialne

Załącznik nr 2: Lokalizacja najważniejszych zabytków powiatu żagańskiego - mapa

Załącznik nr 3: Obszary chronione na terenie powiatu żagańskiego - mapa

Załącznik nr 4: Szlaki turystyczne na terenie powiatu żagańskiego - mapa

13. Aneksy

Poniżej przedstawiono wykazy zabytków nieruchomych i archeologicznych z terenu powiatu żagańskiego wpisanych do rejestru zabytków Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze.

Tabela 3. Rejestr zabytków nieruchomości - teren powiatu żagańskiego

Rejestr zabytków nieruchomości							
Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
1.	Brzeźnica	BRZEŹNICA	Kościół pw. św. Marii Magdaleny i plebania			100, 320	05.07.1958
2.	Brzeźnica	CHOTKÓW	Dzwonnica kościelna			570	30.05.1963
3.	Brzeźnica	CHOTKÓW	Zespół dworski (dwór, 2 wieże, brama prowadząca na dziedziniec gospodarczy, obory dworskie, wozownia)			571	10.06.1963
4.	Brzeźnica	CHOTKÓW	Kościół pw. Narodzenia NMP			323	05.06.1961
5.	Brzeźnica	JABŁONÓW	Kościół parafialny pw. św. Andrzeja			114	16.07.1958
6.	Brzeźnica	JABŁONÓW	Dom nr 47, ob. Żagańska 27 nie istnieje			1155	15.04.1964
7.	Brzeźnica	JABŁONÓW	Dwór i oficyna			1285	28.09.1964
8.	Brzeźnica	JABŁONÓW	Park pałacowy, krajobrazowy XVIII – XIX w.			3178	03.08.1981
9.	Brzeźnica	JABŁONÓW	Dawny cmentarz przykościelny wraz z ogrodzeniem i bramą zlokalizowany przy kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Apostoła	dz. 526		L-529/A	10.10.2012
10.	Brzeźnica	KARCZÓWKA	Kościół fil. pw. MB Bolesnej			116	16.07.1958
11.	Brzeźnica	STANÓW	Kościół fil. pw. św. Mikołaja Biskupa			L-453/A (d. 575)	10.06.1963
12.	Brzeźnica	WICHÓW	Zajazd	Dom nr 28		2081	29.04.1971
13.	Brzeźnica	WICHÓW	Kościół pw. św. Marcina			2080	29.04.1971
14.	Brzeźnica	WICHÓW	Dawny cmentarz przy kościele pw. św. Marcina wraz z historycznym ogrodzeniem z bramą główną i furką	dz. 429		L-682/A	08.04.2015
15.	Brzeźnica	WRZESINY	Kościół pw. św. Jana Chrzciciela			118	16.07.1958
16.	Gozdnica	GOZDNICA	zespół willowo-ogrodowy	Świerczewskiego 35	456	L-657/A	31.07.2014
17.	Iłowa	BOROWE	Pałac /ruina/			318	5.06.1961
18.	Iłowa	CZERNA	Pałac z 1905 r. i park			3103	27.09.1978
19.	Iłowa	IŁOWA	Kościół filialny pw. Chrystusa Króla			L-396/A (d.573)	10.06.1963
20.	Iłowa	IŁOWA	Dom (dawna karczma)	Żagańska nr 21		1151	15.04.1964
21.	Iłowa	IŁOWA	Park dworski			3227	30.12.1986
22.	Iłowa	IŁOWA	dźwig okrężny znajdujący się w budynku administracyjnym dawnych Zakładów Tkanin Technologicznych Eskord	Borowska, dz. nr 505/6		L-608/A	17.09.2013
23.	Iłowa	IŁOWA	Pałac wraz z kompleksem zabudowań folwarcznych, murem folwarcznym, park			112, 572	16.07.1958 10.06.1963
24.	Iłowa	IŁOWA	Kamienica	Wolności 3 (d.Rynek 3)		1152	15.04.1964
25.	Iłowa	IŁOWA	Kamienica/ nie istnieje/	Wolności 5 (d. Rynek		1153	15.04.1964

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
				5)			
26.	Iłowa	IŁOWA	Kamienica (d. Plebania)	Wolności 10 (d. plebania)		1154	15.04.1964
27.	Iłowa	IŁOWA	Aleja grabów ok. 40 szt.			2157	01.06.1974
28.	Iłowa	IŁOWA	Młyn wodny - zbożowy	Młyńska 5, dz. 824		3240	08.04.1992
29.	Iłowa	IŁOWA	Zespół willowo-ogrodowy (willa, pawilon gosp., brama, ogród)	Kolejowa 15		L-70 / A	16.04.2003
30.	Iłowa	IŁOWA	Teren związany z młynem wodnym	Młyńska 5, (dz. 824, 823, 1138/3, 1138/4, 1138/5)		L-96/A	18.06.2003
31.	Iłowa	JANKOWA ŻAGAŃSKA	Zespół zabudowy dworca kolejowego (dawny budynek dworca i poczty - obecnie budynki mieszkalne oraz wieża ciśnień)		dz. nr 330/7, 330/8, 330/14	L-582/A	28.05.2013
32.	Iłowa	JANKOWA ŻAGAŃSKA	wieża ciśnień		354/4	L-514/A	25.07.2012
33.	Iłowa	KONIN ŻAGAŃSKI	Kościół pw. Św. Bartłomieja			115	16.07.1958
34.	Iłowa	IŁOWA	Brama przejazdowa zwana "Mostkiem miłości" na terenie zabytkowego parku przy ul. Ogrodowej	Ogrodowa		L-290/A	30.06.2008
35.	Małomice	BOBRZANY	Klasztor - weryfikacja najprawdopodobniej zamek w Janowcu			1821	26.03.1965
36.	Małomice	CHICHY	Brama cmentarna (przy kościele)			621	05.07.1963
37.	Małomice	CHICHY	Pałac			622	05.07.1963
38.	Małomice	CHICHY	Dom nr 16 (d. Plebania)			1970	27.04.1971
39.	Małomice	CHICHY	Kościół pw. św. Jana			225	27.03.1962
40.	Małomice	CHICHY	Park krajobrazowy typu swobodnego			3065	31.07.1978
41.	Małomice	JANOWIEC	Spichlerze (dwa)			1899	10.09.1965
42.	Małomice	JANOWIEC	Park dworski			3062	29.07.1978
43.	Małomice	JANOWIEC	Zamek			223, 1898	27.03.1961 10.09.1965
44.	Małomice	MAŁOMICE	Willa	Kościuszki 39		L-551/A (d.3281)	26.07.1993
45.	Małomice	MAŁOMICE	Zbór ewangelicki ob. kościół MBNP			3344	16.07.1997
46.	Małomice	MAŁOMICE	Park pałacowy			193	31.05.1950
47.	Niegostawice	BUKOWICA	Kościół fi. Św. Andrzeja Boboli			229	27.03.1961
48.	Niegostawice	GOŚCISZOWICE	Park typu swobodnego			3053	28.07.1978
49.	Niegostawice	GOŚCISZOWICE	Kościół filialny i brama cmentarna			228	27.03.1962
50.	Niegostawice	MIĘDZYLESIE	Park typu swobodnego			3057	29.07.1978

Rejestr zabytków nieruchomych

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
	e						
51.	Niegosławice	MIĘDZYLESIE	pałac		53/1	L-645/A	04.04.2014
52.	Niegosławice	MYCIELIN	Oficyna			135	05.07.1963
53.	Niegosławice	MYCIELIN	Kościół. św. Mikołaja i brama cmentarna			230	27.03.61, 05.07.63
54.	Niegosławice	NIEGOSŁAWICE	Kościół, plebania i brama cmentarna			137	05.07.1963
55.	Niegosławice	NIEGOSŁAWICE	Plebania			1976	27.04.1971
56.	Niegosławice	NOWA JABŁONA	Kościół fil. pw. Św. Jadwigi			1977	27.04.1971
57.	Niegosławice	PRZECŁAW	Kościół parafialny			231	27.03.1961
58.	Niegosławice	PRZECŁAW	Dom z 1770 r. / plebania /			1978	27.04.1971
59.	Niegosławice	PRZECŁAW	Park			L-672/A (d.3046)	28.07.1978
60.	Niegosławice	RUDZINY	Brama pałacowa			1902	10.09.1965
61.	Niegosławice	RUDZINY	Park dworski			3047	28.07.1978
62.	Niegosławice	STARA JABŁONA	Dwór i zespół folwarczny: budynek mieszkalny, powozownia, stajnia, stróżówka, budynek mieszkalny			L-344/A (d.2019)	27.04.1971
63.	Niegosławice	STARA JABŁONA	Dzwonnica			3286	17.12.1993
64.	Niegosławice	SUCHA DOLNA	Pałac, zespół folwarczny			2020	20.07.1971
65.	Niegosławice	SUCHA DOLNA	Park romantyczny z lat 1810 - 20			3061	29.07.1978
66.	Niegosławice	ZIMNA BRZEŹNICA	Pałac-ruina			631	05.07.1963
67.	Niegosławice	ZIMNA BRZEŹNICA	Park dworski 15,2 ha			3051	28.07.1978
68.	Niegosławice	ZIMNA BRZEŹNICA	Pałac			3136	11.09.1979
69.	Niegosławice	ZIMNA BRZEŹNICA	zwnnica		155	L-642/A	11.03.2014
70.	Niegosławice	MYCIELIN	Park			3045	28.07.1978
71.	Niegosławice	PRZECŁAW	Kościół ewangelicki wraz z otoczeniem			L-342/A	30.07.2009

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
		e					
72.	Szprotawa	BOBROWICE	Dom nr 10			1789	16.03.1965
73.	Szprotawa	BOROWINA	Pałac /w ruinie/			L-434/A (d. 224)	27.03.1961
74.	Szprotawa	BOROWINA	Budynek gosp. i oficyna dworska			L-434/A (d. 1903)	10.09.1965
75.	Szprotawa	BOROWINA	Oficyny pałacowe			L-434/A (d. 1967)	27.04.1971
76.	Szprotawa	BOROWINA	Kościół pw. św. Bartłomieja			1865	10.09.1965
77.	Szprotawa	BOROWINA	Park typu swobodnego			3059	29.07.1978
78.	Szprotawa	CIECISZÓW	Zespół dworski: pałac, brama wjazdowa, budynek mieszkalny			620	05.08.63, 10.09.65
79.	Szprotawa	CIECISZÓW	Zespół folwarczny: budynek gospodarczy z bramą, czworak, stajnia, obora, budynek mieszkalny z wozownią i oborą, stodoły			1971	27.04.1971
80.	Szprotawa	CIECISZÓW	Park typu swobodnego			3050	28.07.1978
81.	Szprotawa	DŁUGIE	Pałac, oficyna I i II /Długie Dolne/			226	27.03.1961
82.	Szprotawa	DŁUGIE	Kościół i brama			L-431/A (d.1823)	30.03.1965
83.	Szprotawa	DŁUGIE	Dwór obronny ob.dom nr 131 wraz z otoczeniem			3234	12.09.1990
84.	Szprotawa	DŁUGIE	Park pałacowy typu swobodnego /Długie Dolne/			3058	29.07.1978
85.	Szprotawa	DŁUGIE	Dworek /Długie Środkowe/			1972	27.04.1971
86.	Szprotawa	DŁUGIE	Park dworski typu swobodnego z 1870 r. /Długie Środkowe/			3060	29.07.1978
87.	Szprotawa	DZIKOWICE	Kościół św. Marcina i brama cmentarna			227	27.03.1961
88.	Szprotawa	HENRYKÓW	Zespół dworski: pałac, oficyna I (oficyna II - skreślona z rejestru zabytków)			105	27.03.61, 06.07.63
89.	Szprotawa	HENRYKÓW	Zespół folwarczny /zab. gosp. z XIXw./ - budynek wielofunkcyjny wykreślony z rejestru zabytków (działka ewid.81/41)			1973	27.04.1971
90.	Szprotawa	HENRYKÓW	Park krajobrazowy			3066	31.07.1978
91.	Szprotawa	LESZNO DOLNE	Była plebania / nie istnieje/			623	05.07.1963
92.	Szprotawa	LESZNO DOLNE	Kościół parafialny			1826	30.03.1965
93.	Szprotawa	LESZNO DOLNE	Kościół poewangelicki			L-441/A (d. 1822)	30.03.1965

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
94.	Szprotawa	LESZNO DOLNE	Dwór i zespół folwarczny z 1 poł.XIX w.			1974	27.04.1971
95.	Szprotawa	LESZNO DOLNE	Dom nr 7			1975	27.04.1971
96.	Szprotawa	LESZNO DOLNE	Park			3063	28.07.1978
97.	Szprotawa	LESZNO GÓRNE	Budynek gospodarczy	Bolesławska 6		1901	10.09.1965
98.	Szprotawa	PASTERZOWICE	Park typu swobodnego			3064	31.07.1978
99.	Szprotawa	PASTERZOWICE	Dwór 1890r.			3126	09.04.1987
100.	Szprotawa	SIECIEBORZYCE	Kościół fil. pw. MB Częstochowskiej			625	05.07.63, 09.03.64
101.	Szprotawa	SIECIEBORZYCE	Zespół Dworski: dwór, budynek mieszkalny z 1818r., obora z 1819r., brama wjazdowa	pl. Zamkowy 12,13,14		626	16.03.1966
102.	Szprotawa	SIECIEBORZYCE	Park typu swobodnego			3067	31.07.1978
103.	Szprotawa	SZPROTAWA	Kościół ewangelicki pw. Zbawiciela, d. zamek			635	16.09.1963
104.	Szprotawa	SZPROTAWA	Zespół zabudowy dawnej rzeźni: ubojnia, budynek administracyjno-mieszkalny, chłodnia i aparatornia	Jana III Sobieskiego, dz. 369		L-469/A	05.12.2011
105.	Szprotawa	SZPROTAWA	Kamienica	Konopnickiej 13		3328	02.08.1995
106.	Szprotawa	SZPROTAWA	Dom	Kościuszki 9		628	05.07.1963
107.	Szprotawa	SZPROTAWA	Cmentarz Żydowski	Kraszewskiego		3232	21.01.1990
108.	Szprotawa	SZPROTAWA	Kamienica	Odrodzenia 16, ob.13		629,2252	05.07.1963
109.	Szprotawa	SZPROTAWA	Domy	Odrodzenia 1-13 (w decyzji było 2-17)		2252	12.07.1976
110.	Szprotawa	SZPROTAWA	Kamienica	Pl.Ewangelicki 1		634	05.07.1963
111.	Szprotawa	SZPROTAWA	Dawna szkoła ewangelicka	Pl.Ewangelicki 2		633	05.07.1963
112.	Szprotawa	SZPROTAWA	Dom mieszkalny	Pl.Ewangelicki 3		632	05.07.1963
113.	Szprotawa	SZPROTAWA	Klasztor Magdalenek ob. szkoła	Pl.Kościelny 2		3323	07.04.1995
114.	Szprotawa	SZPROTAWA	Dawna szkoła katolicka	Pl.Kościelny 4		627	05.07.1963
115.	Szprotawa	SZPROTAWA	Brama miejska	Świerczewskiego		630	05.07.1963
116.	Szprotawa	SZPROTAWA	Dom	Świerczewskiego 2/3		1995	20.01.1976
117.	Szprotawa	SZPROTAWA	Mury miejskie			145	27.03.1961
118.	Szprotawa	SZPROTAWA	Ratusz			233	27.03.1961
119.	Szprotawa	SZPROTAWA	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP			234	27.03.1961
120.	Szprotawa	SZPROTAWA	Miasto Szprotawa			103, 2180	08.07.58, 31.01.75
121.	Szprotawa	SZPROTAWA	Dom	Świerczewskiego 9		L-599/A	09.08.2013
122.	Szprotawa	SZPROTAWA	kamienica	Świerczewskiego Generała 4	361/4	L-603/A	21.03.2014
123.	Szprotawa	SZPROTAWA	budynek	Niepodległości 6	342	L-649/A	15.05.2014

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
124.	Szprotawa	SZPROTAWA	Wodociągi miejskie - dawne, obecnie Stacja Uzdatniania Wody: 1. budynek pompowni i hali filtrów, 2. budynek napowietrzania wody wraz z wyposażeniem	Młynarska	402	L-660/A	09.09.2014
125.	Szprotawa	SZPROTAWA - PUSZCZYKÓW	Kościół polsko-katolicki pw. Zbawiciela Świata	Kościelna 5		3324	19.05.1995
126.	Szprotawa	SZPROTAWA (DZIELNICA IŁAWA)	Kościół Św. Andrzeja wraz z wystrojem w obrębie murów i brama cmentarna			45	10.06.1954, 05.07.1963
127.	Szprotawa	WIECHLICE	Dwór			235	27.03.1961
128.	Szprotawa	WIECHLICE	Zespół folwarczny:dwór, budynek mieszk.- gosp.,spichlerz, stajnia, stodoła, wozownia, zarządcówka w otoczeniu parku (budynek stodoły, ob. obory skreślony z rejestru decyzją z dnia 18.04.2006 r.)			2025	27.04.1971
129.	Szprotawa	WIECHLICE	Park dworski			3055	29.07.1978
130.	Szprotawa	WITKÓW	Zespół zamkowy: Stanica rycerska /zamek/ wraz z sąsiednim budynkiem /oficyną/, reszta fortyfikacji, bastion			237	27.03.61, 05.07.63
131.	Szprotawa	WITKÓW	Kościół i brama cmentarna			236	27.03.61, 05.07.63
132.	Szprotawa	SIECIEBORZYCE	Dawny cmentarz przykościelny wraz z otaczającym go murem i bramą przy kościele filialnym pw. MB Częstochowskiej			L-456/A	14.11.2011
133.	Szprotawa	SZPROTAWA	Budynek	Niepodległości 16		L-38/00	17.07.2000
134.	Szprotawa	SZPROTAWA	Wodociągowa wieża ciśnień	Sądowa		L-528/A	05.10.2012
135.	Wymiarki	LUTYNKA	Kościół św. Anny, wieża bramna w ogrodzeniu			324	05.06.1961
136.	Wymiarki	WITOSZYN DOLNY	Kościół ewangelicki			1150	15.04.1964
137.	Wymiarki	WITOSZYN DOLNY	Wiatrak / ruina zachowane fragmenty/			577	10.06.1963
138.	Wymiarki	WITOSZYN DOLNY	Leśniczówka daw. Plebania	Kombatantów 4		2082	29.04.1971
139.	Wymiarki	WITOSZYN DOLNY	Kościół pw. Św. Michała Archanioła /XIV - XVI w./			322	05.06.1961

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
140.	WYMIARKI	WYMIARKI	Huta Szkła "Wymiarki": wulla fabrykanta, budynek bramny, budynek głównego technologa, komin, budynek warsztatu mechaniczno-słusarskiego, budynek gospodarczy)	Księcia Witolda 11	64/17, 64/14, 64/16, 64/20, 64/19	L-626/A	06.10.2014
141.	Żagań	BOŻNÓW	Kościół pw. Zwiastowania NMP			99	5.08.1958
142.	Żagań	BOŻNÓW	Plebania			2075	29.04.1971
143.	Żagań	BOŻNÓW	Dom nr 64			L-588/A (d.2076)	29.04.1971
144.	Żagań	BUKOWINA BOBRZAŃSKA	Kościół parafialny MB Różańcowej			2077	29.04.1971
145.	Żagań	CHROBRÓW	Kościół fil. pw. św. Augustyna			110	16.07.1958
146.	Żagań	CHROBRÓW	Spichlerz			2078	29.04.1971
147.	Żagań	DYBÓW	Dwór /w granicach zesp. folw.-park./			3352	26.03.1998
148.	Żagań	DZIETRZYCHOWI CE	Wieża mieszkalna (zamek)			1284	28.09.1964
149.	Żagań	DZIETRZYCHOWI CE	Park krajobrazowy, k.XVIII w., k.XIX w.			3177	03.08.1981
150.	Żagań	DZIETRZYCHOWI CE	Kościół św. Jana			111	16.07.1958
151.	Żagań	GORZUPIA DOLNA	Kościół św. Jerzego			109	16.07.1958
152.	Żagań	JELENIN	Kościół św. Mikołaja			113	16.07.1958
153.	Żagań	JELENIN DOLNY	Pałac z XVIII w. wraz z parkiem krajobrazowym			3080	23.08.1978
154.	Żagań	JELENIN DOLNY	Park pałacowy, krajobrazowy			3179	03.08.1981
155.	Żagań	JELENIN GÓRNY	Pałac z 1871 r.			3079	23.08.1978
156.	Żagań	JELENIN GÓRNY	Park pałacowy typu krajobrazowego			3180	03.08.1981
157.	Żagań	MIODNICA	Zamek			319	05.06.1961
158.	Żagań	MIODNICA	Kościół wraz z wystrojem			61	19.08.1955
159.	Żagań	NIEMCZA	Pałac /weryfikacja/			574	10.06.1963
160.	Żagań	RUDAWICA	Plebania			578	10.06.1963
161.	Żagań	RUDAWICA	Kościół Wniebowzięcia NMP			L-525/A (d.117)	16.07.1958
162.	Żagań	STARA KOPERNIA	Kościół św. Jadwigi			576	10.06.1963
163.	Żagań	STARY ŻAGAŃ	Kościół fil. MB Królowej Polski			108	16.07.1958
164.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Armii Krajowej 4		1204	20.06.1964
165.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Dąbrowskiego 3		638	18.12.1963
166.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Dworcowa 30		L-32	05.2002
167.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Gimnazjalna 1		1212	20.06.1964
168.	Żagań	ŻAGAN	Kolegium Jezuickie	Gimnazjalna 13		L-458/A (d.339)	05.06.1961
169.	Żagań	ŻAGAN	Kamienica	Gimnazjalna 4		1166	15.04.1964

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
170.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Joselewicza Berka 2		L-540/A	21.12.2012
171.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Joselewicza Berka 4		L-541/A	27.12.2012
172.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Keplera 22		1188	20.06.1964
173.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Keplera 38		L-648/A (d.1160)	15.04.1964
174.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Keplera 39		1167	15.04.1964
175.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Keplera 40		L-613/A (d. 1169)	15.04.1964
176.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Keplera 41		L-329/A (d.1190)	20.06.1964
177.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Keplera 44		L-190/A(d.1170)	15.04.1964
178.	Żagań	ŻAGAŃ	Cmentarz wraz z kościołem i murem	Kożuchowska		2237	20.01.1977
179.	Żagań	ŻAGAŃ	Wieża kościoła ewangelickiego	Królowej Jadwigi		3337	16.07.1996
180.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Księżnej Żaganny 1		L-543/A	02.01.2013
181.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Księżnej Żaganny 4		L-544/A	02.01.2013
182.	Żagań	ŻAGAŃ	Spichlerz klasztorny	pl. Klasztorny		L-99 /1-4/A (d.337)	05.06.1961
183.	Żagań	ŻAGAŃ	Dom mieszkalny	Pl. Klasztorny 5		L- 124/A d.327	05.06.1961
184.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Pl.Słowiański 11		1182	20.06.1964
185.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Pl.Słowiański 12		1183	20.06.1964
186.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Pl.Słowiański 13		1184	20.06.1964
187.	Żagań	ŻAGAŃ	Pałacyk	Pl.Słowiański 17		331	05.06.1961
188.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Pl.Słowiański 9		1181	20.06.1964
189.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Rynek 11		1158	15.04.1964
190.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Rynek 27		1168	15.04.1964
191.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Rynek 28		1990	05.06.1961
192.	Żagań	ŻAGAŃ	Dom mieszkalny	Rynek 29		2513	05.06.1961
193.	Żagań	ŻAGAŃ	Dom mieszkalny	Rynek 30		2627	05.06.1961
194.	Żagań	ŻAGAŃ	Dom mieszkalny	Rynek 31		2628	05.06.1961
195.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica z wposażeniem	Rynek 35		L-66	12.11.2002
196.	Żagań	ŻAGAŃ	Ratusz	Rynek 36		330	05.06.1961
197.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Rynek 7,8,9,10		124	30.07.1958
198.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 17		1195	20.06.1964
199.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 18		1196	20.06.1964
200.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 19		1163	15.04.1964
201.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 2		1191	20.06.1964
202.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 3		1192	20.06.1964
203.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 4		1193	20.06.1964
204.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 5		1162	15.04.1964
205.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Słowackiego 6		1194	20.06.1964
206.	Żagań	ŻAGAŃ	Pałacyk	Szprotawska 3		L-480/A (d.333)	05.06.1961

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
207.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Świerczewskiego 10		1201	20.06.1964
208.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Świerczewskiego 11		1202	20.06.1964
209.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Świerczewskiego 7 (ob. Biblioteka)		1189	20.06.1964
210.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 11		1164	15.04.1964
211.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 12		1206	20.06.1964
212.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 13		1207	20.06.1964
213.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 15		1208	20.06.1964
214.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 19		1165	15.04.1964
215.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 21		1209	20.06.1964
216.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 22		1210	20.06.1964
217.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 23		1211	20.06.1964
218.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Warszawska 7		1205	20.06.1964
219.	Żagań	ŻAGAŃ	Szpital Św. Doroty XIX w.	Żelazna 1		3134	23.08.1979
220.	Żagań	ŻAGAŃ	Miasto Żagań			70, 2169	07.11.1957 31.01.1975
221.	Żagań	ŻAGAŃ	Kościół cmentarny/ob.. Parafialny/ pw. NNMP/	Piastowska		326	05.06.1961
222.	Żagań	ŻAGAŃ	Kościół św. Piotra i Pawła	Gimnazjalna		338	05.06.1961
223.	Żagań	ŻAGAŃ	Kościół św. Ducha	Armii Krajowej		340	05.06.1961
224.	Żagań	ŻAGAŃ	Obwarowania miejskie: mury, baszta, fosa			1148	15.04.1964
225.	Żagań	ŻAGAŃ	Kaplica Bożego Grobu	Podgórna 16		2083	29.04.1971
226.	Żagań	ŻAGAŃ	Kościół pw. Św. Krzyża	Żelazna 1		3029	20.07.1978
227.	Żagań	ŻAGAŃ	Budynek przedszkola /dawna willa fabrykancka/	Chrobrego 16 b	1540/2	3130	18.07.1979
228.	Żagań	ŻAGAŃ	Budynek siostr zakonnych w zespole szpitalnym	Żelazna 1		3135	23.08.1979
229.	Żagań	ŻAGAŃ	Zamek książęcy	Szprotawska 4		L-116/1-3/A (d.1)	29.03.1948
230.	Żagań	ŻAGAŃ	Park zamkowy	Szprotawska 4		L-116/1-3/A (d.1149)	15.04.1964
231.	Żagań	ŻAGAŃ	Zespół pałacowo-parkowy (fontanny na terenie parku: figuralna od strony elewacji wschodniej pałacu przedstawiająca amora z delfinami i syrenami; obrys fundanemtowy od strony elewacji południowej pałacu, część figuralnej tzw. Żabia studnia; pozostałość na postumencie)	Szprotawska 4		L-116/1-3/A (d.3217)	07.06.1984

Rejestr zabytków nieruchomości

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
232.	Żagań	ŻAGAŃ	Dawna kaplica starołuterańska, ob. Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w miejscowości Żagań, gmina Żagań, powiat żagański położony na działce geodezyjnej nr 993/1, dla której prowadzone jest KW nr 17540.	Wojska Polskiego 6a	dz. nr 993/1	L-229/A	13.10.2006
233.	Żagań	ŻAGAŃ	Cmentarz przy kościele pw. Nawiedzenia NMP w Żaganiu wraz z obiektami na jego terenie:	Podgórna, Piastowska		L-49	01.10.2001
234.	Żagań	ŻAGAŃ	Kościół WNMP i klasztor z wyposażeniem	Pl. Klasztorny 2		L-99 /1-4/A (d.30)	12.06.1953
235.	Żagań	ŻAGAŃ	Kościół WNMP	Pl. Klasztorny 2		L-99 /1-4/A (d.335)	05.06.1961
236.	Żagań	ŻAGAŃ	Klasztor Ojców Augustianów	Pl. Klasztorny 2		L-99 /1-4/A (d.336)	05.06.1961
237.	Żagań	ŻAGAŃ	Zespół zabudowy dworca kolejowego zlokalizowany na działkach nr: 2950/12, 2950/13, 2950/15, 2950/28, 2950/30, 2950/36 w skład którego wchodzi: budynek główny dworca, dawna poczta, noclegownia, świetlica, wieża ciśnień, dwa schrony oraz perony wraz z wiatami, przejściem podziemnym z wiatą nad południowym wyjściem, dwoma tunelami technicznymi i żurawiem wodnym	Kolejowa, działki nr 2950/12, 2950/13, 2950/15, 2950/28, 2950/30, 2950/36		L-589/A	09.07.2013
238.	Żagań	ŻAGAŃ	Domek Portiera, wchodzący w skład barokowego założenia pałacowo-parkowego, obecnie siedziba Stowarzyszenia Turystycznego "Piechur"	Szprotawska 24		L-589/A	09.07.2013
239.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Rynek 10		L-616/A (d. 124)	30.07.1958
240.	Żagań	ŻAGAŃ	Kamienica	Rynek 8		L-617/A (d. 124)	30.07.1958
241.	Żagań	BUKOWINA BOBRZAŃSKA	Barokowe skrzydło pałacu			L-464/A	15.11.2011
242.	Żagań	STARY ŻAGAŃ	Dawny cmentarz o powierzchni 0,2 ha przy kościele filialnym pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski		76	L-679/A	24.02.2015
243.	Żagań	ŻAGAŃ	Budynek	Pomorska 1		L-44/01	30.04.2001
244.	Żagań	ŻAGAŃ	Budynek wraz z wyposażeniem	Śląska 21		L-40/01	03.04.2001
245.	Żagań	ŻAGAŃ	Budynek wraz z wyposażeniem	Śląska 23		L-41/01	03.04.2001
246.	Żagań	ŻAGAŃ	Budynek	Śląska 25		L-42/01	08.05.2001

Rejestr zabytków nieruchomych							
Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
247.	Żagań	ŻAGAŃ	Ogrodzenie - mur wraz z bramą główną, stanowiące integralną część dawnego zespołu kościelno-szpitalnego, utworzonego przez ks. Dorotę de Telletrand-Perigord	Żelazna-Szprotawska		L-455/A	28.09.2011

Źródło: Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Zielonej Górze (stan 07.2015r.)

Rejestr zabytków nieruchomych							
Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Numer rejestru	Data rejestru
61.	Żagań	Żagań	Budynek Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. Stefana Banacha	Plac Orłąt Lwowskich 4 i ul. Aleksandra Fredry 4	2443	L-670/A	10.09.2015 r.

Tabela 4. Rejestr zabytków archeologicznych - teren powiatu żagańskiego

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Gmina		Brzeźnica - obszar AZP 65-13, 66-12, 66-13, 66-14, 67-12, 67-13, 67-14					
1.	Przyłaski	1	71	pkt osadn.	PŚ-NŻ		65-13
2.	Przyłaski	2	72	śląd osadn. śląd osadn.	OWR PŚ-NŻ		65-13
3.	Przyłaski	3	73	osada	PŚ		65-13
4.	Przyłaski	4	74	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		65-13
5.	Przyłaski	5	75	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ		65-13
6.	Przyłaski	6	76	osada pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje WŚ WŚ PŚ		65-13
7.	Przyłaski	7	77	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka OWR? pradzieje PŚ		65-13
8.	Przyłaski	8	78	śląd osadn. śląd osadn. osada	N pradzieje PŚ		65-13
9.	Przyłaski	9	79	osada	PŚ		65-13
10.	Przyłaski	10	80	pkt osadn.	PŚ		65-13
11.	Przyłaski	11	81	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		65-13
12.	Przyłaski	12	82	pkt osadn. śląd osadn.	OWR PŚ		65-13
13.	Przyłaski	13	84	śląd osadn. osada	pradzieje PŚ		65-13
14.	Przyłaski	14	85	osada	PŚ		65-13
15.	Przyłaski	15	86	osada	PŚ-NŻ		65-13
16.	Przyłaski	16	87	śląd osadn.	PŚ		65-13
17.	Przyłaski	17	88	pkt osadn.	PŚ		65-13
18.	Przyłaski	18	89	pkt osadn.	PŚ-NŻ		65-13
19.	Przyłaski	19	90	pkt osadn.	PŚ		65-13
20.	Przyłaski	20	91	osada	PŚ		65-13
21.	Przyłaski	21	92	osada	PŚ		65-13
22.	Przyłaski	-	104	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	65-13
23.	Przyłaski	24	110	Wały Śląskie	pradzieje?		65-13
24.	Przyłaski	25	115	cm.kurh.	pradzieje		65-13
25.	Przybymierz	2	1	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje PŚ		66-12
26.	Przybymierz	7	2	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka		66-12
27.	Przybymierz	8	3	osada osada	N EB,k.łużycka	arch.	66-12
28.	Przybymierz	9	4	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK EB,k.łużycka PŚ-NŻ		66-12
29.	Przybymierz	10	5	pkt osadn.	PŚ-NŻ		66-12
30.	Przybymierz	11	6	cmentarzysko pkt osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		66-12
31.	Stanów	1	7	cm.kurhanowe cm.kurhanow	EB,k.łużycka EB,k.łużycka		66-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				cm.kurhanowe	EB,k.łużycka?		
32.	Stanów	2	8	cm.kurhanowe cm.kurhanowe	EB,k.łużycka?	arch.	66-12
33.	Stanów	3	9	pkt osadn. śląd osadn.	H,KP PŚ		66-12
34.	Stanów	4	10	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		66-12
35.	Stanów	5	11	śląd osadn.	PŚ		66-12
36.	Stanów	6	12	pkt osadn.	PŚ		66-12
37.	Stanów	7	13	pkt osadn.	PŚ-NŻ		66-12
38.	Stanów	8	14	pkt osadn.	PŚ		66-12
39.	Stanów	9	15	cmentarzysko śląd osadn.	H- L,k.łużycka PŚ		66-12
40.	Stanów	10	16	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-12
41.	Stanów	11	17	cmentarzysko pkt osadn. śląd osadn. pkt osadn.	EB- H,k.łużycka Pradzieje WŚ PŚ		66-12
42.	Stanów	12	18	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka Pradzieje PŚ		66-12
43.	Stanów	-	73	znal.łuźne	N	arch.	66-12
44.	Stanów	-	74	znal.łuźne	?	arch.	66-12
45.	Stanów	-	75	znal.łuźne	?	arch.	66-12
46.	Stanów	-	76	znal.łuźne	EB	arch.	66-12
47.	Stanów	-	77	cm.kurhanowe	EB	arch.	66-12
48.	Stanów	13	94	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
49.	Stanów	14	95	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
50.	Stanów	15	96	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
51.	Stanów	16	97	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
52.	Stanów	17	98	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
53.	Stanów	18	99	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
54.	Stanów	19	100	wał ziemny	pradzieje lub WŚ		66-12
55.	Stanów	20	101	wały ziemne	PŚ-NŻ		66-12
56.	Stanów	21	102	wał ziemny- grobla?	PŚ-NŻ		66-12
57.	Brzeźnica	9	5	pkt osadn.	PŚ		66-13
58.	Brzeźnica	10	6	śląd osadn.	PŚ		66-13
59.	Brzeźnica	11	7	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H-L,KP pradzieje PŚ		66-13
60.	Brzeźnica	12	8	cmentarzysko śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka L,KP pradzieje PŚ-NŻ		66-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
61.	Brzeźnica	13	9	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje P-NŻ		66-13
62.	Brzeźnica	14	10	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje P		66-13
63.	Brzeźnica	1	11	osada	H,KP	405-1972 arch.	66-13
64.	Brzeźnica	6	12	znal.łuźne	?	arch.	66-13
65.	Brzeźnica	7	13	znal.łuźne	KP?	arch.	66-13
66.	Brzeźnica	15	14	osada pkt osadn.	L,KP pradzieje		66-13
67.	Brzeźnica	16	15	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje PŚ		66-13
68.	Brzeźnica	17	16	pkt osadn.	PŚ		66-13
69.	Brzeźnica	18	17	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje WŚ PŚ-NŻ		66-13
70.	Marcinów	1	18	cmentarzysko kurhanowe	H-L	arch.	66-13
71.	Marcinów	2	19	cm.kurhanowe cmentarzysko	EB,k.łużycka a H,k.łużycka	arch.	66-13
72.	Marcinów	3	20	cm.kurhanowe pole kurhanów	EB,k.łużycka a	arch.	66-13
73.	Marcinów	4	21	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a L,KP pradzieje PŚ		66-13
74.	Marcinów	5	22	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka WŚ PŚ		66-13
75.	Marcinów	6	23	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje WŚ PŚ		66-13
76.	Marcinów	7	24	cmentarzysko osada osada pkt osadn.	EB,k.łużycka a L,KP pradzieje PŚ		66-13
77.	Marcinów	8	25	pkt osadn.	PŚ		66-13
78.	Marcinów	9	26	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EK H,k.łużycka pradzieje WŚ PŚ		66-13
79.	Marcinów	10	27	pkt osadn. śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje WŚ PŚ		66-13
80.	Marcinów	11	28	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a L,KP pradzieje PŚ		66-13
81.	Marcinów	12	29	śląd osadn.	EK		66-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		
82.	Marcinów	13	30	pkt osadn. śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a L,KP pradzieje PŚ		66-13
83.	Marcinów	14	31	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
84.	Marcinów	15	32	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB pradzieje PŚ-NŻ		66-13
85.	Marcinów	16	33	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
86.	Marcinów	17	34	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a OWR pradzieje PŚ-NŻ		66-13
87.	Marcinów	18	35	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-13
88.	Marcinów	19	36	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-13
89.	Marcinów	20	37	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-13
90.	Marcinów	21	38	pkt osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ		66-13
91.	Marcinów	22	39	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn. osada	EB- H,k.łużycka pradzieje WŚ PŚ		66-13
92.	Marcinów	23	40	cm.kurhanowe	?		66-13
93.	Brzeźnica	19	41	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje WŚ WŚ PŚ		66-13
94.	Brzeźnica	20	42	śląd osadn.	PŚ-NŻ		66-13
95.	Brzeźnica	21	43	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		66-13
96.	Brzeźnica	22	44	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
97.	Brzeźnica	23	45	osada pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-13
98.	Brzeźnica	24	46	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
99.	Brzeźnica	25	47	pkt osadn.	PŚ		66-13
100.	Brzeźnica	26	48	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje PŚ-NŻ		66-13
101.	Brzeźnica	27	49	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje WŚ		66-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				pkt osadn.	PŚ		
102.	Brzeźnica	28	50	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
103.	Brzeźnica	29	51	śląd osadn.	H,k.łużycka		66-13
104.	Brzeźnica	30	52	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		66-13
105.	Brzeźnica	2	53	osada śląd osadn. śląd osadn.	H-L,KP pradzieje PŚ	406-1972	66-13
106.	Brzeźnica	31	54	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		66-13
107.	Brzeźnica	3	55	osada pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H-L,KP EB- H,k.łużycka H-L,KP pradzieje PŚ	407-1972	66-13
108.	Brzeźnica	4	56	pkt osadn. pkt osadn. osada osada osada osada	H-L,KP WŚ EB-H,k.łuż. L,KP pradzieje PŚ		66-13
109.	Brzeźnica	5	57	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	OWR EB- H,k.łużycka L,KP pradzieje PŚ		66-13
110.	Brzeźnica	8	58	? ?	L? OWR?	arch.	66-13
111.	Wichów	11	59	pkt osadn. osada pkt osadn.	H L pradzieje		66-13
112.	Wichów	12	60	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje PŚ		66-13
113.	Wichów	13	61	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-13
114.	Wichów	14	62	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
115.	Wichów	14	63	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-13
116.	Wichów	22	64	pkt osadn.	PŚ		66-13
117.	Przyłaski	23	65	pkt osadn.	PŚ-NŻ		66-13
118.	Marcinów	-	66	znal.łużne	?	arch.	66-13
119.	Marcinów	-	67	znal.łużne	EB	arch.	66-13
120.	Brzeźnica	-	68	grób	?	arch.	66-13
121.	Brzeźnica	-	69	znal.łużne	N	arch.	66-13
122.	Brzeźnica	-	70	znal.łużne	EB	arch.	66-13
123.	Brzeźnica	-	71	cmentarzysko	H	arch.	66-13
124.	Brzeźnica	-	72	znal.łużne	H	arch.	66-13
125.	Brzeźnica	-	73	znal.łużne	WŚ	arch.	66-13
126.	Marcinów	24	78	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-13
127.	Brzeźnica	37	79	wał ziemny	pradzieje lub WŚ		66-13
128.	Brzeźnica	38	80	grobla drożna	PŚ		66-13
129.	Brzeźnica	39	81	grobla drożna	PŚ		66-13
130.	Brzeźnica	40	82	grobla drożna	PŚ		66-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
131.	Brzeźnica	41	83	wał ziemny	PŚ?		66-13
132.	Studnice	1	61	śląd osadn.	k.łużycka	arch.	66-14
133.	Studnice	2	62	śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka PŚ-NŻ		66-14
134.	Studnice	3	63	śląd osadn.	WŚ		66-14
135.	Wichów	1	64	osada pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H-L,KP H-L,KP pradzieje PŚ	404-1972	66-14
136.	Wichów	2	65	cmentarzysko pkt osadn. śląd osadn.	k.łużycka H,KP PŚ		66-14
137.	Wichów	3	66	pkt osadn.	PŚ	arch.	66-14
138.	Wichów	4	67	cm.kurhanowe cm.kurhanowe	k.łużycka ?	arch. 10 kurhanów wg skaningu laserowego - 2011 r.	66-14
139.	Wichów	5	68	osada osada osada śląd osadn.	EB/H,k.łużycka L,KP pradzieje PŚ		66-14
140.	Wichów	6	69	pkt osadn.	PŚ		66-14
141.	Wichów	7	70	osada	PŚ		66-14
142.	Wichów	8	71	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		66-14
143.	Wichów	9	72	pkt osadn.	PŚ-NŻ		66-14
144.	Wichów	10	73	śląd osadn.	PŚ-NŻ		66-14
145.	Przyborze	1	74	cm.kurhanowe cm.kurhanowe	EB?,k.łużycka EB?,k.łużycka	arch. skaningu laserowego – 2011 r. nie wykazał istnienia kurhanów	66-14
146.	Przyborze	2	75	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka pradzieje OWR PŚ		66-14
147.	Przyborze	3	76	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka pradzieje OWR PŚ		66-14
148.	Przyborze	4	77	śląd osadn. osada pkt osadn.	EB,k.łużycka OWR pradzieje		66-14
149.	Przyborze	5	78	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	OWR pradzieje PŚ		66-14
150.	Przyborze	6	79	śląd osadn.	EB,k.łużycka		66-14
151.	Przyborze	7	80	śląd osadn.	EK		66-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ		
152.	Przyborze	8	81	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a L,KP pradzieje		66-14
153.	Przyborze	9	82	śląd osadn.	EK		66-14
154.	Przyborze	10	83	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje PŚ		66-14
155.	Przyborze	11	84	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a Pradzieje PŚ		66-14
156.	Przyborze	-	85	głaz z rytami?	EB?		66-14
157.	Wichów	-	86	znal.łuźne	N	arch.	66-14
158.	Wichów	-	87	znal.łuźne	?	arch.	66-14
159.	Wichów	-	88	?	ŚR	arch.	66-14
160.	Studnice	-	89	cmentarzysko	EB,k.łużycka a	arch.	66-14
161.	Bulin	-	90	śląd osadn.	M	arch.	66-14
162.	Karczówka	1	68	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje		67-12
163.	Karczówka	5	69	pkt osadn.	?	arch.	67-12
164.	Karczówka	2	1	skarb	?	arch.	67-13
165.	Karczówka	3	2	śląd osadn.	PŚ		67-13
166.	Karczówka	4	3	znal.łuźne	EK	arch.	67-13
167.	Karczówka	6	4	śląd osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka PŚ		67-13
168.	Karczówka	7	5	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-13
169.	Karczówka	8	6	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-13
170.	Karczówka	9	7	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H-L,KP pradzieje PŚ		67-13
171.	Karczówka	10	8	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
172.	Karczówka	11	9	pkt osadn.	EB- H,k.łużycka		67-13
173.	Karczówka	12	10	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		67-13
174.	Karczówka	13	11	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		67-13
175.	Karczówka	14	12	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
176.	Jabłonów	1	13	cmentarzysko cmentarzysko pkt osadn.	EB- H,k.łużycka EB- H,k.łużycka pradzieje		67-13
177.	Jabłonów	2	14	znal.łuźne	EK	arch.	67-13
178.	Jabłonów	3	15	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka H-L,KP? pradzieje PŚ		67-13
179.	Jabłonów	4	16	skarb monet	?	arch.	67-13
180.	Jabłonów	5	17	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a H,k.łużycka		67-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
					PŚ		
181.	Jabłonów	6	18	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H- L,k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
182.	Jabłonów	7	19	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
183.	Jabłonów	8	20	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
184.	Jabłonów	9	21	ślad osadn.	pradzieje		67-13
185.	Jabłonów	10	22	ślad osadn.	pradzieje		67-13
186.	Jabłonów	11	23	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
187.	Jabłonów	12	24	ślad osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EK H-L,KP pradzieje PŚ		67-13
188.	Jabłonów	20	36	cmentarzysko ślad osadn.	EB,k.łużycka PŚ		67-13
189.	Jabłonów	21	37	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	L,KP pradzieje PŚ		67-13
190.	Jabłonów	22	38	pkt osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
191.	Jabłonów	23	39	ślad osadn.	PŚ		67-13
192.	Jabłonów	24	40	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H- L,k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
193.	Jabłonów	25	41	osada pkt osadn.	EB,k.łużycka pradzieje		67-13
194.	Jabłonów	26	42	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
195.	Jabłonów	27	43	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	L,KP pradzieje PŚ		67-13
196.	Jabłonów	28	44	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje WŚ PŚ		67-13
197.	Jabłonów	29	45	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		67-13
198.	Jabłonów	30	46	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	L,KP pradzieje PŚ		67-13
199.	Jabłonów	31	47	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
200.	Jabłonów	32	48	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
201.	Jabłonów	33	49	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje PŚ		67-13
202.	Jabłonów	34	50	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
203.	Jabłonów	35	51	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka WŚ PŚ		67-13
204.	Jabłonów	36	52	pkt osadn.	PŚ		67-13
205.	Brzeźnica	32	67	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka OWR		67-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	WŚ PŚ		
206.	Brzeźnica	33	68	pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje		67-13
207.	Brzeźnica	34	69	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		67-13
208.	Brzeźnica	35	70	pkt osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ		67-13
209.	Wrzesiny	1	71	śląd osadn.	EK	arch.	67-13
210.	Wrzesiny	2	72	osada śląd osadn.	OWR PŚ		67-13
211.	Wrzesiny	3	73	osada śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka L pradzieje PŚ		67-13
212.	Wrzesiny	4	74	śląd osadn.	PŚ		67-13
213.	Wrzesiny	5	75	śląd osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a PŚ-NŻ		67-13
214.	Wrzesiny	6	76	pkt osadn.	PŚ		67-13
215.	Wrzesiny	7	77	pkt osadn.	PŚ		67-13
216.	Wrzesiny	8	78	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-13
217.	Wrzesiny	9	79	pkt osadn.	PŚ-NŻ		67-13
218.	Wrzesiny	10	80	pkt osadn.	PŚ-NŻ		67-13
219.	Wrzesiny	11	81	pkt osadn.	PŚ		67-13
220.	Wrzesiny	12	82	pkt osadn.	PŚ		67-13
221.	Wrzesiny	13	83	pkt osadn.	PŚ		67-13
222.	Wrzesiny	14	84	pkt osadn.	PŚ		67-13
223.	Chotków	8	85	osada osada osada śląd osadn.	H-L,KP H-L,KP pradzieje PŚ		67-13
224.	Chotków	9	86	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a H-L,KP PŚ		67-13
225.	Chotków	10	87	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WŚ PŚ		67-13
226.	Jabłonów	-	88	znal.łuźne	?	arch.	67-13
227.	Jabłonów	-	89	znal.łuźne	M i EB	arch.	67-13
228.	Wrzesiny	-	90	znal.łuźne	EK	arch.	67-13
229.	Wrzesiny	-	91	znal.łuźne	EK	arch.	67-13
230.	Wrzesiny	-	92	znal.łuźne	EK	arch.	67-13
231.	Karczówka	-	93	znal.łuźne	N	arch.	67-13
232.	Karczówka	-	94	znal.łuźne	?	arch.	67-13
233.	Karczówka	-	95	znal.łuźne	EB	arch.	67-13
234.	Karczówka	-	96	znal.łuźne	ŚR	arch.	67-13
235.	Karczówka	-	97	znal.łuźne	ŚR	arch.	67-13
236.	Karczówka	-	98	moneta	?	arch.	67-13
237.	Karczówka	-	99	cm.kurhanow e	?	arch.	67-13
238.	Karczówka	-	100	znal.łuźne	?	arch.	67-13
239.	Brzeźnica	36	101	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		67-13
240.	Jabłonów	13	25	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
241.	Jablonów	14	26	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H-L, KP pradzieje PŚ		67-14
242.	Jablonów	15	27	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
243.	Jablonów	16	28	pkt osadn. ślad osadn.	H, k. łużycka PŚ		67-14
244.	Jablonów	17	29	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PS		67-14
245.	Jablonów	18	30	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje WŚ PŚ-NŻ		67-14
246.	Jablonów	19	31	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
247.	Chotków	1	1	cmentarzysko osada ślad osadn. osada	EB- H, k. łużycka H- L, k. pomorska a N EB- H, k. łużycka		67-14
248.	Chotków	2	2	pkt osadn. pkt osadn.	L, k. pomorska a OWR?	arch.	67-14
249.	Chotków	3	3	cmentarzysko ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	L, k. pomorska a OWR pradzieje PŚ		67-14
250.	Chotków	4	4	ślad osadn. ślad osadn.	EK PŚ-NŻ		67-14
251.	Chotków	5	5	ślad osadn. cmentarzysko cmentarzysko cmentarzysko ślad osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EK EB, k. łużycka a H- L, k. pomorska a OWR k. łużycka pradzieje PŚ		67-14
252.	Chotków	6	6	ślad osadn. pkt osadn. osada pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EK EB, k. łużycka a H- L, k. pomorska a H, k. pomorska a Pradzieje PS-NŻ		67-14
253.	Chotków	7	7	osada pkt osadn. ślad osadn.	H- L, k. pomorska a H PŚ-NŻ		67-14
254.	Chotków	11	8	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	H-L pradzieje PS k. łużycka OWR		67-14
255.	Chotków	12	9	pkt osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		67-14
256.	Chotków	13	10	osada	H, k. łużycka		67-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ-NŻ		
257.	Chotków	14	11	pkt osadn.	PŚ		67-14
258.	Chotków	15	12	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-14
259.	Chotków	16	13	pkt osadn.	PS		67-14
260.	Chotków	17	14	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		67-14
261.	Chotków	18	15	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ-NŻ		67-14
262.	Chotków	19	16	osada śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		67-14
263.	Chotków	20	17	grodzisko stożkowate dwór, wały	PŚ XVI w.		67-14
264.	Chotków	21	18	śląd osadn. pkt osadn.	WS PŚ		67-14
265.	Chotków	22	19	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		67-14
266.	Chotków	23	20	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a Pradzieje WS PS		67-14
267.	Chotków	24	21	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	EK EB,k.łużycka a Pradzieje PŚ		67-14
268.	Chotków	25	22	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-14
269.	Chotków	26	23	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a WŚ PŚ		67-14
270.	Chotków	27	24	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-14
271.	Chotków	28	27	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-14
272.	Chotków	-	85	znal. luźne	EK	arch.	67-14
273.	Chotków	-	86	znal. luźne	N	arch.	67-14
274.	Chotków	-	87	znal. luźne	EB	arch.	67-14
275.	Chotków	-	88	cmentarzysko	H	arch.	67-14
276.	Chotków	-	89	znal. luźne	PŚ	arch.	67-14
277.	Chotków	-	90	siedziba rycerska- d.folwark 2	PŚ	arch.	67-14
278.	Chotków	-	91	siedziba rycerska- d.folwark 3	PŚ	arch.	67-14
279.	Chotków	-	92	siedziba rycerska- d.folwark 4	PŚ	arch.	67-14
280.	Chotków	-	93	cmentarzysko	-	arch.	67-14
281.	Chotków	-	94	znal. luźne	-	arch.	67-14
282.	Chotków	-	95	cmentarzysko	-	arch.	67-14
283.	Chotków	-	96	znal. luźne	-	arch.	67-14
Gmina	Gozdnicza - obszar AZP 72-10						
1.	Gozdnicza	1	1	śląd osadn.	P	arch.	72-10
2.	Gozdnicza	2	2	śląd osadn.	M	arch.	72-10
3.	Gozdnicza	3	3	znal. luźne	N	arch.	72-10

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
4.	Gozdnicza	4	4	skarb	EB,k.łużycka	arch.	72-10
5.	Gozdnicza	5	5	osada?	EB,k.łużycka	arch.	72-10
6.	Gozdnicza	6	6	obozowisko	M	arch.	72-10
7.	Gozdnicza	7	7	śląd osadn. śląd osadn.	EK EK	dz. nr 241/2	72-10
8.	Gozdnicza	8	8	obozowisko?	M	dz. nr 180	72-10
9.	Gozdnicza	9	9	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje ŚR	dz. nr 201 PFZ	72-10
Gmina	łłowa - obszary AZP 69-12, 70-11, 70-12, 71-10, 71-11, 72-11, 72-12						
1.	Zaganiec	1	1	grodzisko	?		69-12
2.	Zaganiec	6	2	pkt osadn.	PŚ-NŻ		69-12
3.	Zaganiec	7	3	pkt osadn.	PŚ-NŻ		69-12
4.	Zaganiec	8	4	pkt osadn.	PŚ-NŻ		69-12
5.	Zaganiec	-	5	?	?	arch.	69-12
6.	Zaganiec	-	6	?	N	arch.	69-12
7.	Zaganiec	-	7	?	M	arch.	69-12
8.	Czerna	1	1	znal.łuźne	N	arch.	70-11
9.	Czerna	2	2	śląd osadn. cmentarzysko	N EB,k.łużycka	arch.	70-11
10.	Czerna	3	3	śląd osadn.	EK	arch.	70-11
11.	Czerna	4	4	osada	PS-NŻ		70-11
12.	Czerna	5	5	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
13.	Czerna	6	6	śląd osadn.	PŚ-NŻ		70-11
14.	Czerna	7	7	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
15.	Czerna	8	8	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
16.	Czerna	9	9	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
17.	Czerna	10	10	śląd osadn.	PS-NŻ		70-11
18.	łłowa	20	11	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
19.	łłowa	21	12	śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
20.	łłowa	22	13	śląd osadn.	PŚ-NŻ		70-11
21.	Konin Żagański	1	14	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EBH,k.łuż. OWR,k.lubo. WŚ	arch.	70-11
22.	Konin Żagański	2	15	osada pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuż. EB,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
23.	Konin Żagański	3	16	cmentarzysko	EB- H,k.łużycka	arch.	70-11
24.	Konin Żagański	4	17	znal.łuźne znal.łuźne	EK EK	arch.	70-11
25.	Konin Żagański	5	18	znal.łuźne znal.łuźne	EK EK	arch.	70-11
26.	Konin Żaganski	6	19	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
27.	Konin Żagański	7	20	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka WS PŚ-NŻ		70-11
28.	Konin Żagański	8	21	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
29.	Konin Żagański	9	22	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje OWR,k.lub. PS-NŻ		70-11

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
30.	Konin Żagański	10	23	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WŚ PŚ-NŻ		70-11
31.	Konin Żagański	11	24	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
32.	Konin Żagański	12	25	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
33.	Konin Żagański	13	26	śląd osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
34.	Konin Żagański	14	27	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
35.	Konin Żagański	15	28	śląd osadn.	PŚ-NŻ		70-11
36.	Konin Żagański	16	29	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
37.	Konin Żagański	17	30	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
38.	Konin Żagański	18	31	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
39.	Konin Żagański	19	32	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka? PŚ-NŻ		70-11
40.	Konin Żagański	20	33	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
41.	Konin Żagański	21	34	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ		70-11
42.	Konin Żagański	22	35	pkt osadn. osada śląd osadn.	EB,k.łużycka H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
43.	Konin Żagański	23	36	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
44.	Konin Żagański	24	37	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
45.	Konin Żagański	25	38	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
46.	Konin Żagański	26	39	śląd osadn. osada	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
47.	Konin Żagański	27	40	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		70-11
48.	Konin Żagański	28	41	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
49.	Konin Żagański	29	42	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
50.	Konin Żagański	30	43	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
51.	Konin Żagański	31	44	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
52.	Konin Żagański	32	45	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka WŚ PŚ-NŻ		70-11
53.	Konin Żagański	33	46	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
54.	Konin Żagański	34	47	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
55.	Konin Żagański	35	48	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje WŚ PŚ-NŻ		70-11
56.	Konin Żagański	36	49	pkt osadn. śląd osadn.	H PŚ-NŻ		70-11
57.	Konin Żagański	37	50	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
58.	Konin Żagański	38	51	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ-NŻ		70-11

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
59.	Konin Żagański	39	52	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
60.	Konin Żagański	40	53	osada osada	OWR,k.lubo. PŚ		70-11
61.	Konin Żagański	41	54	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
62.	Konin Żagański	42	55	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
63.	Konin Żagański	43	56	śląd osadn.	PŚ		70-11
64.	Konin Żagański	44	57	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		70-11
65.	Konin Żagański	45	58	osada śląd osadn.	H,k.łużycka		70-11
66.	Konin Żagański	46	59	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-11
67.	Konin Żagański	47	60	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-11
68.	Konin Żagański	48	61	osada	PŚ-NŻ		70-11
69.	Konin Żagański	49	62	osada	PŚ-NŻ		70-11
70.	Konin Żagański	35	64	pkt osadn.	Nż		70-11
71.	Czerna	11	65	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. huta szkła	pradzieje EB WS Nż Nż		70-11
72.	Czerna	12	66	pkt osadn. huta szkła	Nż		70-11
73.	Czerna	13	67	pkt osadn.	Nż		70-11
74.	Żaganiec	3	1	cmentarzysko	?	arch.	70-12
75.	Żaganiec	2	2	pkt osadn.	?	arch.	70-12
76.	Żaganiec	4	3	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-12
77.	Żaganiec	5	4	osada	PŚ-NŻ		70-12
78.	Borowe	1	1	pkt osadn.	PŚ		71-10
79.	Borowe	2	2	pkt osadn.	PŚ		71-10
80.	Borowe	3	3	pkt osadn.	PŚ		71-10
81.	Borowe	4	4	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		71-10
82.	Borowe	5	5	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
83.	Borowe	6	6	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
84.	Borowe	7	7	pkt osadn. pkt osadn.	XIII w. PŚ-NŻ		71-10
85.	Borowe	8	8	śląd osadn.	PS		71-10
86.	Borowe	9	9	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
87.	Borowe	10	10	pkt osadn.	PŚ		71-10
88.	Borowe	11	11	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
89.	Czyżówek	1	17	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
90.	Czyżówek	2	20	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
91.	Czyżówek	3	21	śląd osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ-NŻ		71-10
92.	Czyżówek	4	22	pkt osadn.	PŚ		71-10
93.	Czyżówek	5	1	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		71-11
94.	Czyżówek	6	2	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje PŚ-NŻ		71-11
95.	Czyżówek	7	3	śląd osadn.	pradzieje		71-11

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ-NŻ		
96.	Czyżówek	8	4	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
97.	łłowa-Dolany	1	5	znal.łuźne dłubanka	?	arch.	71-11
98.	łłowa-Dolany	2	6	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK WEB EB-H	arch.	71-11
99.	łłowa-Dolany	3	7	śląd osadn. śląd osadn.	EK EK	arch.	71-11
100.	łłowa-Dolany	4	8	grodzisko	?	arch.	71-11
101.	łłowa-Dolany	5	9	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
102.	łłowa	6	10	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
103.	łłowa	7	11	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
104.	łłowa	8	12	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
105.	łłowa	9	13	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
106.	łłowa	10	14	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
107.	łłowa	11	15	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
108.	łłowa	12	16	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
109.	łłowa	13	17	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
110.	łłowa	14	18	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		71-11
111.	łłowa	15	19	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-11
112.	łłowa	16	20	osada	PŚ-NŻ		71-11
113.	łłowa	17	21	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
114.	łłowa	18	22	skarb monet	XVII-XVIII	arch.	71-11
115.	łłowa	19	23	znal.łuźne	EB,k.łużycka	arch.	71-11
116.	Kowalice	1	24	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-11
117.	Kowalice	2	25	osada	PŚ-NŻ		71-11
118.	Kowalice	3	26	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-11
119.	Kowalice	4	27	grodzisko	?	arch.	71-11
Gmina	Małomice – 68-14, 69-13, 69-14, 70-13, 70-14						
1.	Chichy	22	17	znal.łuźne	?	arch.	68-14
2.	Chichy	23	18	znal.łuźne	?	arch.	68-14
3.	Chichy	24	19	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
4.	Chichy	25	20	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
5.	Chichy	26	21	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
6.	Chichy	27	22	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
7.	Chichy	28	23	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
8.	Chichy	29	24	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
9.	Chichy	30	25	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
10.	Chichy	31	26	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
11.	Chichy	32	27	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
12.	Chichy	33	28	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
13.	Chichy	34	29	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
14.	Chichy	35	30	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
15.	Chichy	36	31	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
16.	Bobrzany	1	34	osada ? osada śląd osadn.	EB,k.łużycka ? EB-H,k.łuż. PŚ-NŻ	arch. arch. 453- 1973	69-13
17.	Bobrzany	2	35	pkt osadn.	OWR	arch.	69-13
18.	Bobrzany	3	36	osada śląd osadn.	OWR? pradzieje	arch.	69-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ		
19.	Bobrzany	4	37	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka WŚ		69-13
20.	Bobrzany	5	38	pkt osadn. pkt osadn. osada pkt osadn	pradzieje WŚ WŚ PŚ		69-13
21.	Bobrzany	6	39	osada śląd osadn. śląd osadn.	WEB WŚ PŚ		69-13
22.	Bobrzany	7	40	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
23.	Bobrzany	8	41	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		69-13
24.	Bobrzany	9	42	huta szkła	PŚ-NŻ		69-13
25.	Bobrzany	10	43	pkt osadn. śląd osadn.	L PŚ		69-13
26.	Bobrzany	11	44	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ-NŻ		69-13
27.	Bobrzany	12	45	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	k.łużycka L WS PŚ		69-13
28.	Bobrzany	13	46	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		69-13
29.	Bobrzany	14	47	pkt osadn. śląd osadn.	OWR PŚ		69-13
30.	Bobrzany	15	48	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje PŚ		69-13
31.	Chichy	16	49	Wały śląskie	pradzieje lub WS		69-13
32.	Chichy	18	50	śląd osadn.	PŚ		69-13
33.	Chichy	19	51	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje L PŚ		69-13
34.	Chichy	20	52	wał ziemny	?		69-13
35.	Chichy	21	53	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
36.	Bobrzany	-	77	cmentarzysko	EB,k.łużycka		69-13
37.	Bobrzany	-	78	?	EB	arch.	69-13
38.	Bobrzany	-	79	cmentarzysko	H	arch.	69-13
39.	Bobrzany	-	80	znal.łuźne	H	arch.	69-13
40.	Bobrzany	-	81	znal.łuźne	H	arch.	69-13
41.	Bobrzany	-	82	znal.łuźne	H	arch.	69-13
42.	Chichy	10	1	osada śląd osadn.	EB-H,k.łuź. PŚ		69-14
43.	Chichy	11	2	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje NŻ		69-14
44.	Chichy	12	3	śląd osadn. osada śląd osadn.	EK H,k.łużycka PŚ		69-14
45.	Chichy	13	4	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.pomor. L PŚ		69-14
46.	Chichy	5	5	cmentarzysko	EB-H,k.łuź.	arch.	69-14
47.	Chichy	3	6	?	N	arch.	69-14
48.	Chichy	14	7	osada	NŻ		69-14
49.	Janowiec	2	8	osada osada?	WS PŚ		69-14
50.	Chichy	15	9	śląd osadn.	PŚ,NŻ		69-14
51.	Chichy	1	10	cmentarzysko	H,k.łużycka		69-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				osada?	PS		
52.	Janowiec	4	11	cmentarzysko	ŚR	arch.	69-14
53.	Chichy	16	12	osada osada?	H- L,k.pomor. PŚ		69-14
54.	Janowiec	5	13	znal.łuźne	EK	arch.	69-14
55.	Janowiec	6	14	osada	WS	arch.	69-14
56.	Janowiec	1	15	cmentarzysko	ŚR	arch.	69-14
57.	Janowiec	3	16	znal.łuźne	EK	arch.	69-14
58.	Janowiec	7	26	?	M?	arch.	69-14
59.	Janowiec	8	27	?	N	arch.	69-14
60.	Janowiec	9	28	cmentarzysko	?	arch.	69-14
61.	Chichy	2	29	?	N	arch.	69-14
62.	Chichy	4	30	?	N	arch.	69-14
63.	Chichy	6	31	?	N	arch.	69-14
64.	Chichy	7	32	?	WŚ	arch.	69-14
65.	Chichy	8	33	?	WŚ	arch.	69-14
66.	Chichy	9	34	piec?	WŚ	arch.	69-14
67.	Janowiec	10	35	?	N	arch.	69-14
68.	Janowiec	11	36	?	?	arch.	69-14
69.	Lubiechów	2	1	śląd osadn.	PŚ-NŻ		70-13
70.	Lubiechów	3	2	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		70-13
71.	Lubiechów	4	3	śląd osadn.	PŚ		70-13
72.	Pruszków	1	4	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		70-13
73.	Żeliszaw	1	18	cmentarzysko śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ	175- 1969	70-13
74.	Żeliszaw	2	19	pkt osadn.	M	arch.	70-13
75.	Żeliszaw	3	20	osada osada pkt osadn. pkt osad.	EB OWR pradzieje OWR		70-13
76.	Żeliszaw	4	21	cmentarzysko śląd osadn.	OWR PŚ		70-13
77.	Żeliszaw	5	22	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	? k.łużycka pradzieje PŚ		70-13
78.	Żeliszaw	6	23	śląd osadn.ś osada śląd osadn.	EK H,k.łużycka PŚ		70-13
79.	Żeliszaw	7	24	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-13
80.	Żeliszaw	8	25	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje EB,k.łużycka a śląd osadn.		70-13
81.	Małomice	4	26	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-13
82.	Małomice	5	27	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-13
83.	Małomice	6	28	huta szkła	PŚ-NŻ		70-13
84.	Małomice	7	29	śląd osadn. pkt osadn.	EK PŚ-NŻ		70-13
85.	Małomice	-	30	cmentarzysko	?	arch.	70-13
86.	Małomice	-	31	?	EB	arch.	70-13
87.	Małomice	-	32	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	70-13
88.	Małomice	-	33	znal.łuźne	WŚ	arch.	70-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
89.	Małomice	-	34	znal.luźne	WŚ	arch.	70-13
90.	Małomice	-	35	znal.luźne	OWR	arch.	70-13
91.	Żeliszaw	-	48	znal.luźne	M	arch.	70-13
92.	Żeliszaw	-	49	znal.luźne	M	arch.	70-13
93.	Żeliszaw	-	50	znal.luźne	EK	arch.	70-13
94.	Żeliszaw	-	51	znal.luźne	EB	arch.	70-13
95.	Żeliszaw	-	52	osada	EB	arch.	70-13
96.	Żeliszaw	-	53	znal.luźne	EB	arch.	70-13
97.	Małomice	II	2	znal.luźne	OWR	arch.	70-14
98.	Małomice	III	3	osada	EB	457-1973 arch.	70-14
99.	Śliwnik	IV	4	osada	ŚR		70-14
100.	Małomice	I	6	cmentarzysko ? śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H-L,k.pom. OWR WS PŚ	456-1973	70-14
101.	Śliwnik	III	7	osada śląd osadn.	ŚR k.lużycka		70-14
102.	Śliwnik	II	8	osada osada śląd osadn. ?	H,k.lużycka ŚR pradzieje EK		70-14
103.	Śliwnik	I	39	śląd osadn.	EK	arch.	70-14
104.	Lubiechów	I	40	śląd osadn.	ŚR		70-14
105.	Małomice	10	59	osada	OWR k.przeworska		70-14
106.	Małomice	9	60	cmentarzysko osada	H,k. lużycka NŻ		70-14
107.	Małomice	8	61	cmentarzysko osada	H,k. lużycka PŚ/NŻ		70-14
Gmina	Niegosławice - Obszary AZP 68-15, 68-16, 68-17, 69-15, 69-16, 69-17, 70-16						
1.	Międzyzlesie	1	150	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.lużycka PŚ-NŻ		68-15
2.	Międzyzlesie	2	151	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.luź. PŚ		68-15
3.	Międzyzlesie	3	152	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.lużycka PŚ-NŻ		68-15
4.	Międzyzlesie	4	153	pkt osadn. śląd osadn.	k.lużycka PŚ		68-15
5.	Międzyzlesie	5	154	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.luź. PŚ-NŻ		68-15
6.	Międzyzlesie	6	155	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.luź. PŚ-NŻ		68-15
7.	Międzyzlesie	7	156	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.luź. PŚ-NŻ		68-15
8.	Międzyzlesie	8	157	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje EB-H,k.luź. PŚ-NŻ		68-15
9.	Międzyzlesie	9	158	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.lużycka PŚ-NŻ		68-15
10.	Międzyzlesie	10	159	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.lużycka PŚ-NŻ		68-15
11.	Międzyzlesie	11	160	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
12.	Międzyzlesie	12	161	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
13.	Międzyzlesie	13	162	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
14.	Międzylesie	14	163	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
15.	Międzylesie	15	164	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		68-15
16.	Mycielin	1	165	znal.luźne	EK	arch.	68-15
17.	Mycielin	5	25	pkt osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-16
18.	Mycielin	6	26	śląd osadn.	PŚ		68-16
19.	Mycielin	7	27	śląd osadn.	PŚ		68-16
20.	Mycielin	8	28	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		68-16
21.	Mycielin	9	29	pkt osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		68-16
22.	Mycielin	10	30	śląd osadn.	PŚ		68-16
23.	Mycielin	11	31	śląd osadn.	PŚ		68-16
24.	Mycielin	12	32	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
25.	Mycielin	13	33	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
26.	Mycielin	14	38	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
27.	Mycielin	15	39	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
28.	Mycielin	16	42	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
29.	Mycielin	17	43	pkt osadn. śląd osadn.	OWR PŚ		68-16
30.	Mycielin	18	44	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
31.	Mycielin	19	45	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje PŚ		68-16
32.	Mycielin	20	46	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
33.	Mycielin	21	47	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		68-16
34.	Mycielin	22	48	śląd osadn.	PŚ		68-16
35.	Mycielin	23	49	śląd osadn.	PŚ		68-16
36.	Mycielin	24	50	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
37.	Mycielin	25	51	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
38.	Mycielin	26	52	pkt osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ		68-16
39.	Mycielin	27	53	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EK WŚ pradzieje PŚ		68-16
40.	Mycielin	28	54	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
41.	Mycielin	29	55	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
42.	Mycielin	30	56	pkt osadn.	PŚ		68-16
43.	Mycielin	31	57	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	WŚ pradzieje PŚ		68-16
44.	Mycielin	32	58	pkt osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		68-16
45.	Mycielin	33	59	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
46.	Mycielin	34	60	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	k.lużycka pradzieje PŚ-NŻ		68-16
47.	Mycielin	35	61	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H-L,KP pradzieje PŚ		68-16

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
48.	Mycielin	36	62	śląd osadn. śląd osadn.	L PŚ		68-16
49.	Mycielin	37	63	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
50.	Mycielin	38	64	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
51.	Mycielin	39	65	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
52.	Mycielin	40	66	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
53.	Mycielin	41	67	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-16
54.	Mycielin	42	68	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje PŚ		68-16
55.	Mycielin	43	69	śląd osadn. śląd osadn.	L PŚ		68-16
56.	Mycielin	44	70	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		68-16
57.	Mycielin	45	71	śląd osadn.	PŚ		68-16
58.	Mycielin	46	72	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
59.	Mycielin	47	73	śląd osadn.	PŚ		68-16
60.	Mycielin	48	74	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
61.	Mycielin	49	75	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
62.	Mycielin	50	76	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
63.	Mycielin	51	77	śląd osadn. pkt osadn.	EK PŚ-MŻ		68-16
64.	Mycielin	60	78	pkt osadn. śląd osadn.	KŁ PŚ		68-16
65.	Mycielin	2	83	znal. luźne pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB-H H-L pradzieje PŚ		68-16
66.	Mycielin	3	84	cmentarzysko śląd osadn. śląd osadn.	EB-H EB PŚ		68-16
67.	Mycielin	4	85	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB-H,k.luź. EB-H PŚ-NŻ		68-16
68.	Mycielin	52	86	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
69.	Mycielin	53	87	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
70.	Mycielin	54	88	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
71.	Mycielin	55	89	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
72.	Mycielin	56	90	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
73.	Mycielin	57	91	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
74.	Mycielin	58	92	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
75.	Mycielin	59	93	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
76.	Stara Jabłona	3	94	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.lużycka PŚ-NŻ		68-16
77.	Stara Jabłona	4	95	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
78.	Stara Jabłona	5	96	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	H,k.lużycka PŚ-NŻ WŚ pradzieje		68-16
79.	Stara Jabłona	6	97	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.lużycka pradzieje POR		68-16

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
					PŚ-NŻ		
80.	Stara Jabłona	7	98	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	Pradzieje WŚ PŚ-NŻ		68-16
81.	Stara Jabłona	8	99	śląd osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-16
82.	Stara Jabłona	9	100	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
83.	Stara Jabłona	10	101	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-16
84.	Stara Jabłona	11	102	wał ziemny	pradzieje lub WS		68-16
85.	Stara Jabłona	12	103	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
86.	Stara Jabłona	13	104	śląd osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-16
87.	Stara Jabłona	14	105	śląd osadn. pkt osadn.	H-L,KP PŚ-NŻ		68-16
88.	Stara Jabłona	15	106	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	WS pradzieje PŚ-NŻ		68-16
89.	Stara Jabłona	16	107	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WŚ PŚ-NŻ		68-16
90.	Stara Jabłona	17	108	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ		68-16
91.	Stara Jabłona	18	109	pkt osadn. śląd osadn.	WS PŚ-NŻ		68-16
92.	Stara Jabłona	19	110	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		68-16
93.	Stara Jabłona	20	111	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
94.	Stara Jabłona	21	112	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
95.	Stara Jabłona	22	113	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
96.	Stara Jabłona	23	114	pkt osadn. pkt osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		68-16
97.	Stara Jabłona	24	115	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ-NŻ		68-16
98.	Stara Jabłona	25	116	śląd osadn. pkt osadn.	WS PŚ-NŻ		68-16
99.	Stara Jabłona	26	117	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EK EB-H,k.łuż. pradzieje PŚ-NŻ		68-16
100.	Stara Jabłona	29	118	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ? PS-NŻ		68-16
101.	Stara Jabłona	30	119	pkt osadn. pkt osadn.	WŚ PS-NŻ		68-16
102.	Bukowica	4	120	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
103.	Bukowica	2	121	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	KŁ OWR pradzieje PŚ-NŻ		68-16
104.	Bukowica	5	122	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
105.	Bukowica	3	123	pkt osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ		68-16
106.	Bukowica	6	124	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
107.	Bukowica	7	125	śląd osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-16
108.	Bukowica	8	126	pkt osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-16
109.	Bukowica	9	127	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
110.	Bukowica	10	128	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
111.	Bukowica	11	129	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
112.	Stara Jabłona	3	130	śląd osadn.	EK		68-16
113.	Stara Jabłona	4	131	znal. luźne	EK	arch.	68-16
114.	Stara Jabłona	31	132	pkt osadn. śląd osadn.	PŚ pradzieje		68-16
115.	Stara Jabłona	32	133	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		68-16
116.	Stara Jabłona	33	134	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	OWR PŚ-NŻ pradzieje		68-16
117.	Stara Jabłona	34	135	pkt osadn.	PŚ		68-16
118.	Stara Jabłona	35	136	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	EK pradzieje PŚ		68-16
119.	Stara Jabłona	36	137	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		68-16
120.	Stara Jabłona	37	138	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		68-16
121.	Stara Jabłona	38	139	śląd osadn. śląd osadn.	k. lużycka PŚ		68-16
122.	Stara Jabłona	39	140	pkt osadn. pkt osadn.	k. lużycka PŚ		68-16
123.	Bukowica	12	141	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
124.	Bukowica	13	142	śląd osadn. pkt osadn.	k. lużycka PŚ		68-16
125.	Bukowica	14	143	pkt osadn.	PŚ		68-16
126.	Bukowica	15	144	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
127.	Bukowica	16	145	śląd osadn. pkt osadn.	WŚ PŚ		68-16
128.	Bukowica	17	146	pkt osadn.	PŚ		68-16
129.	Bukowica	18	147	pkt osadn.	PŚ		68-16
130.	Bukowica	19	148	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ EB		68-16
131.	Bukowica	20	149	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
132.	Bukowica	21	150	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB, k. lużycka pradzieje PŚ-NŻ		68-16
133.	Bukowica	22	151	śląd osadn.	PŚ		68-16
134.	Bukowica	23	152	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EK WŚ PŚ		68-16
135.	Bukowica	24	153	śląd osadn.	PŚ		68-16
136.	Bukowica	25	154	śląd osadn.	PŚ		68-16
137.	Bukowica	26	155	śląd osadn. pkt osadn.	EK PŚ		68-16
138.	Bukowica	27	157	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
139.	Bukowica	28	158	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-16
140.	Bukowica	29	159	śląd osadn. pkt osadn.	EK PŚ		68-16
141.	Bukowica	1	160	pkt osadn.	EK		68-16
142.	Bukowica	30	161	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-16
143.	Bukowica	31	162	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-16
144.	Bukowica	32	163	śląd osadn. pkt osadn.	EK PŚ-NŻ		68-16
145.	Bukowica	33	164	pkt osadn.	PŚ		68-16
146.	Bukowica	34	165	śląd osadn.	PS		68-16

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
147.	Bukowica	35	166	śląd osadn.	PS		68-16
148.	Bukowica	36	168	pkt osadn.	PS		68-16
149.	Bukowica	37	169	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	WŚ pradzieje PŚ		68-16
150.	Bukowica	38	170	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	k.łużycka WŚ PŚ		68-16
151.	Bukowica	39	171	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		68-16
152.	Bukowica	40	174	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		68-16
153.	Bukowica	41	181	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		68-16
154.	Mycielin	-	182	skarb monet	PŚ	arch.	68-16
155.	Mycielin	-	183	cmentarzysko	?	arch.	68-16
156.	Bukowica	-	187	znal.łuźne	M	arch.	68-16
157.	Bukowica	-	188	znal.łuźne	EK	arch.	68-16
158.	Bukowica	-	189	znal.łuźne	M	arch.	68-16
159.	Bukowica	-	190	cmentarzysko	EB-H	arch.	68-16
160.	Bukowica	-	191	?	?	arch.	68-16
161.	Zimna Brzeźnica	1	54	cmentarzysko	EB-H,k.łuż.	arch.	68-17
162.	Zimna Brzeźnica	2	55	znal.łuźne	EK	arch.	68-17
163.	Zimna Brzeźnica	3	56	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ	arch.	68-17
164.	Zimna Brzeźnica	4	57	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		68-17
165.	Zimna Brzeźnica	5	58	śląd osadn. osada	EK N		68-17
166.	Zimna Brzeźnica	6	59	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		68-17
167.	Zimna Brzeźnica	7	60	śląd osadn.	PŚ		68-17
168.	Zimna Brzeźnica	8	61	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ		68-17
169.	Zimna Brzeźnica	9	62	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	N pradzieje PŚ		68-17
170.	Zimna Brzeźnica	10	63	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-17
171.	Zimna Brzeźnica	11	64	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje		68-17
172.	Zimna Brzeźnica	12	65	śląd osadn. osada	N PŚ		68-17
173.	Zimna Brzeźnica	13	66	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	N(KAK) pradzieje PŚ		68-17
174.	Zimna Brzeźnica	14	67	śląd osadn. osada śląd osadn.	EK H,k.łużycka WŚ		68-17
175.	Zimna Brzeźnica	15	68	osada? śląd osadn.	N(KAK) PŚ		68-17
176.	Zimna Brzeźnica	16	69	osada cmentarzysko śląd osadn. osada śląd osadn.	pradzieje EB,k.łużycka a OWR WŚ PŚ		68-17
177.	Zimna Brzeźnica	17	70	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-17
178.	Zimna	18	71	osada?	EB,k.łużyck		68-17

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
	Brzeźnica				a		
179.	Zimna Brzeźnica	19	72	osada śląd osadn.	WŚ pradzieje		68-17
180.	Zimna Brzeźnica	20	73	śląd osadn. osada? śląd osadn.	EK EB,k.łuż. PŚ		68-17
181.	Zimna Brzeźnica	21	87	śląd osadn.	NOW		68-17
182.	Zagóra	1	74	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka L		68-17
183.	Zagóra	2	75	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-17
184.	Zagóra	3	76	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-17
185.	Nowa Jabłona	3	77	znal. lużne	N	arch.	68-17
186.	Nowa Jabłona	4	78	?	N	arch.	68-17
187.	Nowa Jabłona	5	79	?	EK	arch.	68-17
188.	Nowa Jabłona	6	80	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje		68-17
189.	Nowa Jabłona	7	81	śląd osadn.	PŚ		68-17
190.	Nowa Jabłona	8	82	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		68-17
191.	Nowa Jabłona	9	83	śląd osadn.	k.łużycka		68-17
192.	Nowa Jabłona	10	84	śląd osadn.	PŚ		68-17
193.	Stara Jabłona	1	85	śląd osadn. śląd osadn.	EK k.łużycka		68-17
194.	Stara Jabłona	2	86	śląd osadn.	EB-H,k.łuż.		68-17
195.	Zimna Brzeźnica	21	87	śląd osadn.	NOW	2013- uzupełni ające b.pow. – S3	68-17
196.	Sucha Dolna	2	9	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a WŚ NŻ		69-15
197.	Gościeszowice	3	12	osada	PŚ-NŻ		69-15
198.	Gościeszowice	4	13	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-15
199.	Gościeszowice	5	14	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-15
200.	Gościeszowice	1	15	kurhany?	?	arch.	69-15
201.	Gościeszowice	2	16	cmentarzysko	?	arch.	69-15
202.	Gościeszowice	7	1	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ	dz.464/ 3	69-16
203.	Gościeszowice	8	2	śląd osadn. śląd osadn.	N(KAK) WŚ	dz.457/ 9	69-16
204.	Gościeszowice	6	3	cmentarzysko	EB,k.łużycka	arch.	69-16
205.	Gościeszowice	9	4	śląd osadn. osada	WŚ PŚ	dz.678, 675	69-16
206.	Przeclaw	12	5	śląd osadn. osada? osada?	EB-H,k.łuż. PŚ NŻ	dz.211/ 1,210	69-16
207.	Przeclaw	1	6	cmentarzysko śląd osadn.	EB,k.łużycka	dz.711	69-16

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
					OWR,k.przew.		
208.	Przeclaw	11	7	osada?	EB-H,k.łuż.	dz.711	69-16
209.	Przeclaw	10	8	śląd osadn.	EB-H,k.łuż.	dz.711	69-16
210.	Przeclaw	2	9	osada	EK	arch.	69-16
211.	Niegostawice	6	10	osada	?	dz.190,153,163/1,152,154	69-16
212.	Rudziny	10	11	znal.łużne	EK	arch.	69-16
213.	Rudziny	2	12	osada? osada	EB-H,k.łuż. ŚR	449-1973	69-16
214.	Rudziny	1	13	gr.stożkowate	WŚ/PŚ	447-1973	69-16
215.	Niegostawice	5	14	śląd osadn. śląd osadn.	PŚ NŻ	dz.466/1	69-16
216.	Niegostawice	4	15	śląd osadn.	EB-H,k.łuż.	dz.466/3	69-16
217.	Przeclaw	3	16	znal.łużne	N	arch.	69-16
218.	Przeclaw	4	17	?	EK	arch.	69-16
219.	Przeclaw	5	18	znal.łużne	EK	arch.	69-16
220.	Przeclaw	6	19	znal.łużne	EB, k.łuż.	arch.	69-16
221.	Przeclaw	7	20	?	EB	arch.	69-16
222.	Przeclaw	8	21	znal.łużne	?	arch.	69-16
223.	Przeclaw	9	22	znal.łużne	?	arch.	69-16
224.	Niegostawice	1	23	cm.kurhanowe	EB	arch.	69-16
225.	Niegostawice	2	24	?	N	arch.	69-16
226.	Niegostawice	3	25	?	EB	arch.	69-16
227.	Nowy Dwór	1	10	pkt osadn.	k.łużycka	arch.	69-17
228.	Nowy Dwór	2	11	znal.łużne	EK	arch.	69-17
229.	Nowy Dwór	3	12	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-17
230.	Sucha Dolna	I	1	kurhan	EB	arch.	70-16
231.	Rudziny	IV	2	znal.łużne	EK	arch. dz.16,17	70-16
232.	Rudziny	V	3	znal.łużne	EB	arch. dz.156/2	70-16
233.	Rudziny	VI	4	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje ŚR	dz.216/1,216/2,217/1	70-16
234.	Rudziny	VII	5	osada	PŚ	dz.221/2	70-16
235.	Rudziny	VIII	6	osada śląd osadn.	ŚR pradzieje	dz.275	70-16
236.	Rudziny	IX	7	osada śląd osadn.	ŚR pradzieje	dz.271	70-16
237.	Rudziny	III	8	znal.łużne	EB	dz.394/1,395	70-16
Gmina	Szprotawa - Obszary AZP 67-14, 67-15, 68-14, 68-15, 69-14, 69-15, 70-14, 70-15, 71-15,71-16,72-15						
1.	Siecieborzyce	1	48	cmentarzysko śląd osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łużycka		67-14
2.	Siecieborzyce	2	49	pkt osadn.	EB-H,k.łużycka	arch.	67-14
3.	Siecieborzyce	3	50	pkt osadn.	PŚ	arch.	67-14
4.	Siecieborzyce	4	51	Wały śląskie	pradzieje		67-14
5.	Siecieborzyce	5	52	Wały śląskie	pradzieje lub WŚ		67-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
6.	Siecieborzyce	6	53	Wały ślaskie	pradzieje lub WŚ		67-14
7.	Siecieborzyce	7	54	Wały ślaskie	pradzieje lub WŚ		67-14
8.	Siecieborzyce	8	55	śląd osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
9.	Siecieborzyce	9	56	pkt osadn. ślad osadn.	k.łużycka PS		67-14
10.	Siecieborzyce	10	57	śląd osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
11.	Siecieborzyce	11	58	pkt osadn. ślad osadn.	k.łużycka PŚ		67-14
12.	Siecieborzyce	12	59	śląd osadn.	PŚ		67-14
13.	Siecieborzyce	13	60	śląd osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
14.	Siecieborzyce	14	61	pkt osadn.	WS		67-14
15.	Siecieborzyce	15	62	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PS		67-14
16.	Siecieborzyce	16	63	śląd osadn. ślad osadn.	M? PŚ		67-14
17.	Siecieborzyce	17	98	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
18.	Siecieborzyce	18	99	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
19.	Siecieborzyce	19	100	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
20.	Siecieborzyce	20	101	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
21.	Siecieborzyce	21	102	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
22.	Siecieborzyce	22	103	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
23.	Siecieborzyce	23	104	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
24.	Siecieborzyce	24	105	śląd osadn. pkt osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		67-15
25.	Siecieborzyce	25	106	śląd osadn. pkt osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		67-15
26.	Siecieborzyce	26	107	osada	PŚ-NŻ		67-15
27.	Siecieborzyce	27	108	pkt osadn.	PŚ-NŻ		67-15
28.	Siecieborzyce	28	109	osada	PŚ-NŻ		67-15
29.	Siecieborzyce	29	110	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
30.	Siecieborzyce	30	111	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
31.	Siecieborzyce	31	112	pkt osadn.	PŚ-NŻ		67-15
32.	Siecieborzyce	32	113	śląd osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		67-15
33.	Siecieborzyce	33	114	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
34.	Siecieborzyce	34	115	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
35.	Siecieborzyce	35	116	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
36.	Siecieborzyce	36	117	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
37.	Siecieborzyce	37	118	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-15
38.	Witków	1	32	cmentarzysko	H-L,k.pomor.	arch.	68-14
39.	Witków	2	33	cmentarzysko cmentarzysko ślad osadn.	EB-H,k.łuż. EB-H,k.łuż. PŚ-NŻ		68-14
40.	Witków	3	34	znał.łużne	EK	arch.	68-14
41.	Witków	4	35	znał.łużne	N	arch.	68-14
42.	Witków	5	36	znał.łużne	EK	arch.	68-14
43.	Witków	6	37	gr.stožk.	XIV-XIX w.		68-14
44.	Witków	7	38	znał.łużne	EK	arch.	68-14
45.	Witków	8	39	znał.łużne	EB,k.łużycka	arch.	68-14
46.	Witków	9	40	cmentarzysko	EB,k.łużycka	arch.	68-14
47.	Witków	10	41	śląd osadn.	EK		68-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				ślad osadn.	PŚ-NŻ		
48.	Witków	11	42	ślad osadn.	OWR?		68-14
49.	Witków	12	43	pkt osadn. ślad osadn.	POR,k.lubos z. PŚ-NŻ		68-14
50.	Witków	13	44	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
51.	Witków	14	45	ślad osadn. ślad osadn.	WŚ PŚ		68-14
52.	Witków	15	46	ślad osadn.	PŚ		68-14
53.	Witków	16	47	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
54.	Witków	17	48	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
55.	Witków	18	49	ślad osadn.	pradzieje		68-14
56.	Witków	19	50	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
57.	Witków	20	51	ślad osadn. pkt osadn.	EK PŚ-NŻ		68-14
58.	Witków	21	52	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje PŚ-NŻ		68-14
59.	Witków	22	53	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
60.	Witków	23	54	ślad osadn.	PŚ		68-14
61.	Witków	24	55	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
62.	Witków	25	56	ślad osadn. ślad osadn.	H-L,k.pom. PŚ-NŻ		68-14
63.	Witków	26	57	pkt osadn.	H-L,k.pom.		68-14
64.	Witków	27	58	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
65.	Witków	28	59	pkt osadn. pkt osadn.	H-L,k.pom. POR,k.lubos z.		68-14
66.	Witków	29	60	pkt osadn.	H-L,k.pom.		68-14
67.	Witków	30	61	osada	PŚ-NŻ		68-14
68.	Witków	31	62	ślad osadn.	PŚ		68-14
69.	Witków	32	63	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
70.	Witków	33	64	osada	PŚ-NŻ		68-14
71.	Witków	34	65	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
72.	Witków	35	66	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
73.	Witków	36	67	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	POR,k.lub. WŚ PŚ-NŻ		68-14
74.	Witków	37	68	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
75.	Witków	38	69	osada	PŚ-NŻ		68-14
76.	Witków	39	70	pkt osadn. pkt osadn.	H- L,k.pomor. PŚ-NŻ		68-14
77.	Witków	40	71	pkt osadn. pkt osadn.	H- L,k.pomor. PŚ-NŻ		68-14
78.	Witków	41	72	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
79.	Witków	42	73	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		68-14
80.	Witków	43	74	ślad osadn.	PŚ		68-14
81.	Witków	44	75	pkt osadn. ślad osadn.	H- L,k.pomor. PŚ		68-14
82.	Witków	45	76	pkt osadn.	H- L,k.pomor.		68-14
83.	Siecieborzyce	48	77	ślad osadn. pkt osadn.	EK PŚ-NŻ		68-14
84.	Siecieborzyce	49	78	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-14
85.	Siecieborzyce	50	79	ślad osadn.	pradzieje		68-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ-NŻ		
86.	Siecieborzyce	51	80	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
87.	Siecieborzyce	52	81	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
88.	Siecieborzyce	53	82	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
89.	Siecieborzyce	54	83	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
90.	Siecieborzyce	55	84	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
91.	Siecieborzyce	56	85	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
92.	Siecieborzyce	57	86	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
93.	Siecieborzyce	58	87	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
94.	Siecieborzyce	59	88	pkt. osadn.	PŚ-NŻ		68-14
95.	Siecieborzyce	60	89	pkt. osadn.	PŚ-NŻ		68-14
96.	Siecieborzyce	61	90	pkt. osadn.	PŚ-NŻ		68-14
97.	Siecieborzyce	61	90	pkt. osadn.	PŚ-NŻ		68-14
98.	Siecieborzyce	62	91	pkt. osadn.	PŚ-NŻ		68-14
99.	Siecieborzyce	63	92	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
100.	Siecieborzyce	64	93	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
101.	Siecieborzyce	65	94	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
102.	Siecieborzyce	66	95	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
103.	Siecieborzyce	67	96	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
104.	Siecieborzyce	68	97	śląd osadn.	PŚ-NŻ	dz.558/ 4	68-14
105.	Siecieborzyce	69	98	śląd osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuż. PŚ-NŻ	dz.558/ 4	68-14
106.	Siecieborzyce	70	99	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
107.	Siecieborzyce	71	100	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka PS-NZ		68-14
108.	Siecieborzyce	72	101	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
109.	Siecieborzyce	73	102	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PS-NZ		68-14
110.	Siecieborzyce	74	103	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
111.	Siecieborzyce	75	104	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
112.	Siecieborzyce	76	105	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
113.	Siecieborzyce	77	106	pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka PS-NZ		68-14
114.	Siecieborzyce	78	107	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
115.	Siecieborzyce	79	108	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
116.	Siecieborzyce	80	109	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
117.	Siecieborzyce	81	110	śląd osadn. pkt osadn.	WŚ PS-NZ		68-14
118.	Siecieborzyce	82	111	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
119.	Siecieborzyce	83	112	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
120.	Siecieborzyce	84	113	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
121.	Siecieborzyce	85	114	śląd osadn. pkt osadn.	EK PS-NZ		68-14
122.	Siecieborzyce	86	115	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
123.	Siecieborzyce	87	116	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
124.	Borowina	49	117	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
125.	Borowina	50	118	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
126.	Borowina	51	119	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
127.	Borowina	52	120	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
128.	Borowina	53	121	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
129.	Borowina	54	122	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
130.	Borowina	55	123	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
131.	Borowina	56	124	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
132.	Borowina	57	125	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
133.	Borowina	58	126	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
134.	Borowina	59	127	śląd osadn. pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
135.	Borowina	60	128	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
136.	Borowina	61	129	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
137.	Borowina	62	130	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
138.	Borowina	63	131	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
139.	Borowina	64	131	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
140.	Borowina	65	132	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
141.	Borowina	66	133	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
142.	Borowina	67	134	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
143.	Borowina	68	135	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
144.	Witków	46	136	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
145.	Witków	47	137	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
146.	Witków	48	138	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
147.	Witków	49	139	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
148.	Witków	50	140	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
149.	Siecieborzyce	88	141	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
150.	Siecieborzyce	89	142	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
151.	Siecieborzyce	90	143	śląd osadn.	PS-NŻ		68-14
152.	Siecieborzyce	91	144	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
153.	Witków	51	145	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
154.	Witków	52	146	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB, k.łużycka pradzieje PS-NŻ		68-14
155.	Witków	53	147	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
156.	Witków	54	148	śląd osadn. śląd osadn.	EK PS-NŻ		68-14
157.	Witków	55	149	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
158.	Siecieborzyce	92	150	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS		68-14
159.	Siecieborzyce	93	151	śląd osadn.	pradzieje		68-14
160.	Siecieborzyce	94	152	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
161.	Siecieborzyce	95	153	pkt osadn.	PS-NŻ		68-14
162.	Siecieborzyce	96	154	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS-NŻ		68-14
163.	Siecieborzyce	97	155	znal.łuźne	EK	arch.	68-14
164.	Siecieborzyce	98	156	znal.łuźne	EK(N)	arch.	68-14
165.	Siecieborzyce	99	157	znal.łuźne	EK	arch.	68-14
166.	Siecieborzyce	100	158	śląd osadn.	N	arch.	68-14
167.	Siecieborzyce	101	159	?	EB	arch.	68-14
168.	Siecieborzyce	38	1	śląd osadn. śląd osadn.	EK PS-NŻ		68-15
169.	Siecieborzyce	39	2	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK H, k.łużycka PS-NŻ		68-15
170.	Siecieborzyce	40	3	śląd osadn.	PS-NŻ		68-15
171.	Siecieborzyce	41	4	pkt osadn. śląd osadn.	k.łużycka PS-NŻ		68-15
172.	Siecieborzyce	42	5	śląd osadn.	H, k.łużycka		68-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ-NŻ		
173.	Siecieborzyce	43	6	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.luż. PŚ-NŻ		68-15
174.	Siecieborzyce	44	7	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.lużycka PŚ-NŻ		68-15
175.	Siecieborzyce	45	8	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
176.	Siecieborzyce	46	9	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
177.	Siecieborzyce	47	10	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
178.	Długie	3	11	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		68-15
179.	Długie	4	12	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
180.	Długie	5	13	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
181.	Długie	6	14	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
182.	Długie	7	15	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
183.	Długie	2	16	pkt osadn. śląd osadn.	H-L PŚ-NŻ		68-15
184.	Długie	8	17	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
185.	Długie	9	18	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
186.	Długie	10	19	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
187.	Długie	11	20	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
188.	Długie	12	21	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
189.	Długie	13	22	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
190.	Długie	14	23	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
191.	Długie	15	24	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
192.	Długie	16	25	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
193.	Długie	17	26	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
194.	Długie	18	27	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
195.	Długie	19	28	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
196.	Długie	20	29	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
197.	Długie	21	30	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ? PŚ-NŻ		68-15
198.	Długie	22	31	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
199.	Długie	23	32	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
200.	Długie	24	33	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ-NŻ		68-15
201.	Długie	25	34	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
202.	Długie	26	35	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
203.	Długie	27	36	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
204.	Długie	28	37	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
205.	Długie	29	38	śląd osadn.	PŚ,NŻ		68-15
206.	Długie	30	39	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
207.	Długie	31	40	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
208.	Długie	32	41	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
209.	Długie	33	42	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
210.	Długie	34	43	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
211.	Długie	35	44	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
212.	Długie	34	45	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
213.	Długie	37	46	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
214.	Długie	38	47	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
215.	Długie	39	48	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
216.	Długie	40	49	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
217.	Długie	41	50	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
218.	Długie	42	51	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
219.	Długie	43	52	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
220.	Długie	44	53	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
221.	Długie	45	54	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
222.	Długie	46	55	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
223.	Długie	47	56	śląd osadn. śląd osadn.	EB, łużycka PŚ-NŻ		68-15
224.	Długie	48	57	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		68-15
225.	Długie	49	58	śląd osadn. pkt osadn.	WS? PŚ-NŻ		68-15
226.	Długie	50	59	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
227.	Długie	51	60	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
228.	Długie	52	61	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
229.	Długie	53	62	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
230.	Długie	54	63	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
231.	Długie	55	64	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
232.	Długie	56	65	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
233.	Długie	57	66	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
234.	Długie	58	67	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
235.	Długie	59	68	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
236.	Długie	60	69	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
237.	Długie	61	70	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
238.	Długie	62	71	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
239.	Długie	63	72	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
240.	Długie	64	73	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
241.	Długie	65	74	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
242.	Długie	66	75	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
243.	Długie	67	76	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
244.	Długie	68	77	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
245.	Długie	69	78	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
246.	Długie	70	79	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
247.	Długie	71	80	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
248.	Długie	72	81	śląd osadn. pkt osadn.	EK PŚ-NŻ		68-15
249.	Długie	73	82	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
250.	Długie	74	83	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
251.	Długie	75	84	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
252.	Długie	76	85	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
253.	Długie	77	86	pkt osadn.	PŚ-NŻ	dz.9/16	68-15
254.	Długie	78	87	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
255.	Długie	79	88	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
256.	Długie	80	89	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
257.	Długie	81	90	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
258.	Długie	82	91	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
259.	Długie	83	92	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
260.	Długie	84	93	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
261.	Długie	85	94	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
262.	Długie	86	95	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
263.	Borowina	4	96	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
264.	Borowina	5	97	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
265.	Borowina	6	98	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
266.	Borowina	7	99	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15
267.	Borowina	8	100	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
268.	Borowina	9	101	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
269.	Borowina	1	102	znal. luźne	EK	arch.	68-15
270.	Borowina	10	103	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
271.	Borowina	11	104	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
272.	Borowina	12	105	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje PŚ-NŻ		68-15
273.	Borowina	13	106	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
274.	Borowina	14	107	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
275.	Borowina	15	108	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
276.	Borowina	16	109	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
277.	Borowina	17	110	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
278.	Borowina	18	111	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
279.	Borowina	19	112	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
280.	Borowina	20	113	ślad osadn. ślad osadn.	k. lużycka PŚ-NŻ		68-15
281.	Borowina	21	114	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
282.	Borowina	22	115	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
283.	Borowina	23	116	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
284.	Borowina	24	117	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
285.	Borowina	25	118	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
286.	Borowina	26	119	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
287.	Borowina	27	120	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
288.	Borowina	28	121	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-15
289.	Borowina	29	122	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
290.	Borowina	30	123	pkt osadn. ślad osadn.	H, k. lużycka PŚ-NŻ		68-15
291.	Borowina	31	124	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
292.	Borowina	32	125	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
293.	Borowina	33	126	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
294.	Borowina	34	127	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
295.	Borowina	35	128	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EB, k. lużycka PŚ-NŻ WŚ		68-15
296.	Borowina	36	129	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
297.	Borowina	37	130	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
298.	Borowina	38	131	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
299.	Borowina	39	132	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
300.	Borowina	40	133	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
301.	Borowina	41	134	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
302.	Borowina	42	135	pkt osadn. ślad osadn.	H, k. lużycka PŚ-NŻ		68-15
303.	Borowina	43	136	ślad osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EK EK, EB-H PŚ-NŻ WŚ		68-15
304.	Borowina	44	137	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
305.	Borowina	45	138	pkt osadn. pkt osadn.	EB, k. lużycka PŚ-NŻ		68-15
306.	Borowina	46	139	pkt osadn. pkt osadn.	k. lużycka PŚ-NŻ		68-15
307.	Borowina	2	140	cmentarzysko pkt osadn.	H, k. pomor. PŚ-NŻ		68-15
308.	Borowina	47	141	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
309.	Borowina	3	142	cmentarzysko	H,k.łużycka	450-1973 jako Dzikowice st.2 arch.	68-15
310.	Długie	87	143	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
311.	Długie	88	144	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
312.	Długie	89	145	ślad osadn. ślad osadn.	EK PŚ-NŻ		68-15
313.	Długie	90	146	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-15
314.	Długie	91	147	ślad osadn. ślad osadn.	EK PŚ-NŻ		68-15
315.	Długie	92	148	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-15
316.	Borowina	48	149	ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka PŚ-NŻ		68-15
317.	Długie	1	166	cm.kurhanowe	EB,k.łużycka	466-1973 arch.	68-15
318.	Długie	-	167	cmentarzysko	EB,k.łużycka	arch.	68-15
319.	Długie	-	168	znal.łuźne	?	arch.	68-15
320.	Kartowice	4	17	znal.łuźne	N	arch.	69-14
321.	Kartowice	1	18	osada	N	arch.	69-14
322.	Kartowice	5	19	ślad osadn.	EK		69-14
323.	Kartowice	2	20	osada	WŚ	arch.	69-14
324.	Kartowice	3	21	osada	EB,H	arch.	69-14
325.	Pasterzowice	1	22	ślad osadn.	NŻ		69-14
326.	Pasterzowice	2	23	osada?	PŚ-NŻ		69-14
327.	Henryków	9	24	ślad osadn.	PŚ,NŻ		69-14
328.	Henryków	10	25	ślad osadn.	PŚ-NŻ		69-14
329.	Dzikowice	1	1	cmentarzysko	EB,k.łużycka	451-1973 arch.	69-15
330.	Henryków	2	2	osada	EB	arch. 454-1973	69-15
331.	Henryków	1	3	osada	OWR,k.przew.	arch.	69-15
332.	Wiechlice	2	4	obozowisko	M	461-1973 arch.	69-15
333.	Wiechlice	1	5	ślad osadn.	PŚ		69-15
334.	Cieciszów	7	6	cmentarzysko	EB-H	arch.	69-15
335.	Cieciszów	1	7	obozowisko	M	498-1973 arch.	69-15
336.	Cieciszów	6	8	znal.łuźne	EK	arch.	69-15
337.	Cieciszów	8	10	znal.łuźne	EK	arch.	69-15
338.	Cieciszów	5	11	znal.łuźne	EK	arch.	69-15
339.	Dzikowice	3	17	znal.łuźne	OWR	arch.	69-15
340.	Szprotawa-łlawka	1	1	d. grodzisko	WŚ	weryfikacja negatywna-skreślone z rejestru zabytków	70-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
341.	Szprotawa- Iławka	II	5	osada ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka a ŚR NŻ		70-14
342.	Nowa Kopernia- Polkowiczki	II	9	osada	ŚR		70-14
343.	Nowa Kopernia- Polkowiczki	III	10	osada	k.łużycka		70-14
344.	Nowa Kopernia- Polkowiczki	I	11	cmentarzysko	EB-H	arch. 452?- 1973	70-14
345.	Nowa Kopernia- Polkowiczki	IV	12	osada	ŚR		70-14
346.	Nowa Kopernia- Polkowiczki	V	13	osada	L		70-14
347.	Szprotawa- Zarzecze	V	14	osada	EB-H,k.łuż.		70-14
348.	Szprotawa- Zarzecze	IV	15	osada osada osada	H,k.łużycka ŚR H,k.łuż.lub pom..		70-14
349.	Szprotawa- Zarzecze	VII	16	cmentarzysko	EB-H		70-14
350.	Szprotawa- Zarzecze	VI	17	cmentarzysko	EŻ	arch.	70-14
351.	Szprotawa- Zarzecze	VIII	18	cmentarzysko	EK	arch.	70-14
352.	Szprotawa	I	19	cmentarzysko	EB-H		70-14
353.	Szprotawa	VIII	20	Szprotawa	EŻ	arch.	70-14
354.	Szprotawa	IV	21	cmentarzysko	EB-H	arch.	70-14
355.	Szprotawa	V	22	cmentarzysko	EB-H	arch.	70-14
356.	Szprotawa	III	23	cmentarzysko	EB	arch.	70-14
357.	Henryków	VI	24	osada	PS		70-14
358.	Henryków	VII	25	znal.łużne	EK	arch.	70-14
359.	Szprotawa	VI	26	cmentarzysko	EŻ	arch.	70-14
360.	Szprotawa	II	27	osada ślad osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje	458- 1973	70-14
361.	Szprotawa	VII	28	ślad osadn.	EK	arch.	70-14
362.	Nowa Kopernia	I	29	ślad osadn. osada	OWR ŚR		70-14
363.	Szprotawa- Puszczykowo Małe	II	30	ślad osadn. ślad osadn.	OWR ŚR		70-14
364.	Szprotawa- Puszczykowo Małe	I	31	ślad osadn. osada	pradzieje WŚ	464- 1973	70-14
365.	Szprotawa- Puszczykowo Małe	IV	32	osada cmentarzysko	EK EB	arch.	70-14
366.	Szprotawa- Puszczykowo Małe	III	33	osada? osada	N/KAK?/ ŚR		70-14
367.	Szprotawa- Zarzecze	III	34	ślad osadn. osada	pradzieje ŚR		70-14
368.	Szprotawa- Zarzecze	I	35	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje ŚR		70-14
369.	Szprotawa- Zarzecze	II	36	osada osada ślad osadn.	EB ŚR pradzieje	455- 1973	70-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
370.	Nowa Kopernia	II	37	ślad osadn.	k.łużycka		70-14
371.	Bobrowice	XI	38	cmentarzysko	EB		70-14
372.	Szprotawa	IX	41	? ?	EK OWR		70-14
373.	Szprotawa-Puszczykowo Małe	V	42	?	EK	arch.	70-14
374.	Nowa Kopernia-Polkowiczki	VI	43	?	EK	arch.	70-14
375.	Szprotawa-Iławka	I	44	osada? ?	H WŚ	arch.	70-14
376.	Szprotawa-Iławka	III	45	cmentarzysko	OWR	arch.	70-14
377.	Śliwnik	V	46	?	?	arch.	70-14
378.	Szprotawa	X	47	grób	N/KAK/	arch.	70-14
379.	Szprotawa	XI	48	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	70-14
380.	Szprotawa	XII	49	cmentarzysko	H-L,k.pom.	arch.	70-14
381.	Szprotawa	XIII	50	cmentarzysko	L,k.pom.	arch.	70-14
382.	Szprotawa	XIV	51	?	OWR	arch.	70-14
383.	Szprotawa	XV	52	znal.łużne-moneta	OWR	arch.	70-14
384.	Szprotawa	XVI	53	cmentarzysko	WŚ	arch.	70-14
385.	Nowa Kopernia	III	54	cmentarzysko	k.łużycka	arch.	70-14
386.	Nowa Kopernia	IV	55	grób	k.pomorska	arch.	70-14
387.	Szprotawa-Iławka	5	56	kościół ślady osadn.	XIII w. WŚ,PŚ-NŻ		70-14
388.	Henryków	V	1	osada	PŚ	dz.307/ 2	70-15
389.	Henryków	II	2	osada	PŚ	dz.271	70-15
390.	Henryków	IV	3	osada	PŚ	dz.345/ 1	70-15
391.	Henryków	III	4	osada ślad osadn.	PŚ pradzieje	dz.345/ 1	70-15
392.	Cieciszów	II	5	osada	PŚ	dz.127, 128	70-15
393.	Cieciszów	III	6	osada	PŚ	dz.112, 114	70-15
394.	Dzieńmiarowice	IX	8	osada	PŚ	dz.252	70-15
395.	Dzieńmiarowice	VIII	9	osada	PŚ	dz.211, 212	70-15
396.	Dzieńmiarowice	VII	10	ślad osadn.	PŚ	dz.213	70-15
397.	Dzieńmiarowice	VI	11	osada	PŚ	dz.217, 219,222	70-15
398.	Dzieńmiarowice	IV	12	osada	PŚ	dz.185, 190	70-15
399.	Dzieńmiarowice	III	13	osada	PŚ	dz.165	70-15
400.	Dzieńmiarowice	I	14	osada	PŚ	dz.325/ 5	70-15
401.	Dzieńmiarowice	V	15	znal.łużne	EK	arch.	70-15
402.	Dzieńmiarowice	II	16	cmentarzysko	EB-H	arch.	70-15
403.	Bobrowice	VIII	17	cmentarzysko	EB	arch.	70-15
404.	Bobrowice	IX	18	osada ślad osadn.	EB-H ŚR	dz.8/1, 9/1	70-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
405.	Bobrowice	X	19	znal. luźne osada	EK EB	arch.	70-15
406.	Dzieńmierowice	X	20	osada	ŚR	dz.364	70-15
407.	Dzieńmierowice	XI	21	cmentarzysko	EB	arch.	70-15
408.	Bobrowice	XII	22	cmentarzysko ? ?	k.łużycka L/OWR WŚ	arch.	70-15
409.	Dzieńmierowice	I	23	osada	WS		70-15
410.	Dzieńmierowice	13	24	cmentarzysko	H,k.łużycka	zniszczone	70-15
411.	Bobrowice	7	1	osada osada	EB-H,k.łuż. ŚR	448-1973 dz.nr 8 448-1973	71-15
412.	Bobrowice	8	2	znal. luźne	EK	arch.	71-15
413.	Leszno Dolne	I	3	śląd osadn.	ŚR	dz. nr 364	71-15
414.	Leszno Dolne	II	4	osada	ŚR	dz.nr 370	71-15
415.	Leszno Dolne	III	5	osada	ŚR	dz.nr 372,370	71-15
416.	Leszno Dolne	IV	6	osada	ŚR	dz.nr 1	71-15
417.	Leszno Dolne	V	7	osada	ŚR	dz.nr 323	71-15
418.	Leszno Dolne	VI	8	osada	ŚR	dz.nr 192	71-15
419.	Leszno Dolne	VIII	9	śląd osadn.	EB-H,k.łuż.	dz.nr 233	71-15
420.	Leszno Dolne	VII	10	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje EK	dz.nr 192	71-15
421.	Leszno Dolne	X	11	osada osada	EB-H,k.łuż. ŚR	dz.nr 192	71-15
422.	Leszno Dolne	IX	12	śląd osadn.	EB,k.łużycka	dz.nr 173	71-15
423.	Bobrowice	1	13	cmentarzysko	EB	462-1973 arch. 462-1973	71-15
424.	Bobrowice	2	14	cmentarzysko	EB	arch.	71-15
425.	Bobrowice	I	15	śląd osadn.	ŚR	dz. nr 89	71-15
426.	Bobrowice	II	16	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje EB-H,k.łuż. WŚ	dz. nr 86,85	71-15
427.	Bobrowice	III	17	śląd osadn.	ŚR	dz. nr 73,74	71-15
428.	Sieraków	3	18	osada cmentarzysko cmentarzysko	N k.łużycka OWR		71-15
429.	Sieraków	I	19	śląd osadn.	ŚR		71-15
430.	Sieraków	4	20	osada osada	N OWR	arch.	71-15
431.	Sieraków	1	21	osada śląd osadn. śląd osadn.	N OWR WŚ	460-1973	71-15
432.	Leszno Górne	II	22	śląd osadn.	WŚ	dz. nr 128	71-15
433.	Leszno Górne	I	23	śląd osadn.	pradzieje	dz. nr 185	71-15

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
434.	Leszno Górne	1	24	cmentarzysko	k.łużycka	dz. nr 283 arch.	71-15
435.	Biernatowo /Biernatów?	I	25	osada	ŚR		71-15
436.	Sieraków	II	26	osada	ŚR		71-15
437.	Sieraków	III	27	Wa ł śląski	WŚ?		71-15
438.	Biernatowo /Biernatów?	II	28	Wa ł śląski	WŚ?		71-15
439.	Leszno Górne	5	29	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	71-5
440.	Szklarki	III	1	ślad osadn. ślad osadn.	EB-H,k.łuż. ŚR		71-16
441.	Szklarki	IV	2	osada	ŚR		71-16
442.	Szklarki	II	3	ślad osadn.	ŚR		71-16
443.	Szklarki	I	4	osada	ŚR		71-16
444.	Buczek	1	1	osada cmentarzysko	EK EK	arch.	72-15
445.	Buczek	I	2	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje ŚR		72-15
446.	Leszno Górne	III	3	ślad osadn.	ŚR		72-15
Gmina	Wymiarki - Obszary AZP 70-10, 70-11, 71-09, 71-10						
1.	Lutynka	1	1	kurhan	N-WEB	arch.	70-10
2.	Lutynka	2	2	ślad osadn.	PŚ-NŻ		70-10
3.	Lutynka	3	3	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
4.	Lutynka	4	4	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
5.	Lutynka	5	5	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
6.	Lutynka	6	6	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
7.	Lutynka	7	7	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
8.	Rusocice	1	8	Ślad osadn. Ślad osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-10
9.	Witoszyn Górny	1	9	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
10.	Witoszyn Górny	2	10	ślad osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-10
11.	Witoszyn Dolny	3	11	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
12.	Witoszyn Dolny	4	12	pkt osadn.	PŚ-NŻ		70-10
13.	Wymiarki	16	15	wał ziemny	PŚ-NŻ		70-10
14.	Witoszyn Górny	-	16	znal.łuźne	H	arch.	70-10
15.	Witoszyn Górny	-	17	? ?	EB ŚR	arch.	70-10
16.	Witoszyn Górny	-	18	osada	?	arch.	70-10
17.	Witoszyn Dolny	-	19	?	EB	arch.	70-10
18.	Witoszyn Dolny	-	20	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	70-10
19.	Witoszyn Dolny	-	21	osada	PŚ	arch.	70-10
20.	Witoszyn Dolny	-	22	cmentarzysko	?	arch.	70-10
21.	Lubieszów	6	23	cmentarzysko pkt osadn. osada	EB,k.łużycka a k.jastorfska Nż	arch.	70-10
22.	Lubieszów	-	24	znal.łuźne	N	arch.	70-10
23.	Witoszyn Górny	3	27	osada	Nż		70-10
24.	Witoszyn	4	28	pkt osadn	PŚ		70-10

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
	Górny			pkt osadn.	Nż		
25.	Witoszyn Górny	5	29	pkt osadn osada osada	WEB EB,k.łużycka Nż		70-10
26.	Lubieszów	1	30	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje EB,k.łużycka		70-10
27.	Lubieszów	2	31	pkt osadn.	Nż		70-10
28.	Lubieszów	3	32	pkt osadn.	Nż		70-10
29.	Lubieszów	4	33	pkt osadn.	Nż		70-10
30.	Lubieszów	5	63	pkt osadn.	PŚ		70-11
31.	Lubartów	1	26	śląd osadn. osada	WŚ PŚ		71-09
32.	Lubartów	2	27	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-09
33.	Silna Mała	1	28	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-09
34.	Czarnocin	1	12	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
35.	Czarnocin	2	13	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
36.	Czarnocin	3	14	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
37.	Czarnocin	4	15	pkt osadn.	EB-H,k.łuż.		71-10
38.	Czarnocin	5	16	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
39.	Czyżówek	1	17	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
40.	Witoszyn Dolny	1	18	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
41.	Witoszyn Dolny	2	19	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
42.	Wymiarki	1	23	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
43.	Wymiarki	2	24	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
44.	Wymiarki	3	25	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
45.	Wymiarki	4	26	pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	H-L,k.łuż. WŚ pradzieje PŚ-NŻ		71-10
46.	Wymiarki	5	27	pkt osadn.	PŚ		71-10
47.	Wymiarki	6	28	pkt osadn.	PŚ-NŻ		71-10
48.	Wymiarki	7	29	śląd osadn.	PŚ		71-10
49.	Wymiarki	8	30	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka WS PŚ		71-10
50.	Wymiarki	9	31	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ		71-10
51.	Wymiarki	10	32	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje WŚ PS-NŻ		71-10
52.	Wymiarki	11	33	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
53.	Wymiarki	12	34	śląd osadn. śląd osadn.	Pradzieje PŚ-NŻ		71-10
54.	Wymiarki	13	35	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
55.	Czarnocin	6	36	cmentarzysko	EB,k.łużycka	arch.	71-10
56.	Czarnocin	7	37	pkt osadn.	EB	arch.	71-10
57.	Wymiarki	14	38	cmentarzysko kurhanowe	EB,k.łużycka	arch.	71-10
58.	Wymiarki	15	39	cmentarzysko ?	H,k.łużycka	arch.	71-10
59.	Witoszyn Dolny	1	18	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10
60.	Witoszyn Dolny	2	19	śląd osadn.	PŚ-NŻ		71-10

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Gmina Żagań - Obszary AZP 66-12, 67-12, 67-13,67-14, 68-12, 68-13, 68-14, 69-12, 69-13, 70-12, 70-13, 71-13							
1.	Dybów	1	26	ślad osadn. cmentarzysko	EK k.łużycka	arch.	66-12
2.	Dybów	2	27	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka H-L,KP? pradzieje PŚ		66-12
3.	Dybów	3	28	pkt osadn. osada	WS PŚ		66-12
4.	Dybów	4	29	pkt osadn. ślad osadn.	k.łużycka PŚ		66-12
5.	Dybów	5	30	osada ślad osadn.	H-L,KP		66-12
6.	Dybów	6	31	pkt osadn. ślad osadn.	H-L,KP PŚ		66-12
7.	Gorzupia Dolna	1	32	osada osada osada pkt osadn ślad osadn.	L,KP OWR WŚ H-L,KP? PŚ		66-12
8.	Gorzupia Dolna	2	33	osada pkt osadn. osada pkt osadn.	L,KP L,KP OWR pradzieje		66-12
9.	Gorzupia Dolna	3	34	ślad osadn. osada ślad osadn. ślad osadn.	EK OWR H pradzieje		66-12
10.	Gorzupia Dolna	4	35	osada osada pkt osadn. ślad osadn.	L,KP WŚ pradzieje PŚ		66-12
11.	Gorzupia Dolna	5	36	osada osada	L,KP WŚ	arch.	66-12
12.	Gorzupia Dolna	6	37	ślad osadn. ślad osadn.	M? OWR	arch.	66-12
13.	Gorzupia Dolna	7	38	ślad osadn. osada osada osada pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EK L,KP WŚ PŚ pradzieje WŚ PŚ		66-12
14.	Gorzupia Dolna	8	39	ślad osadn. osada osada pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EK OWR WŚ OWR pradzieje PŚ-NŻ EB-H		66-12
15.	Gorzupia Dolna	9	40	osada osada pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	L,KP PŚ H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-12
16.	Gorzupia Dolna	10	41	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	OWR PŚ H,k.łużycka pradzieje PŚ		66-12
17.	Gorzupia Dolna	11	42	pkt osadn. osada pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka L/WOR,KP PŚ NŻ		66-12
18.	Gorzupia	12	43	ślad osadn.	EB	arch.	66-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
	Dolna						
19.	Gorzupia Dolna	13	44	cmentarzysko cmentarzysko	EB,k.łużycka L-OWR,KP	arch.	66-12
20.	Gorzupia Dolna	14	45	ruiny dworu	PS-NŻ		66-12
21.	Gorzupia Dolna	15	46	osada	PS		66-12
22.	Gorzupia Dolna	16	47	osada pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	PS-NŻ WOR,KP PS NŻ		66-12
23.	Gorzupia Dolna	17	48	ślad osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EK EB,k.łużycka pradzieje PS		66-12
24.	Gorzupia Dolna	18	49	ślad osadn. pkt osadn.	pradzieje PS-NŻ		66-12
25.	Gorzupia Dolna	19	50	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	H-L,KP pradzieje PS		66-12
26.	Gorzupia Dolna	20	51	pkt osadn. pkt osadn.	k.łużycka KP		66-12
27.	Gorzupia Dolna	21	52	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PS		66-12
28.	Gorzupia Dolna	22	53	osada pkt osadn. pkt osadn.	H,KP? KP PS		66-12
29.	Gorzupia Dolna	23	54	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje WS PS		66-12
30.	Gorzupia Dolna	24	55	ślad osadn. ślad osadn. pkt osadn.	WS pradzieje PS		66-12
31.	Gorzupia Dolna	25	56	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EK pradzieje k.łużycka PS		66-12
32.	Gorzupia Dolna	26	57	osada pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PS		66-12
33.	Gorzupia Dolna	27	58	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H-L,KP pradzieje PS		66-12
34.	Gorzupia Dolna	28	59	pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka PS		66-12
35.	Gorzupia Dolna	29	60	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	k.łużycka pradzieje PS		66-12
36.	Gorzupia Dolna	30	61	ślad osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje		66-12
37.	Gorzupia	1	62	osada ślad osadn. ślad osadn. osada	PS EB,k.łużycka pradzieje PS		66-12
38.	Gorzupia	2	63	osada pkt osadn. ślad osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka k.łużycka WS PS		66-12
39.	Gorzupia	3	64	osada	L-OWR,KP	arch.	66-12
40.	Gorzupia	4	65	cmentarzysko pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	OWR H,k.łużycka OWR pradzieje		66-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn.	PŚ		
41.	Gorzupia	5	66	osada osada pkt osadn.	OWR WŚ PŚ-NŻ		66-12
42.	Gorzupia	6	67	znal. luźne	?	arch.	66-12
43.	Gorzupia	7	68	osada	PŚ		66-12
44.	Gorzupia	8	69	osada pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	WŚ pradzieje WŚ PŚ		66-12
45.	Gorzupia	9	70	osada	PŚ-NŻ		66-12
46.	Miodnica	7	71	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-12
47.	Miodnica	8	72	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		66-12
48.	Gorzupia	-	78	cmentarzysko	EB-H,k. luź.		66-12
49.	Gorzupia Dolna	-	79	znal. luźne	EK		66-12
50.	Gorzupia Dolna	-	80	2 obozowiska	M	arch.	66-12
51.	Gorzupia Dolna	-	81	cmentarzysko	EB,k. lużycka	arch.	66-12
52.	Gorzupia Dolna	-	82	2 cmentarzyska	?	arch.	66-12
53.	Gorzupia Dolna	-	83	cmentarzysko	EB-H,k. luź.	arch.	66-12
54.	Gorzupia Dolna	-	84	znal. luźne	EB	arch.	66-12
55.	Gorzupia Dolna	-	85	pochówek konia	?	arch.	66-12
56.	Gorzupia Dolna	-	86	znal. luźne	?	arch.	66-12
57.	Gorzupia Dolna	-	87	znal. luźne	N	arch.	66-12
58.	Gorzupia Dolna	-	88	moneta	OWR	arch.	66-12
59.	Miodnica	-	89	osada	OWR	arch.	66-12
60.	Dybbów	7	90	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
61.	Dybbów	8	91	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
62.	Dybbów	9	92	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
63.	Dybbów	10	93	Wały Śląskie	pradzieje lub WŚ		66-12
64.	Gorzupia	10	103	pkt osadn. pkt osadn.	PŚ NŻ		66-12
65.	Gorzupia	11	104	wysypisko?	NŻ		66-12
66.	Gorzupia	12	105	pkt osadn. pkt osadn.	PŚ NŻ		66-12
67.	Gorzupia Dolna	31	106	pkt osadn. osada pkt osadn.	k. lużycka PŚ NŻ		66-12
68.	Gorzupia Dolna	32	107	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. osada osada	EB H,k. lużycka L WOR, KP PŚ NŻ		66-12
69.	Gorzupia Dolna	33	108	pkt osadn. osada pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje H,k. lużycka PŚ NŻ		66-12
70.	Gorzupia	34	109	pkt osadn.	PŚ		66-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
	Dolna			pkt osadn.	NŻ		
71.	Gorzupia Dolna	35	110	pkt osadn.	KP		66-12
72.	Dybów	11	111	ślad osadn. osada	EB? pradzieje		66-12
73.	Niemcza	1	1	osada osada ślad osadn.	H,k.łużycka H,k.łużycka PŚ		67-12
74.	Niemcza	2	2	osada osada pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H WŚ H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
75.	Niemcza	3	3	ślad osadn.	OWR	arch.	67-12
76.	Niemcza	4	4	pkt osadn.	EB-H,k.łuż.	arch.	67-12
77.	Niemcza	5	5	cmentarzysko pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
78.	Niemcza	6	6	osada pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
79.	Niemcza	7	7	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
80.	Niemcza	8	8	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
81.	Niemcza	9	9	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		67-12
82.	Niemcza	10	10	pkt osadn. pkt osadn.	EB-H,k.łuż. pradzieje		67-12
83.	Niemcza	11	11	ruiny pałacu	PŚ-NŻ		67-12
84.	Gryżyce	1	12	ślad osadn. ślad osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H,k.pomorska WŚ H-L,k.pom. pradzieje PŚ		67-12
85.	Gryżyce	2	13	cmentarzysko pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	OWR H-L,k.pom. pradzieje PŚ		67-12
86.	Gryżyce	3	14	cmentarzysko cmentarzysko pkt osadn.	H,k.łużycka EB,k.łużycka PŚ		67-12
87.	Gryżyce	4	15	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	67-12
88.	Gryżyce	5	16	?	?	arch.	67-12
89.	Gryżyce	6	17	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
90.	Gryżyce	7	18	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
91.	Gryżyce	2	19	pkt osadn. pkt osadn.	EK EB-H,k.łuż.	arch.	67-12
92.	Pożarów	3	20	pkt osadn.	EB-H,k.łuż.	arch.	67-12
93.	Pożarów	5	21	ślad osadn. ślad osadn. pkt osadn.	WŚ WŚ PŚ-NŻ		67-12
94.	Miodnica	1	22	skarb	EB-H	arch.	67-12
95.	Miodnica	2	23	osada	WS	arch.	67-12
96.	Miodnica	3	24	osada	WS	arch.	67-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
97.	Miodnica	4	25	cmentarzysko śląd osadn. pkt osadn.	POR-WS pradzieje PŚ	arch.	67-12
98.	Miodnica	5	26	znal. luźne	?	arch.	67-12
99.	Miodnica	6	27	pkt osadn. osada pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.luź. H,k.lużycka pradzieje PŚ		67-12
100.	Miodnica	9	28	śląd osadn	PŚ		67-12
101.	Miodnica	10	29	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		67-12
102.	Miodnica	11	30	pkt osadn.	PŚ		67-12
103.	Miodnica	12	31	pkt osadn.	PŚ		67-12
104.	Miodnica	13	32	pkt osadn.	PŚ		67-12
105.	Miodnica	14	33	pkt osadn.	PŚ-NŻ		67-12
106.	Miodnica	15	34	pkt osadn.	PŚ-NŻ		67-12
107.	Miodnica	16	35	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	k.lużycka pradzieje PŚ		67-12
108.	Miodnica	17	36	śląd osadn. śląd osadn. osada	pradzieje WS PŚ		67-12
109.	Miodnica	18	37	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-12
110.	Miodnica	19	38	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.lużycka PŚ		67-12
111.	Miodnica	20	39	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.lużycka PŚ		67-12
112.	Miodnica	21	40	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn. pkt osadn.	H,k.lużycka pradzieje WŚ PŚ		67-12
113.	Miodnica	22	41	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H- L,k.pomor. pradzieje PŚ		67-12
114.	Miodnica	23	42	śląd osadn.	pradzieje		67-12
115.	Miodnica	24	43	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-12
116.	Miodnica	25	44	cmentarzysko śląd osadn. pkt osadn.	EB,k.lużyck a WŚ PŚ-NŻ		67-12
117.	Miodnica	26	45	pkt osadn.	PS		67-12
118.	Miodnica	27	46	pkt osadn.	PS		67-12
119.	Miodnica	28	47	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H- L,k.pomor. pradzieje PS		67-12
120.	Miodnica	29	48	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	H,k.lużycka pradzieje PS		67-12
121.	Miodnica	30	49	pkt osadn.	H,k.lużycka		67-12
122.	Miodnica	31	50	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.lużyck a L,k.przew. pradzieje		67-12
123.	Miodnica	32	51	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.lużycka pradzieje		67-12
124.	Miodnica	33	52	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-12
125.	Miodnica	34	53	śląd osadn.	pradzieje		67-12
126.	Miodnica	35	54	śląd osadn.	OWR?		67-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osadn. śląd osadn.	Pradzieje PŚ		
127.	Dzietrzychowice	14	55	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		67-12
128.	Dzietrzychowice	7	56	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-12
129.	Dzietrzychowice	8	57	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka pradzieje		67-12
130.	Dzietrzychowice	9	58	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
131.	Dzietrzychowice	10	59	śląd osadn. śląd osadn	pradzieje PŚ		67-12
132.	Dzietrzychowice	11	60	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka pradzieje		67-12
133.	Dzietrzychowice	12	61	śląd osadn. śląd osadn	pradzieje PŚ		67-12
134.	Dzietrzychowice	12	61	śląd osadn. śląd osadn	pradzieje PŚ		67-12
135.	Dzietrzychowice	13	62	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		67-12
136.	Dzietrzychowice	15	63	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-12
137.	Dzietrzychowice	16	64	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB-H,k.łuż. pradzieje PŚ		67-12
138.	Dzietrzychowice	17	65	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-12
139.	Dzietrzychowice	18	66	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka pradzieje		67-12
140.	Dzietrzychowice	19	67	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WŚ PŚ		67-12
141.	Miodnica	-	70	znal.łużne	M	arch.	67-12
142.	Miodnica	-	71	znal.łużne	N	arch.	67-12
143.	Miodnica	-	72	znal.łużne	EB	arch.	67-12
144.	Miodnica	-	73	znal.łużne	WS	arch.	67-12
145.	Miodnica	-	74	znal.łużne	PS	arch.	67-12
146.	Miodnica	-	75	znal.łużne	?	arch.	67-12
147.	Miodnica	-	76	osady	?	arch.	67-12
148.	Niemcza	-	77	grodzisko	?	arch.	67-12
149.	Niemcza	-	78	cm.kurhanowe	EB,k.łużycka	arch.	67-12
150.	Gryżyce	-	79	cmentarzysko	?	arch.	67-12
151.	Gryżyce	-	80	cmentarzyska	EB	arch.	67-12
152.	Gryżyce	-	81	znal.łużne	EB	arch.	67-12
153.	Gryżyce	-	82	znal.łużne	?	arch.	67-12
154.	Gryżyce	-	83	znal.łużne	PŚ	arch.	67-12
155.	Gryżyce	-	84	skarb monet	OWR	arch.	67-12
156.	Gryżyce	-	85	znal. łużne	?	arch.	67-12
157.	Gryżyce	-	86	cmentarzysko	k.łużycka	arch.	67-12
158.	Niemcza	12	87	Wały Śląskie	pradzieje lub WS	arch.	67-12
159.	Niemcza	13	88	wały ziemne	?	arch.	67-12
160.	Dzietrzychowice	20	32	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		67-13
161.	Dzietrzychowice	21	33	śląd osadn.	PŚ-NŻ		67-13
162.	Dzietrzychowice	22	34	śląd osadn.	PŚ		67-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
163.	Dzietrzychowice	23	35	ślad osadn.	PS-NŻ		67-13
164.	Jelenin	1	53	pkt osadn. ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EK EK WŚ PŚ		67-13
165.	Jelenin	4	54	pkt osadn. ślad osadn.	EB- H,k.łużycka EB- H,k.łużycka		67-13
166.	Jelenin	8	55	pkt osadn.	EB-H,k.łuż.	arch.	67-13
167.	Jelenin	6	56	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka L pradzieje		67-13
168.	Jelenin	9	57	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H-L,KP pradzieje WŚ PŚ		67-13
169.	Jelenin	11	58	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka a pradzieje PŚ		67-13
170.	Jelenin	12	59	pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
171.	Jelenin	13	60	ślad osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		67-13
172.	Jelenin	14	61	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. ślad osadn.	N-KCWR L,KP pradzieje PŚ		67-13
173.	Jelenin	15	62	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	k.łużycka pradzieje PŚ		67-13
174.	Jelenin	16	63	pkt osadn.	PŚ		67-13
175.	Jelenin	17	64	ślad osadn.	pradzieje		67-13
176.	Jelenin	18	65	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-13
177.	Jelenin	19	66	pkt osadn.	PŚ		67-13
178.							
179.	Jelenin	3	28	pkt osadn.	EB- H,k.łużycka	arch.	67-14
180.	Jelenin	7	29	cmentarzysko cmentarzysko ślad osadn.	EB-H,k.łuż. H,k.łużycka PŚ		67-14
181.	Jelenin	10	30	pkt. osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka a EB- H,k.łużycka PS-NŻ		67-14
182.	Jelenin	20	31	osada ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje		67-14
183.	Jelenin	21	32	ślad osadn. cmentarzysko ?	EK EB,k.łużycka a		67-14
184.	Jelenin	22	33	pkt osadn. ślad osadn.	EB/H,k.łużycka		
185.	Jelenin	23	34	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
186.	Jelenin	24	35	pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka a PŚ		67-14
187.	Jelenin	25	36	pkt osadn. ślad osadn.	pradzieje WS,PS		67-14

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
188.	Jelenin	26	37	osada pkt osadn.	H,k.łużycka pkt osadn.		67-14
189.	Jelenin	27	38	osada ślad osadn.	H,k.łużycka PŚ		67-14
190.	Jelenin	28	39	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
191.	Jelenin	29	40	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	k.łużycka pradzieje PŚ		67-14
192.	Jelenin	30	41	wieża rycerska?	PŚ		67-14
193.	Jelenin	31	42	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
194.	Jelenin	32	43	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		67-14
195.	Jelenin	33	44	ślad osadn.	k.łużycka		67-14
196.	Jelenin	34	45	ślad osadn.	EK		67-14
197.	Jelenin	35	46	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka PŚ		67-14
198.	Jelenin	36	47	pkt osadn. ślad osadn.	k.łużycka PŚ		67-14
199.	Jelenin	-	97	ślad osadn.	M	arch.	67-14
200.	Jelenin	-	98	ślad osadn.	M	arch.	67-14
201.	Jelenin	-	99	ślad osadn.	M	arch.	67-14
202.	Jelenin	-	100	ślad osadn.	EK	arch.	67-14
203.	Jelenin	-	101	ślad osadn.	EB	arch.	67-14
204.	Jelenin	-	102	cmentarzysko	EB-H,k.łużycka	arch.	67-14
205.	Jelenin	-	103	osada	EB	arch.	67-14
206.	Jelenin	-	104	znal.łuźne	H	arch.	67-14
207.	Jelenin	-	105	cmentarzysko	H-L,k.pomorska	arch.	67-14
208.	Jelenin	-	106	znal.łuźne	WŚ	arch.	67-14
209.	Jelenin	-	107	cmentarzysko	WŚ	arch.	67-14
210.	Jelenin	-	108	znal.łuźne	PŚ	arch.	67-14
211.	Jelenin	-	109	siedziba rycerska r.von Knobelsdorf	PŚ	arch.	67-14
212.	Jelenin	-	110	siedziba rycerska r.von Promnitz	PŚ	arch.	67-14
213.	Jelenin	-	111	folwark sołtysi	PS	arch.	67-14
214.	Jelenin	-	112	znal.łuźne	-	arch.	67-14
215.	Jelenin	-	113	cmentarzysko kurhanowe	-	arch.	67-14
216.	Dziwiszowa	1	1	cmentarzysko	EB-H,k.łużycka	arch.	68-12
217.	Dziwiszowa	2	2	cmentarzysko kurhanowe	-	arch.	68-12
218.	Dziwiszowa	3	3	cmentarzysko	EB-H,k.łużycka	arch.	68-12
219.	Dziwiszowa	4	4	wał?	-	arch.	68-12
220.	Dziwiszowa	5	5	cmentarzysko cmentarzysko	EB-H,k.łużycka OWR	arch.	68-12
221.	Dziwiszowa	6	6	pkt osadn. ślad osadn. pkt osadn.	L pradzieje PŚ-NŻ		68-12
222.	Dziwiszowa	7	7	ślad osadn. cmentarzysko	WEB EB-H,k.łużycka	arch.	68-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
223.	Dziwiszowa	8	8	osada osada osada osada	OWR PŚ H,k.łużycka PŚ-NŻ		68-12
224.	Dziwiszowa	9	9	pkt osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka PŚ-NŻ		68-12
225.	Dziwiszowa	10	10	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		68-12
226.	Dziwiszowa	11	11	Osada ruiny zabudowań wsi	WS/PŚ		68-12
227.	Dziwiszowa	12	12	osada ślad osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		68-12
228.	Żagań	32	13	osada ślad osadn.	EB- H,k.łużycka PŚ-NŻ		68-12
229.	Żagań	33	14	pkt osadn. ślad osadn.	EB/H,k.łużycka PŚ-NŻ		68-12
230.	Żagań	2	15	osada ślad osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ	184- 1969	68-12
231.	Żagań	3	16	osada	H,k.łużycka	183- 1969 arch.	68-12
232.	Żagań	4	17	pkt osadn. osada osada osada ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje H,k.łużycka OWR pradzieje PŚ-NŻ		68-12
233.	Żagań	5	18	osada osada	H- L,k.łużycka EB/H,k.łużycka	80-1968	68-12
234.	Żagań	34	19	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje PŚ		68-12
235.	Żagań	35	20	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje PS		68-12
236.	Żagań	19	21	cmentarzysko ślad osadn. ślad osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje PS		68-12
237.	Żagań	20	22	cmentarzysko	EB- H,k.łużycka	arch.	68-12
238.	Żagań	21	23	pkt osadn.	EB- H,k.łużycka	arch.	68-12
239.	Żagań	36	24	ślad osadn. pkt osadn. ślad osadn.	EK k.łużycka PŚ-NŻ		68-12
240.	Żagań	37	25	pkt osadn. ślad osadn.	EB/H,k.łużycka		68-12
241.	Żagań	38	26	osada ślad osadn.	EB/H,k.łużycka PS		68-12
242.	Żagań	39	27	osada ślad osadn. ślad osadn.	EB- H,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ		68-12
243.	Żagań	40	28	ślad osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		68-12
244.	Żagań	41	29	ślad osadn.	PŚ-NŻ		68-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
245.	Żagań	42	30	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-12
246.	Żagań	43	31	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		68-12
247.	Żagań	44	32	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-12
248.	Żagań	1	33	cmentarzysko	H,k.łużycka	174- 1969 arch.	68-12
249.	Żagań	6	34	grodzisko? pkt osadn.	WS -	arch.	68-12
250.	Żagań	8	35	pkt osadn. pkt osadn.	k.łużycka L	arch.	68-12
251.	Żagań	9	36	pkt osadn. śląd osadn. osada śląd osadn.	L EB,k.łużycka a WS PS		68-12
252.	Żagań	10	37	cmentarzysko	EB- H,k.łużycka	arch.	68-12
253.	Żagań	12	38	?	?	arch.	68-12
254.	Żagań	13	39	cmentarzysko osada śląd osadn. pkt osadn.	EB- H,k.łużycka EB/H,k.łużycka E K PS-NŻ	zniszcz one	68-12
255.	Żagań	14	40	cmentarzysko	EB- H,k.łużycka	arch.	68-12
256.	Żagań	15	41	pkt osadn.	EK	arch.	68-12
257.	Żagań	17	42	znal.łuźne	EK	arch.	68-12
258.	Żagań	18	43	cmentarzysko	EB- H,k.łużycka	arch.	68-12
259.	Żagań	22	44	cmentarzysko śląd osadn. śląd osadn.	EB- H,k.łużycka k.łużycka PŚ		68-12
260.	Żagań	23	45	pkt osadn. pkt osadn.	H,k.łużycka WS	arch.	68-12
261.	Żagań	24	46	pkt osadn. pkt osadn.	OWR PŚ	arch.	68-12
262.	Żagań	25	47	osada osada osada	H OWR PŚ	arch.	68-12
263.	Żagań	26	48	pkt osadn.	?	arch.	68-12
264.	Żagań	27	49	znal.łuźne	EK	arch.	68-12
265.	Żagań	45	50	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka pradzieje PŚ		68-12
266.	Żagań	46	51	śląd osadn. śląd osadn.	EK EB,k.łużycka a		68-12
267.	Żagań	47	52	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PS		68-12
268.	Żagań	48	53	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje pkt osadn.		68-12
269.	Żagań	49	54	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PS-NŻ		68-12
270.	Żagań	50	55	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-12
271.	Stary Żagań	1	56	osada osada śląd osadn. osada osada śląd osadn.	OWR OWR EB,k.łużycka WŚ PŚ pradzieje		68-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
272.	Stary Żagań	2	57	osada osada	OWR PŚ	arch.	68-12
273.	Stary Żagań	3	58	osada	L,k.pomorska	arch.	68-12
274.	Stary Żagań	4	59	ślad osadn.	WŚ	arch.	68-12
275.	Stary Żagań	5	60	cmentarzysko cmentarz pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB- H,k.łużycka XIX w k.łużycka WŚ/PŚ PŚ		68-12
276.	Stary Żagań	6	61	grodzisko stożkowate	PŚ	arch.	68-12
277.	Stary Żagań	7	62	pkt osadn.	PŚ		68-12
278.	Stary Żagań	8	63	pkt osadn. pkt osadn.	WS PŚ		68-12
279.	Stary Żagań	9	64	pkt osadn.	k.łużycka		68-12
280.	Stary Żagań	10	65	osada	PŚ-NŻ		68-12
281.	Pożarów	1	66	cmentarzysko pkt osadn. ślad osadn. ślad osadn. pkt osadn. osada	EB- H,k.łużycka L WS PŚ k.łużycka WŚ		68-12
282.	Pożarów	4	67	pkt osadn. nieokreśl. ślad osadn. ślad osadn.	EB- H,k.łużycka ? pradzieje PŚ-NZ		68-12
283.	Pożarów	6	68	pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka PŚ		68-12
284.	Pożarów	7	69	pkt osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka PŚ-NZ		68-12
285.	Dzietrychowice	1	70	ślad osadn. osada ślad osadn.	k.łużycka H,k.łużycka PŚ		68-12
286.	Dzietrychowice	5	71	znal.łużne	EB- H,k.łużycka	arch.	68-12
287.	Dzietrychowice	6	72	wieża rycerska ślad osadn.	XIV w. PS		68-12
288.	Dzietrychowice	24	73	d.folwark szpitalny folwark nowożytny	XIII w. XVII,XIX-XX w.		68-12
289.	Dzietrychowice	25	74	fr.wieży obronnej pałac	PŚ XVII-XX w.		68-12
290.	Dzietrychowice	26	75	ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka PŚ		68-12
291.	Dzietrychowice	27	76	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EB,k.łużycka pradzieje PŚ		68-12
292.	Dzietrychowice	28	77	pkt osadn.	H,k.łużycka		68-12
293.	Dzietrychowice	29	78	pkt osadn.	k.łużycka		68-12
294.	Żagań	-	79	grób szkielet.?	N	arch.	68-12
295.	Żagań	-	80	znal.łużne	N	arch.	68-12
296.	Żagań	-	81	znal.łużne	N	arch.	68-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
297.	Żagań	-	82	miecz	EB	arch.	68-12
298.	Żagań	-	83	?	EB	arch.	68-12
299.	Żagań	-	84	cmentarzysko	EB	arch.	68-12
300.	Żagań	-	85	cmentarzysko	EB	arch.	68-12
301.	Żagań	-	86	?	EB	arch.	68-12
302.	Żagań	-	87	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
303.	Żagań	-	88	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
304.	Żagań	-	89	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
305.	Żagań	-	90	cmentarzysko	H,k.łuzycka	arch.	68-12
306.	Żagań	-	91	cmentarzysko	H,k.łuzycka	arch.	68-12
307.	Żagań	-	92	znal.łuzne	H	arch.	68-12
308.	Żagań	-	93	znal.łuzne	H	arch.	68-12
309.	Żagań	-	94	znal.łuzne	H	arch.	68-12
310.	Żagań	-	95	znal.łuzne	H	arch.	68-12
311.	Żagań	-	96	cmentarzysko	EB	arch.	68-12
312.	Żagań	-	97	cmentarzysko	OWR	arch.	68-12
313.	Żagań	-	98	skarb monet	OWR	arch.	68-12
314.	Żagań	-	99	znal.łuzne	WŚ	arch.	68-12
315.	Żagań	-	100	osada?	WŚ	arch.	68-12
316.	Żagań	-	101	skarb monet	WŚ	arch.	68-12
317.	Żagań	-	102	znal.łuzne	ŚR	arch.	68-12
318.	Żagań	-	103	znal.łuzne	ŚR	arch.	68-12
319.	Żagań	-	104	skarb monet	SR	arch.	68-12
320.	Żagań	-	105	kasztelania	ŚR	arch.	68-12
321.	Stary Żagań	-	106	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
322.	Stary Żagań	-	107	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
323.	Stary Żagań	-	108	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
324.	Stary Żagań	-	109	znal.łuzne	H	arch.	68-12
325.	Stary Żagań	-	110	cmentarzysko	?	arch.	68-12
326.	Stary Żagań	-	111	znal.łuzne	?	arch.	68-12
327.	Stary Żagań	-	112	znal.łuzne	?	arch.	68-12
328.	Pożarów	-	113	osada?	EK	arch.	68-12
329.	Pożarów	-	114	znal.łuzne	M	arch.	68-12
330.	Pożarów	-	115	znal.łuzne	EK	arch.	68-12
331.	Pożarów	-	116	znal.łuzne	N?	arch.	68-12
332.	Pożarów	-	117	znal.łuzne	EB?	arch.	68-12
333.	Pożarów	-	118	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
334.	Pożarów	-	119	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
335.	Pożarów	-	120	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
336.	Pożarów	-	121	znal.łuzne	WŚ	arch.	68-12
337.	Pożarów	-	122	znal.łuzne	WS	arch.	68-12
338.	Pożarów	-	123	znal.łuzne	PŚ	arch.	68-12
339.	Dziwiszowa	-	124	znal.łuzne	M	arch.	68-12
340.	Dziwiszowa	-	125	znal.łuzne	EK	arch.	68-12
341.	Dziwiszowa	-	126	znal.łuzne	EK	arch.	68-12
342.	Dziwiszowa	-	127	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
343.	Dziwiszowa	-	128	cmentarzysko	EB,k.łuzycka	arch.	68-12
344.	Dziwiszowa	-	129	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
345.	Dziwiszowa	-	130	znal.łuzne	EB	arch.	68-12
346.	Dziwiszowa	-	131	cmentarzysko	H,k.łuzycka	arch.	68-12
347.	Dziwiszowa	-	132	cmentarzysko	EB-H,k.łuzycka	arch.	68-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
348.	Dziwiszowa	-	133	znal.łuźne	EB/H	arch.	68-12
349.	Dziwiszowa	-	134	znal.łuźne	EB/H	arch.	68-12
350.	Dziwiszowa	-	135	znal.łuźne	EB/H	arch.	68-12
351.	Dziwiszowa	-	136	cmentarzysko ?	H	arch.	68-12
352.	Dziwiszowa	-	137	znal.łuźne	?	arch.	68-12
353.	Dziwiszowa	-	138	znal.łuźne	?	arch.	68-12
354.	Dziwiszowa	-	139	znal.łuźne	?	arch.	68-12
355.	Dziwiszowa	-	140	znal.łuźne	WŚ	arch.	68-12
356.	Dziwiszowa	-	141	znal.łuźne	WŚ	arch.	68-12
357.	Dziwiszowa	-	142	znal.łuźne	ŚR	arch.	68-12
358.	Dziwiszowa	-	143	znal.łuźne	OWR	arch.	68-12
359.	Stary Żagań	11	144	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-12
360.	Żagań	51	145	śląd osadn.	PŚ-NŻ	arch.	68-12
361.	Olszyniec	20	146	cm. kurhanowe	EB,k.łuź.		68-12
362.	Bożnów	3	1	pkt osadn.	L	arch.	68-13
363.	Bożnów	6	2	śląd osadn.	PŚ		68-13
364.	Bożnów	7	3	śląd osadn. śląd osadn.	Pradzieje PŚ		68-13
365.	Bożnów	8	4	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		68-13
366.	Bożnów	9	5	pkt osadn.	PŚ		68-13
367.	Bożnów	10	6	pkt osadn.	PŚ		68-13
368.	Bożnów	11	7	pkt osadn.	PŚ		68-13
369.	Stara Kopernia	1	8	cmentarzysko cmentarzysko cmentarzysko śląd osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuź. H L pradzieje PŚ	463-1973	68-13
370.	Stara Kopernia	2	9	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuź. PŚ		68-13
371.	Stara Kopernia	3	10	pkt osadn.	?	arch.	68-13
372.	Stara Kopernia	4	11	osada	L	arch.	68-13
373.	Stara Kopernia	5	12	cmentarzysko	EB-H,k.łuź.	arch.	68-13
374.	Stara Kopernia	6	13	kurhan?	?	arch.	68-13
375.	Stara Kopernia	7	14	pkt osadn.	EB-H,k.łużycka	arch.	68-13
376.	Stara Kopernia	8	15	grodzisko	PŚ		68-13
377.	Stara Kopernia	9	16	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		68-13
378.	Stara Kopernia	10	17	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje WŚ PŚ		68-13
379.	Stara Kopernia	11	18	śląd osadn. pkt osadn.	k.łużycka PŚ		68-13
380.	Stara Kopernia	12	19	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ		68-13
381.	Stara Kopernia	13	20	cmentarzysko ? śląd osadn.	EB-H,k.łuź. PŚ		68-13
382.	Stara Kopernia	14	21	pkt osadn.	PŚ		68-13
383.	Stara Kopernia	15	22	pkt osadn.	PŚ		68-13
384.	Stara	16	23	śląd osadn.	pradzieje		68-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
	Kopernia			śląd osadn.	PŚ		
385.	Stara Kopernia	17	24	śląd osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuż. PŚ		68-13
386.	Stara Kopernia	18	25	śląd osadn. pkt.osadn.	pradzieje PŚ		68-13
387.	Stara Kopernia	19	26	pkt osadn. śląd osadn.	L PŚ		68-13
388.	Stara Kopernia	20	27	śląd osadn.	PS		68-13
389.	Stara Kopernia	21	28	śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		68-13
390.	Stara Kopernia	22	29	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka PŚ		68-13
391.	Stara Kopernia	23	30	śląd osadn. śląd osadn.	PŚ-NŻ pradzieje		68-13
392.	Stara Kopernia	24	31	śląd osadn. śląd osadn.	L PŚ		68-13
393.	Nieradza	1	32	śląd osadn. śląd osadn.	POR PŚ		68-13
394.	Nieradza	2	33	śląd osadn.	PŚ		68-13
395.	Nieradza	3	34	pkt osadn. śląd osadn.	POR PŚ		68-13
396.	Jelenin	2	35	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuż. OWR		68-13
397.	Jelenin	37	36	pkt osadn.	PŚ		68-13
398.	Kocin	1	37	pkt osadn. śląd osadn.	EB-H,k.łuż. PŚ		68-13
399.	Kocin	2	38	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-13
400.	Kocin	3	39	pkt osadn.	PŚ		68-13
401.	Dzietrychowice	2	40	śląd osadn. pkt osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		68-13
402.	Dzietrychowice	3	41	kamień ofiarny śląd osadn.	? PŚ-NŻ		68-13
403.	Dzietrychowice	4	42	cmentarzysko	EB-H,k.łuż.	arch.	68-13
404.	Dzietrychowice	30	43	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-13
405.	Dzietrychowice	31	44	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-13
406.	Dzietrychowice	32	45	śląd osadn.	PŚ		68-13
407.	Dzietrychowice	33	46	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-13
408.	Dzietrychowice	34	47	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-13
409.	Dzietrychowice	35	48	śląd osadn pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-13
410.	Dzietrychowice	36	49	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-13
411.	Dzietrychowice	37	50	śląd osadn.	PŚ		68-13
412.	Dzietrychowice	-	51	znal.łużne	EK	arch.	68-13
413.	Dzietrychowice	-	52	znal.łużne	?	arch.	68-13
414.	Dzietrychowice	-	53	znal.łużne	EB	arch.	68-13
415.	Dzietrychowice	-	55	znal.łużne	L	arch.	68-13
416.	Dzietrychowice	-	56	znal.łużne	OWR	arch.	68-13
417.	Dzietrychowice	-	57	znal.łużne	OWR	arch.	68-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
418.	Kocin	-	58	znal.łuźne	M	arch.	68-13
419.	Kocin	-	59	znal.łuźne	EK	arch.	68-13
420.	Kocin	-	60	osada?	EB	arch.	68-13
421.	Kocin	-	61	kurhany?	?	arch.	68-13
422.	Stara Kopernia	-	62	grób ciałopalny	EB	arch.	68-13
423.	Stara Kopernia	-	63	znal.łuźne	EB	arch.	68-13
424.	Stara Kopernia	-	64	znal.łuźne	EB-H	arch.	68-13
425.	Stara Kopernia	-	65	znal.łuźne	k.łużycka	arch.	68-13
426.	Stara Kopernia	-	66	znal.łuźne	H	arch.	68-13
427.	Stara Kopernia	-	67	znal.łuźne	L	arch.	68-13
428.	Stara Kopernia	-	68	znal.łuźne	WŚ	arch.	68-13
429.	Stara Kopernia	-	69	znal.łuźne	WŚ	arch.	68-13
430.	Stara Kopernia	-	70	kręgi kamienne	?	arch.	68-13
431.	Stara Kopernia	-	71	znal.łuźne	?	arch.	68-13
432.	Stara Kopernia	-	72	osada	?	arch.	68-13
433.	Stara Kopernia	-	73	osada	?	arch.	68-13
434.	Jelenin	5	1	pkt osadn. cmentarzysko	EB-H,k.łuż. H/L,k.pom.	arch.	68-14
435.	Jelenin	38	2	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ-NŻ		68-14
436.	Jelenin	39	3	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
437.	Jelenin	40	4	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
438.	Jelenin	41	5	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
439.	Jelenin	42	6	śląd osadn. pkt osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
440.	Jelenin	43	7	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
441.	Jelenin	44	8	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
442.	Jelenin	45	9	śląd osadn.	PŚ		68-14
443.	Jelenin	46	10	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
444.	Jelenin	47	11	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
445.	Jelenin	48	12	śląd osadn.	PŚ-NŻ		68-14
446.	Jelenin	49	13	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		68-14
447.	Jelenin	30	14	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
448.	Jelenin	51	15	pkt osadn. śląd osadn.	H,k.pomor. PŚ-NŻ		68-14
449.	Jelenin	52	16	pkt osadn.	PŚ-NŻ		68-14
450.	Żagań	11	8	cmentarzysko	EB-H,k.łuż.	arch.	69-12
451.	Żagań	7	9	cmentarzysko ruiny klasztoru fr. kościół św.Piotra i Pawła	EB-H,k.łuż. XIII w. XIII-XVw.		69-12
452.	Żagań	16	10	cmentarzysko ruiny zamku ruiny pałacu śląd osad. śląd osad.	EB-H,k.łuż. XIVw. XIV-XVIIIw. WS PŚ		69-12

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				śląd osad.	NŻ		
453.	Żagań	28	11	ruiny zamku pałac	XIII-XVw. XVII-XVIIIw.		69-12
454.	Żagań	29	12	stare miasto	od.XIIIw.		69-12
455.	Żagań	30	13	pkt osadn.	OWR	arch.	69-12
456.	Żagań	31	14	pkt osadn. osada osada śląd osadn.	EK H PŚ PŚ-NŻ		69-12
457.	Żagań-Machnów	-	15	cmentarzysko	H	arch.	69-12
458.	Żagań-Machnów	-	16	znal. luźne	H	arch.	69-12
459.	Żagań-Machnów	-	17	znal. luźne	H	arch.	69-12
460.	Żagań-Machnów	-	18	skarb	H	arch.	69-12
461.	Bożnów	1	1	cm.kurhanowe cmentarzysko	EB-H,k. luź. EB-H,k. luź.	arch.	69-13
462.	Bożnów	2	2	znal. luźne	EK	arch.	69-13
463.	Bożnów	4	3	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
464.	Bożnów	5	4	pkt osadn. śląd osadn.	?	arch.	69-13
465.	Bożnów	12	5	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
466.	Bożnów	13	6	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
467.	Bożnów	14	7	pkt osadn.	H, k. lużycka		69-13
468.	Bożnów	15	8	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	H, k. lużycka pradzieje PŚ		69-13
469.	Bożnów	16	9	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje		69-13
470.	Bożnów	17	10	pkt osadn. śląd osadn.	L PŚ		69-13
471.	Bożnów	18	11	cmentarzysko	EB,k. lużycka	arch.	69-13
472.	Chrobrów	1	12	cmentarzysko	EB,k. lużycka	arch.	69-13
473.	Chrobrów	2	13	pkt osadn.	EB,k. lużycka	arch.	69-13
474.	Chrobrów	3	14	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK L EK pradzieje PŚ-NŻ	arch. arch.	69-13
475.	Chrobrów	4	15	śląd osadn. pkt osadn.	OWR? WŚ	arch.	69-13
476.	Chrobrów	5	16	śląd osadn. pkt osadn. śląd osadn. cmentarzysko	EK L EK EB,k. lużycka		69-13
477.	Chrobrów	6	17	pkt osadn.	EB-H,k. luź.	arch.	69-13
478.	Chrobrów	7	18	pkt osadn.	EB-H,k. luź.	arch.	69-13
479.	Chrobrów	8	19	znal. luźne	EK?	arch.	69-13
480.	Chrobrów	9	20	?	?	arch.	69-13
481.	Chrobrów	10	21	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ	arch.	69-13
482.	Chrobrów	11	22	śląd osadn. śląd osadn.	EK k. lużycka	arch.	69-13
483.	Chrobrów	12	23	osada	H,k. lużycka		69-13
484.	Chrobrów	13	24	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		69-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
485.	Chrobrów	14	25	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		69-13
486.	Chrobrów	15	26	śląd osadn. śląd osadn.	k.łużycka PŚ		69-13
487.	Wilczyce	1	27	cmentarzysko pkt osadn. śląd osadn.	EB,k.łużycka a k.łużycka PŚ		69-13
488.	Wilczyce	2	28	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn.	N H,k.łużycka pradzieje		69-13
489.	Wilczyce	3	29	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. osada	L WS L PŚ-NŻ	arch. arch.	69-13
490.	Wilczyce	4	30	pkt osadn. pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn.	EK OWR? PŚ PŚ	arch. arch.	69-13
491.	Wilczyce	5	31	pkt osadn. pkt osadn. śląd osadn. osada	OWR? PŚ pradzieje PŚ		69-13
492.	Wilczyce	6	32	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
493.	Wilczyce	7	33	śląd osadn. śląd osadn. pkt osadn.	EK pradzieje PŚ-NŻ		69-13
494.	Bukowina Bobrzańska	1	54	pkt osadn. pkt osadn.	EK L-OWR		69-13
495.	Bukowina Bobrzańska	2	55	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
496.	Bukowina Bobrzańska	3	56	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		69-13
497.	Bukowina Bobrzańska	4	57	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
498.	Bukowina Bobrzańska	5	58	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
499.	Bukowina Bobrzańska	6	59	Wały śląskie	pradzieje lub WŚ		69-13
500.	Bukowina Bobrzańska	7	60	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
501.	Bukowina Bobrzańska	8	61	śląd osadn.	PŚ		69-13
502.	Bukowina Bobrzańska	9	62	śląd osadn. śląd osadn.	EK PŚ-NŻ		69-13
503.	Bukowina Bobrzańska	10	63	Wały śląskie	pradzieje lub WŚ		69-13
504.	Bukowina Bobrzańska	11	64	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
505.	Bukowina Bobrzańska	12	65	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
506.	Bukowina Bobrzańska	13	66	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ PŚ		69-13
507.	Bukowina Bobrzańska	14	67	pkt osadn.	PŚ-NŻ		69-13
508.	Bukowina Bobrzańska	15	68	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
509.	Bukowina Bobrzańska	16	69	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
510.	Bukowina Bobrzańska	17	70	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
511.	Bukowina Bobrzańska	18	71	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13
512.	Bukowina Bobrzańska	19	72	śląd osadn.	PŚ-NŻ		69-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowości	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
513.	Nowe Zagródki	1	73	znal. luźne	EB-H,,k. luź.	arch.	69-13
514.	Trzebów	1	74	śląd osadn. cmentarzysko	pradzieje L	arch.	69-13
515.	Trzebów	2	75	pkt osadn.	?	arch.	69-13
516.	Trzebów	3	76	pkt osadn. pkt osadn. osada	? ? k. luboszycka	arch.	69-13
517.	Bożnów	-	83	znal. luźne	EB	arch.	69-13
518.	Bożnów	-	84	grób	EB	arch.	69-13
519.	Bożnów	-	85	znal. luźne		arch.	69-13
520.	Bukowina Bobrzańska	-	86	?	M	arch.	69-13
521.	Bukowina Bobrzańska	-	87	?	M	arch.	69-13
522.	Bukowina Bobrzańska	-	88	?	EB	arch.	69-13
523.	Bukowina Bobrzańska	-	89	?	WS	arch.	69-13
524.	Bukowina Bobrzańska	-	90	znal. luźne	?	arch.	69-13
525.	Chrobrów	-	91	?	EB-H,k. luź.	arch.	69-13
526.	Chrobrów	-	92	znal. luźne	EB	arch.	69-13
527.	Chrobrów	-	93	znal. luźne	?	arch.	69-13
528.	Chrobrów	-	94	znal. luźne	?	arch.	69-13
529.	Chrobrów	-	95	cmentarzysko	H,k. lużycka	arch.	69-13
530.	Lasy Żagańskie	1	5	znal. luźne	H	arch.	70-12
531.	Rudawica	1	5	cmentarzysko	?	arch.	70-13
532.	Rudawica	2	6	grodzisko stożkowate	XV-XVI w.		70-13
533.	Rudawica	3	7	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-13
534.	Rudawica	4	8	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EB,k. lużycka pradzieje PŚ-NŻ		70-13
535.	Rudawica	5	9	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	k. lużycka pradzieje PŚ-NŻ		70-13
536.	Rudawica	6	10	śląd osadn.	PŚ		70-13
537.	Rudawica	7	11	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-13
538.	Rudawica	8	12	pkt osadn. śląd osadn.	K. lużycka PŚ-NŻ		70-13
539.	Rudawica	9	13	śląd osadn.	PŚ-NŻ		70-13
540.	Rudawica	10	14	śląd osadn. śląd osadn.	k. lużycka PŚ-NŻ		70-13
541.	Rudawica	11	15	śląd osadn. śląd osadn.	k. lużycka PŚ-NŻ		70-13
542.	Rudawica	12	16	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		70-13
543.	Trzebów	4	17	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje śląd osadn.		70-13
544.	Rudawica	-	36	znal. luźne	EK	arch.	70-13
545.	Rudawica	-	37	znal. luźne	H	arch.	70-13
546.	Rudawica	-	38	znal. luźne	?	arch.	70-13
547.	Rudawica	-	39	kurhan	?	arch.	70-13
548.	Trzebów	-	40	znal. luźne	EK	arch.	70-13
549.	Trzebów	-	41	znal. luźne	M	arch.	70-13

L.p.	Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
550.	Trzebów	-	42	znal.luźne	EK	arch.	70-13
551.	Trzebów	-	43	znal.luźne	N	arch.	70-13
552.	Trzebów	-	44	znal.luźne	H	arch.	70-13
553.	Trzebów	-	45	grób ciałopalny	H	arch.	70-13
554.	Trzebów	-	46	osada	OWR,k.lubosz	arch.	70-13
555.	Trzebów	-	47	znal.luźne	?	arch.	70-13
556.	Łozy	1	1	znal.luźne kurhan	EK N?	arch.	71-13
557.	Łozy	2	2	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		71-13

Źródło: Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Zielonej Górze (stan 07.2015r.)

Powiat żagański na tle województwa lubuskiego

Źródło: www.gminy.pl

Powiat żagański - podział na jednostki terytorialne

Źródło: www.gminy.pl

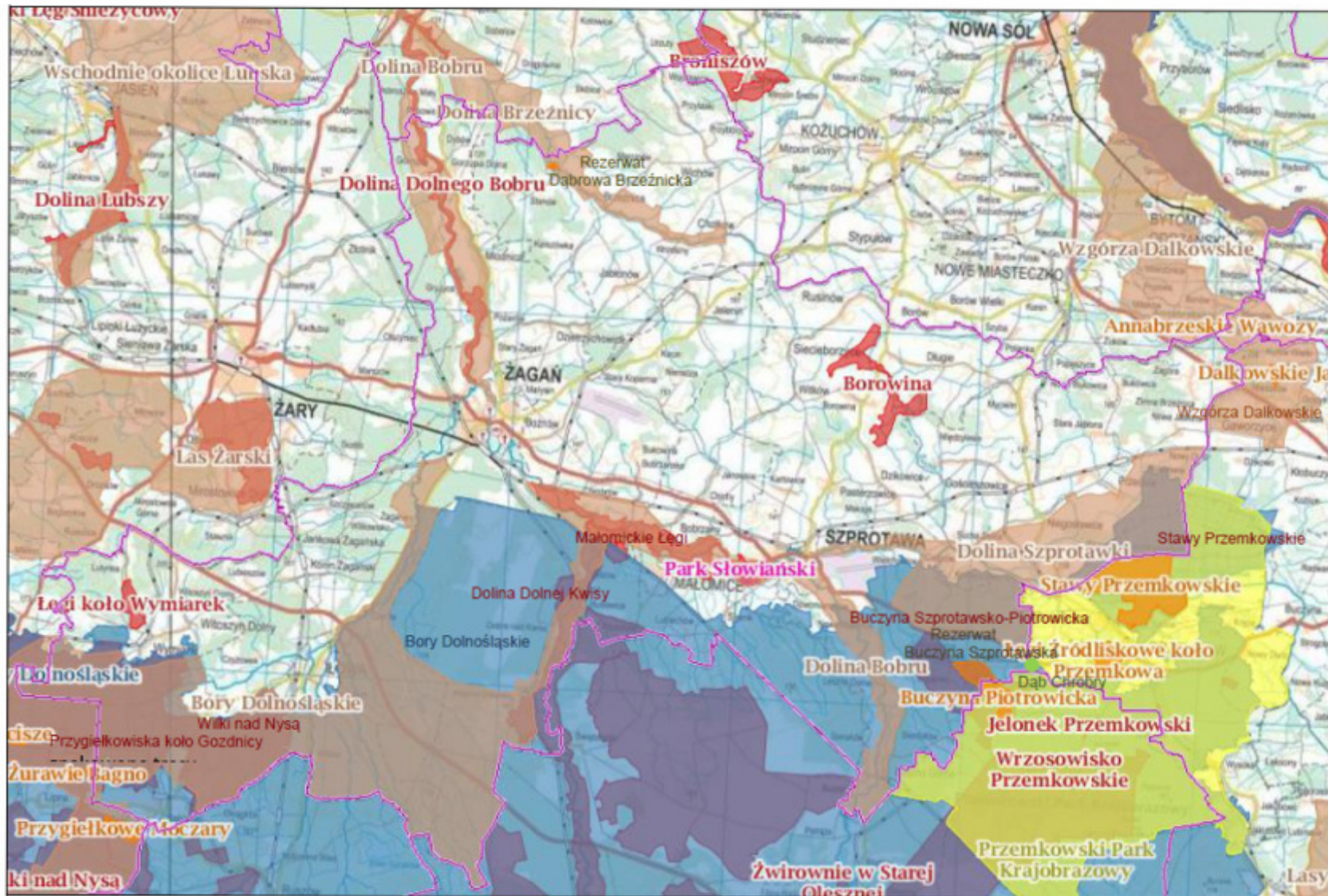
Załącznik nr 1

Obszary chronione na terenie powiatu żagańskiego

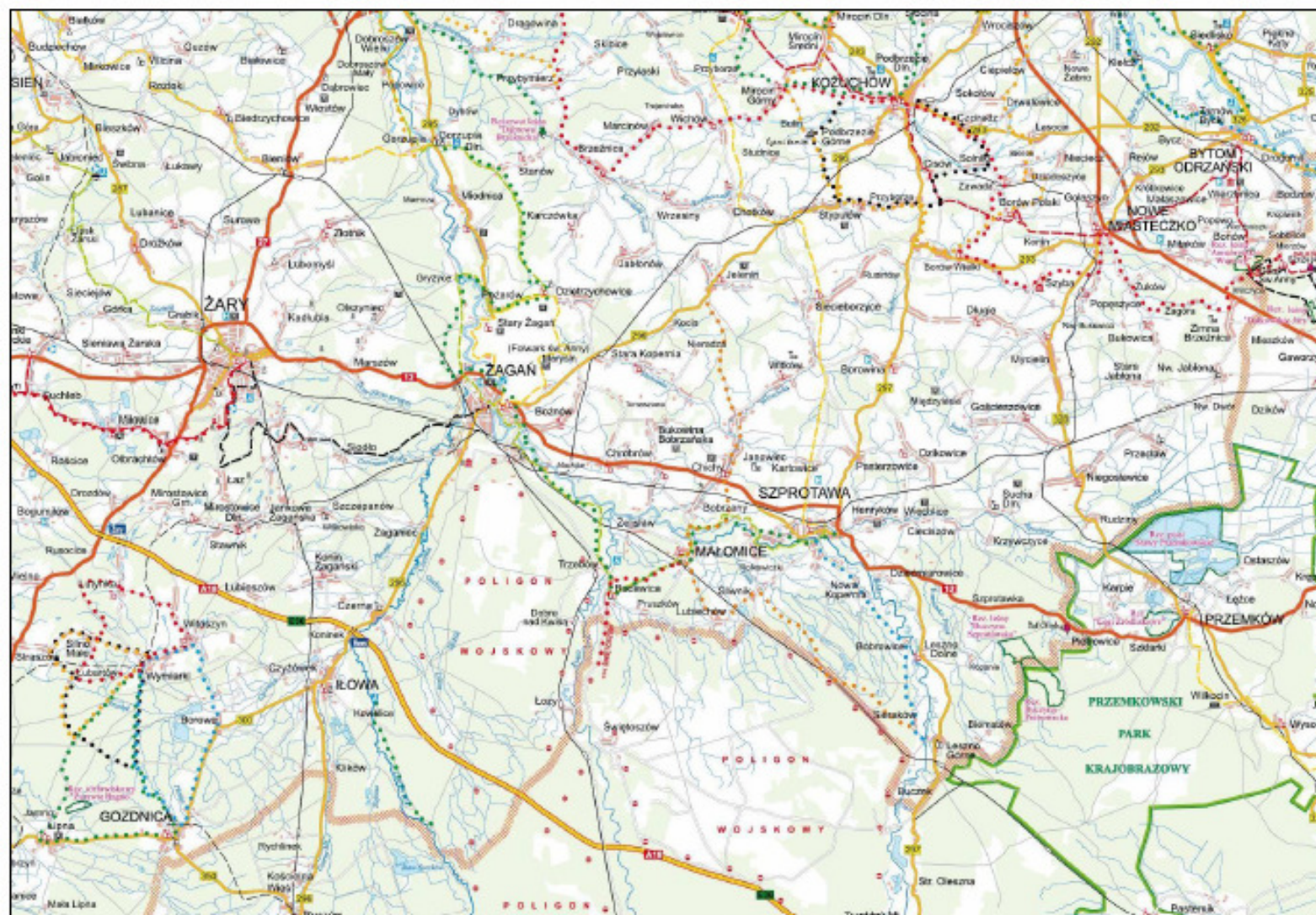

Źródło: www.geoserwis.pl

Załącznik nr 3

Szlaki turystyczne na terenie powiatu zagańskiego

Zródło: <http://buskie.pl/mapy-turystyczne/>

Legenda: znakowane trasy rowerowe znakowane trasy turystyczne

Załącznik nr 4